

Könyvtár- és információ- tudomány

Általános kérdések

143/2013

VAN ACKER, Wouter – UYTENHOVE, Pieter: Analogous spaces : an introduction to spatial metaphors for the organization of knowledge. – Bibliogr. In: Library trends. – 61. (2012) 2., p. 259-270.

Analóg terek: a tudásszervezés tér metaforái

Információszerzés; Informatika

A térrel kapcsolatos metaforák bőségesen jelen vannak nyelvünkben, amikor a tudásszervezésről beszélünk. Az olyan bevett fogalmak, mint az „adatbázis-architektúra” (architecture of databases), „tudástanácsadó”(knowledge architect) vagy információtervezés (information design) úgy közvetítik jelentésüket, hogy analógiákat vonnak az információ és a tér szervezése között. Az „adatbázis-architektúra” metaforája arra az elképzelésre épül, hogy egy adatbázis, egy épülethez hasonlóan, többféle teret nyújt számunkra, ahol különböző tárgyakat tudunk elhelyezni, amelyeket aztán különböző célokra lehet kiaknázni. Ahogy egy épület rögzített szerkezet, amelynek belseje időről időre berendezhető és átrendezhető, egy adatbázishoz is hozzáadhatunk adatokat, vagy kivehetjük őket onnan. A tudástanácsadó (tudásépítész), akárcsak az építész, műszaki

és művészi készségeket egyesít magában, és képes koordinálni a teljes építési folyamatot. Az információtervezés metafora azt húzza alá, hogy dizájn folyamatról van szó, tehát a komplex tervezés megelőzi a rendszer tulajdonképpeni felépítését. Ezenkívül azt is magában foglalja, hogy az információs rendszerek intelligens megformálása történik annak érdekében, hogy a lehető legkisebbre csökkentsük a felhasználói erőfeszítést, és ezért tiszteletben tartjuk személyes igényeiket.

Az, hogy építészeti fogalmakat veszünk kölcsön a könyvtártudomány új útjainak kialakításához, nem újdonság. Az pedig, hogy az információt úgy interpretáljuk, mint a tér szervező erejét, a teret pedig az információsrendezés eszközének tekintjük, nagy múltra tekint vissza.

A térbeli és a fogalmi terek közötti analógia az analóg terek működési módja. Ezek olyan terek, amelyek segítségével valós, kísérleti és anyagi tárgyakat (épületeket, városokat, művészeti alkotásokat, archívumokat), vagy virtuális, elvont és anyagtalan adatokat, fogalmakat vagy információelemeket (a tudományos kommunikációt, a dokumentációt, az internetet és tudományos adatokat) képezünk le. Az analóg terek mentális architektúrák, amelyek egy olyan, hasonló relációs struktúrára reagálnak, amely a tudás, az emlékezet vagy a cselekvés különböző típusainak rendezésére és szervezésére szolgál. Az analóg terekben megőrizhető, szervezhető, átvihető vagy működésbe hozható a tudás. Működési módjuk különböző. Analóg jellegük nemcsak a valós terek és információs szerkezetek közötti „vertikális” analógiákból, hanem „horizontális” együttlétezésükből és hasonlóságukból származik. Az analóg terek hasonlítanak egymásra, vagy „szerkezetük”, „formájuk” és „architektúrájuk” analógiáján alapulnak. Különböző kognitív célokat szolgálnak, így a kommunikációt, tények, adatok memorizálását és a döntéshozatalt. Ennek megfelelően beszélünk diagrammatikus terekről, amelyek láthatóvá és ezzel felfoghatóvá tesznek bizonyos elemek közötti összetett viszonyokat. A mnemonikus terek architektúrát biztosítanak adatok tárolására és strukturálására, elérési út-

vonalat nyújtva hozzájuk és közöttük. A cselekvési terek a döntéshozatalban segítenek azzal, hogy gyors és hatékony monitoring eszközöket és szakértői rendszereket nyújtanak.

A cikk az analóg terekkel foglalkozó korábbi konferencia nyomán született kilenc íráshoz készült bevezető. A dolgozatok közül három Paul Otlet munkásságához kapcsolódik.

(Koltay Tibor)

Lásd még 145

Történet

144/2013

GUERRINI, Mauro – SPECIALE, Antonio: Il primo Congresso mondiale delle biblioteche e di bibliografia, Roma-Venezia, 15-30 giugno 1929. – Bibliogr. a jegyzetekben In: AIB studi. – 52. (2012) 3., p. 279-290.

Res. angol nyelven

Az első könyvtári és bibliográfiai világkongresszus 1929-ben

Konferencia -nemzetközi; Könyvtárügy története

1929 júniusának második felében Róma és Velence Olaszország és a világ könyvtárügye nagy jelentőségű történelmi eseményének adott helyszínt: az első könyvtári és bibliográfiai világkongresszus eseményei zajlottak. A kongresszus az 1927-ben Edinburgh-ben megalakított *International Library and Bibliographical Committee* első világtalálkozója volt. (Ezen a 15 egyesület képviselőinek részvételével zajlott skóciai konferencián született meg azon egyesület létrehozásának gondolata, mely végül is az olasz világtalálkozáson kapta meg nevét mint *International Federation of Library Associations*.)

Az olasz kongresszuson 87 hivatalos külföldi delegált és 300 olasz könyvtáros vett részt 35 ország és szakmai egyesület képviselőjében, és

a Népszövetség is képviseltette magát. Hogy miért Olaszországra esett a helyszínválasztás, annak számos oka lehet: az akkori olasz fasizmus pozitív megítélése Európa (és a világ) nagy részén; néhány jeles olasz könyvtáros nemzetközi ismertsége; az olasz állam és a Vatikán közötti kiegyezés; olyan jelentős olasz kulturális teljesítmények, mint az *Enciclopedia Italiana* (és 1929-ben volt *Antonio Panizzi*, a *British Museum* alapító igazgatója halálának 50. évfordulója).

A kongresszus sikerét komoly szervezőmunka alapozta meg, melyet az olasz kormány erkölcsileg és anyagilag is kellő mértékben támogatott, a nyitó plenáris ülésen részt vett (és megnyitó beszédet mondott) Mussolini kormányfő. A résztvevőket audiencián fogadta XI. Pius pápa is. A kongresszushoz számos kiállítás kapcsolódott: a modern könyvek kiállítása és az első nemzetközi könyvtárügyi kiállítás mellett Rómán kívül több városban (Nápoly, Bologna, Firenze, Milánó stb.) rendeztek könyvkiállításokat és számos más kísérő rendezvényt; a kongresszusi résztvevők számára ingyenes volt a közlekedés és a múzeumokba való belépés.

A kongresszus 16 szekcióban végezte munkáját, melyeken mintegy 300 előadás hangzott el. Az 1-11. szekció a technikai kérdésekkel, a 12-13. a szakmai, foglalkozásbeli problémákkal, a 14-16. pedig a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozott. Az első, az osztályozással foglalkozó szekció munkája nyomán szinte egyhangúlag fogadták el az ETO használatának javaslatát minden nyomtatott bibliográfiában a nemzetközi egységesítés felé tett (teendő) első lépésként. A katalogizálási szekció célkitűzései csak évtizedek múltán kezdtek megvalósulni. Két alapvető javaslatuk – a szabályzatok egységesítése mind a könyvtári katalógusok, mind a nyomtatott bibliográfiák számára, illetve bizottság létrehozása, mely a kongresszus feloszlását követően megvizsgálja az egységes nemzetközi katalogizálási szabályzat lehetőségeit – az Európában és a világban bekövetkező társadalmi és politikai események következtében nem valósulhatott meg.

Külön szekció foglalkozott a könyvtárosok képzésével és nemzetközi cseréjük lehetősé-

geivel, egy másik pedig az együttműködéssel, a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés kérdéseivel és a kiadványcserével. A 12-13. szekció a könyvtári és könyvtárosi egyesületek tagjai számára volt fenntartva; a 18 nemzeti könyvtár egyesület (és a Népszövetség) képviselői már a hivatalos megnyitás előtti napon találkoztak Rómában, majd június 25-én Firenzében, 29-én Velencében ültek össze. Gyakorlatilag ők „alkották meg” az IFLA-t (FIAB), állandó titkárává a Népszövetség könyvtárának igazgatóját (T. P. Sevensma 1958-ig töltötte be ezt a funkciót), székhelyévé Genfét (a Népszövetség székhelyét) választották.

Az IFLA alapszabályát a második, firenzei plenáris ülésen fogadták el (ezen a római 880-ból kb. 80 delegátus vett részt), az elfogadott alapszabály nyomtatott változatát a június 29-i velencei záróülésen osztották szét. Az ünnepélyes záróaktusra másnap a Dózse-palotában került sor, melyen az IFLA első elnöke is beszédet mondott.

A kongresszus az olasz és a nemzetközi könyvtárügy nagy jelentőségű eseménye volt, még ha a szándékokban megfogalmazott együttműködés az elkövetkező tragikus események miatt nem is válhatott valóra. Ám még a fasiszta rezsim is el kellett, hogy fogadja azt az ott megfogalmazódott gondolatot, miszerint a könyvtári együttműködésnek szabad egyesületek szabad megbeszélésein kell alapulnia, nem kormányok és bürokraták intézkedésein.

(*Mohor Jenő*)

Lásd még 169

Kutatás

145/2013

ŠAUPERL, Alenka [et al.]: Contents and structure of abstracts : comparison of Czech, English and Slovenian scientific journals in the area of information and materials sciences. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 69. (2013) 2., p. 309-319.

A referátumok tartalma és szerkezete cseh, angol és szlovén folyóiratokban

Felmérés; Folyóirat; Folyóirat -könyvtári; Referátum

Két cseh anyagtudományi, négy cseh könyvtártudományi és egy nemzetközi könyvtártudományi folyóirat (a Journal of Documentation) 100-100 referátumán végeztek tartalomlemezést. Az eredményeket összevetették egy szlovén és egy nemzetközi anyagtudományi folyóirat 25-25, valamint egy szlovén könyvtártudományi folyóirat 100 referátumán végzett korábbi vizsgálat eredményeivel.

Ennek alapján megállapítható, hogy a könyvtártudományi folyóiratok referátumainak optimális szerkezete a következő kellene, hogy legyen: a téma, a háttér, a célok és a hatókör megjelölése; a módszerek, az eredmények, valamint a következtetések és a tárgyalás leírása egy-egy mondatban.

Az anyagtudományok esetében ez 10 mondatra bővül úgy, hogy a módszerek és az eredmények két-két mondatot kapnak, továbbá a kutatás értékelése is kap egy mondatot.

(Koltay Tibor)

146/2013

WILLET, Peter: Readers' perceptions of authors' citation behaviour. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 69. (2013) 1., p. 145-156.

Hogyan érzékelik az olvasók a szerzők hivatkozási szokásait?

Hivatkozás; Könyvtártudományi kutatás; Olvasó; Publikálás -tudományos kiadványoké

Tíz könyvtártudományi folyóiratcikk szerzőinek indoklását hasonlították össze azzal, amit a cikkek olvasói gondolnak a hivatkozások miertjéről. A 45 olvasói véleménnyel együtt ez a minta kicsi, viszont a vizsgálatból leszűrhető, hogy az olvasók véleménye ritkán azonos a szerzőkével. Ráadásul az egyes olvasók véleménye is eltért egymástól.

Mindebből az a következtetés vonható le, hogy a szerzők indokai azzal kapcsolatban, hogy mely írásokra hivatkoznak, olyan különbözőek, hogy nem tekinthetők az olvasói indokok alapjául. Ez nem meglepő, ha más, analóg eseteket (az indexelést vagy a linkek kiválasztását) nézünk.

A hivatkozási viselkedéssel kapcsolatos korábbi vizsgálatok feltételezték, hogy az olvasói megítélés jó alapul szolgál a szerzői elképzelések megítéléséhez. A szerzői és az olvasói megítélések közötti egyetértés szintje azonban alacsony. Az olvasói véleményekre alapozott kutatás könnyen elvégezhető, azonban nem ad pontos képet arról, hogy a szerzők miért hivatkoznak egyes írásokra.

(Koltay Tibor)

Tudománymetria, bibliometria

147/2013

HESSEY, Rachel – WILLETT, Peter: Quantifying the value of knowledge exports from librarianship and information science research. – Bibliogr. In: Journal of information science. – 39. (2013) 1., p. 141-150.

Könyvtártudományi tudásexport

Bibliometria; Folyóirat; Folyóirat -könyvtári; Hivatkozásmutató

Az információáramlással foglalkozó, ún. „import-export” tanulmányok a hivatkozási adatokat használják annak bemutatására, hogyan történik

az ismeretek és elméletek átadása a különböző tudományterületek között. A cikkben ismertetett kutatás a folyóiratok impakt faktorát (IF) használta fel annak kifejezésére, hogy az egyes tudományterületek – különös tekintettel a könyvtár- és információtudományra (LIS) – milyen mértékben képesek az általuk létrehozott tudást átadni (exportálni) más tudományterületeknek. A Web of Science adatbázisban végzett kereséssel kiválasztottak 232 magas színvonalú, idézett LIS-publikációt, amelyek az Egyesült Királyság 2008. évi, a kutatásokat minősítő programjának (UK's 2008 Research Assessment Exercise) részeként születtek. Megállapították, hogy ezekhez a publikációkhoz kapcsolódva 1061 esetben került sor tudásátadásra („teljes exportra”), 444 esetben egyedi, a könyvtár- és információtudományi közleményeket nem idéző folyóirat számára; ezek impakt faktorát a Journal Citation Reports adatbázisból nyerték ki, majd ezt követően kiigazították annak érdekében, hogy a minimumra csökkentsék a hivatkozási szokásokban előforduló, tudományterületek közötti különbségeket. Azt tapasztalták, hogy a közleményeket idéző nem könyvtár- és információtudományi folyóiratok impakt faktora témacsoportjukon belül az átlag felett van, és ez a viselkedési minta lényegesen jóval markánsabb a nem könyvtár- és információtudományi, mint a könyvtár- és információtudományi folyóiratokban publikált kutatásokra történő hivatkozások esetében.

(Autoref.)

148/2013

TORRES-SALINAS, Daniel [et al.]: Towards a “Book Publishers Citation Reports”. First approach using the “Book Citation Index”. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 35. (2012) 4., p. 615-620.

Res. angol nyelven

A „könyvkiadók hivatkozási jegyzéke” felé. Első tapasztalatok a „Book Citation Index” használatával kapcsolatban

Bibliometria; Hivatkozásmutató; Könyvkiadás

A tudományos web hivatkozásmutatóinak (SCI, SSCI, A&HCI) régi és jelentős hiányosságaként tartják számon, hogy a könyveket és könyvfejezeteket nem tartalmazzák. 2010 októberétől végre elérhető a *Thomson Reuters Book Citation Index* adatbázisa, mely indulásakor 29 618 könyv és 379 082 könyvfejezet adatait tartalmazta. A produktum új lehetőségeket nyitott meg a humán- és társadalomtudományok bibliometriai elemzéséhez. A cikk fő célja, hogy különféle mutatók révén elemezze a *Book Citation Index*-ben (2006–2011 között) indexelt, a humán- és társadalomtudományok területén (is) működő kiadókat.

Próbaképpen 19 tudományterület, illetve 23 kiadó termését rangsorolták a termés (az összes indexelt tétel, az indexelt könyvek és az indexelt fejezetek mennyisége), illetve a hatás (a hivatkozások összes száma, a hivatkozások átlagos száma, a nem hivatkozott tételek aránya) szempontjából. Nyilvánvaló, hogy a több könyv (illetve fejezet) több hivatkozást kap, ám ha az egy tételre eső hivatkozások mennyiségét vagy a nem idézett tételek arányát tekintjük, a sorrend változik. Így pl. a legtöbb tételt adó gazdasági és politikai kiadványok kapták a legtöbb hivatkozást, ám az ebben a sorrendben csak a 16. antropológia és a tizedik szociológia területén a legmagasabb az egy tételre eső hivatkozások száma.

Ugyanígy a kiadók esetében a legtöbb indexelt tétellel rendelkező *Chandos Publ.* (125 könyv) és *IOS Press* (4 könyv, 756 fejezet) kiadók 0,34, illetve 0,21 tételenkénti hivatkozást kaptak, míg a tételek mennyisége (2 könyv, 23 fejezet) szempontjából 15. helyen álló *Elsevier* egy tételére átlagban 5,12 hivatkozás jut. Másik érdekes eredmény, hogy a termés szempontjából az 5. és a 12. helyen álló kiadók (*M.E. Sharpe, Emerald*) élen állnak a nem hivatkozott tételek mindössze 71, illetve 75%-os arányával (négy kiadónál ez az arány 100%, és további hatnál 90% fölötti). Általában megállapítható volt az angol nyelvű kereskedelmi jellegű kiadók túlsúlya (az említett-

teken kívül minden mutatóban jó eredményekkel áll pl. a *Spinger*, *Routledge* vagy a *Palgrave*), és meglepő az egyetemi kiadók gyér jelenléte. Szinte teljes mértékben hiányzik a humán- és társadalomtudományokban olyan fontos háttérrel rendelkező országok képviselője, mint Francia-, Német- vagy Olaszország. Ugyancsak meglepő az olyan egyetemlegesen jelentős kiadók, mint *Peter Lang*, *Pearson*, *Macmillan* vagy olyan szakkiadók, mint pl. a nyelvészetben *John Benjamins* vagy a jogban *Giuffrè* hiánya, illetve korlátozott jelenléte. Tekintettel arra, hogy nem egy egységes nemzetközi tudományos közösségről van szó (mint a természettudományok esetében), egy ilyen adatbázis létrehozásakor mindenképpen figyelembe kell venni az egyes országok, nemzetek saját termését; a *Thomson Reuters*nek az a kiindulása, hogy a tudomány egyetemes nyelve az angol, így ő arra fókuszál, ezen a tudományterületen nem állja meg a helyét.

Végül néhány kérdés, amit figyelembe kell venni, ha kiadókkal kapcsolatos indikátorokat akarunk kidolgozni: A könyveket vagy fejezeteiket számoljuk, és együtt vagy külön? Tegyük-e különbséget az egy- és többszerzős könyvek között? Mi legyen az időszak kiadványokhoz hasonló monográfiákkal (mint pl. az *Annual Review*-k)? És – bár ez a tanulmány nem tért ki rá – vajon a könyvek hatásának mi a legmegfelelőbb mérőeszköze (azaz, megőrizzük-e *Journal Impact Factor* analógiáját)?

(*Mohor Jenő*)

Lásd még 146

Információszerzés (information management)

149/2013

GAUCHI RISSO, Verónica: Aproximación teórica a la relación entre los términos gestión documental, gestión de información y gestión del conocimiento.

– Bibliogr. In: *Revista española de documentación científica*. – 35. (2012) 4., p. 531-554.

Res. angol nyelven

A dokumentum-, információ- és tudásmenedzsment kapcsolatainak elméleti megközelítése

Információszerzés; Információs társadalom; Informatika

A *dokumentum-menedzsment* (*gestión documental; records management*) mint fogalom az 1950-es években merült fel a levéltárügy területén. Spanyolországban az 1980-as évek vége felé vált ismertté, és úgy határozták meg, mint azon adminisztratív rendszerek létrehozásával, fejlesztésével, alkalmazásával és értékelésével összefüggő műveletek összességét, amelyek a dokumentumok keletkezésétől azok megsemmisítéséig vagy archívumba helyezéséig szükségesek. Nyilvánvaló egyrészt, hogy az ekként felfogott dokumentum-menedzsmentre minden dokumentumot előállító vagy használó intézmény számára szükséges és hasznos; másrészt, hogy az infokommunikációs technológia fejlődése itt is alapvető változásokhoz vezet. Létrejöttek a különféle dokumentum-menedzselő rendszerek, és megszületett az ezekkel foglalkozó ISO 30300-as (*Management Systems for Records*) szabványcsalád.

Az információ a kommunikáció (*Shannon*-féle) matematikai elméletében mint jól meghatározható és mérhető matematikai érték jelent meg. Az 1970-es években pedig szemantikai és kognitív fogalmakkal határozták meg; ebben a felfogásban a társadalmi környezet, a csoportok, egyének és rendszerek közötti kommunikáció felé fordult a figyelem. Az információ ezek szerint egy minden emberi cselekvésben jelen lévő entitás, illetve jeleknek a küldő által meghatározott cél érdekében strukturált együttese, célja, hogy a fogadóban meglévő elképzelés struktúráját megváltoztassa. Ekképpen az információ a társadalmi kommunikáció folyamataiba helyeződik, magában foglalja a kommunikáció és az ismeret (tudás) fogalmait.

Az *információmenedzsment* fogalmát első ízben E. Mount használta 1966-ban, és az sokat fejlődött az USA-ban, a papíralapú bürokrácia csökkentését célzó törvény (*Paperwork Reduction Act*) következményeként. 1979-ben az ISI az információ hatékony menedzsmentje címen rendezett konferenciát; az új diszciplína terjedését jellemzi, hogy az *Aslib*, a szakkönyvtárak és tájékoztató irodák egyesülete ötven év után *Association for Information Management* névre váltott, és 1981 óta adja ki az *International Journal of Information Management* c. folyóiratot. Az információmenedzsment egyrészt diszciplína: olyan politikák, programok és eljárások kifejlesztése, amelyek révén hatékonyan tervezhetők, irányíthatók, ellenőrizhetők az információigények és az információkezelést támogató források. Másrészt mint tevékenység: mindaz, ami a megfelelő információ, megfelelő formában, a megfelelő személynek, megfelelő költséggel, a megfelelő helyen és időben, a megfelelő cselekvést segítő átadásával összefügg. Újabb értelmezés szerint olyan folyamat, melynek révén alapvető (gazdasági, fizikai, emberi, anyagi) erőforrásokat szereznek, fejlesztenek, hasznosítanak az információk kezelése céljából, a szolgáltató közösségen belül és részére. Az információmenedzsmentnek minden szervezetnek szüksége van; hiszen célja és feladata, hogy a szervezetet alkalmassá tegye a változó környezethez való alkalmazkodásra. Igen közeli rokona az utóbbi időkben használatos „tarta-

lommenedzsment” (az angol *ECM – Enterprise Content Management*).

Bár a tudástársadalom fogalom használata az 1960-as években (*F. Machlup, P. Drucker*) kezdődött, a *tudásmenedzsmentnek* – diszciplínaként – alig van múltja. Csak 2005 után kezd elterjedni, és azokat a szervezeti folyamatokat foglalja magában, amelyek az adatok, információk, információs rendszerek és az emberi kreatív és innovatív képességek szinergikus kombinációját keresik. Más megfogalmazásban: a tudásmenedzsment célja, hogy a szervezet értékteremtő képességét javítsa az ismeretek hatékonyabb felhasználása révén.

Akár tudástársadalomnak, akár posztkapitalista vagy posztindusztriális társadalomnak nevezik korunkat, bármely szervezet (vagy az egyén) az ismeretek, a tudás felhasználása révén lehet képes arra, hogy megfelelően alkalmazkodjon a változó körülményekhez. A tudás hatékony felhasználásához annak megfelelően szervezettnek, rendezettnek és hozzáférhetőnek kell lennie, amit csak a tudásmenedzsment (illetve az ismeretkezelő rendszer) hozhat létre. Ennek működése pedig csak a megfelelően összegyűjtött, szervezett, rendezett és kezelt információk felhasználásán alapulhat; az információ pedig csak a rendezett dokumentumok felhasználásával gyűjthető össze. Azaz: a tudás társadalma elképzelhetetlen a dokumentum-, információ- és tudásmenedzsment egymásra épülő, integrált rendszerinek hatékony működése nélkül.

(Mohor Jenő)

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

150/2013

BROWN, Graeme – McMENEMY, David: The implementation of internet filtering in Scottish public libraries. – Bibliogr. In: Aslib proceedings. – 65. (2013) 2., p. 182-202.

Az internet szűrése a skót közkönyvtárakban

Könyvtárosetika; Közművelődési könyvtár; Olvasáskorlátozás; Számítógép-hálózat; Tájékoztatás szabadsága

A tanulmány azt vizsgálja, hogyan alkalmaznak a skót közkönyvtárak szűrőszoftvereket a nyilvános internet-hozzáférés szabályozására. A vizsgálat arra irányult, hogy megtudják, milyen mértékben használnak szűrőrendszereket, és megvizsgálják ezek természetét. A dolgozat a jelenlegi szabályozások és eljárások elemzéséből áll: ehhez a szakirodalom áttekintése mellett a közkönyvtárak által szolgáltatott adatok elemzését használták. A szükséges adatokat a Freedom of Information (a tájékoztatás szabadsága) vizsgálatának keretében kérték be az összes skót közkönyvtártól. A 32 nyilvános könyvtárból 31 használt valamilyen szűrőszoftvert az internet-hozzáférés ellenőrzésére, és fő indokuk az volt, hogy megakadályozzák a hozzáférést illegális vagy oda nem illő tartalmakhoz. A legtöbb esetben azonban a szoftverről nem a könyvtárvezetés, hanem egy külső IT-cég döntött, ami felveti a könyvtáros történelmi szerepének – mint aki a közössége számára választ tartalmakat – kérdését. A tanulmány az Egyesült Királyság helyhatóságai kisebb csoportjának az eredményeit mutatja be, tehát ezek csak erre a földrajzi mintára érvényesek. A kapott eredmé-

nyek azokra az okokra mutatnak rá, melyek a könyvtári szolgáltatások által használt szűrési politikák megvalósításában szerepet játszottak. Jelenleg ez a cikk az egyetlen, mely kifejezetten az internet szűrésével foglalkozik az összes skót közkönyvtárban.

(Autoref.)

151/2013

GALLUZZI, Anna: Che ne sarà dell'impero bibliotecario? – Bibliogr. a jegyzetekben In: AIB studi. – 52. (2012) 3., p. 363-372.

Res. angol nyelven

Mi lesz a könyvtári birodalommal?

Jövő könyvtára; Prognózis

A Searcher 2012. áprilisi számában Steve Coffman *A könyvtári birodalom hanyatlása és bukása* címen írt cikket. (A szerző az LSSI – Library Systems and Service – könyvtármenedzsment-szolgáltatásokat értékesítő, de ma már közkönyvtárakat is privatizáló, amerikai, már Angliában is népszerű, az olaszoknál gyakorlatilag ismeretlen magáncég vezető munkatársa.)

A cikk áttekinti mindazokat a kísérleteket, amelyeket a könyvtárak tettek annak érdekében, hogy kulcsszerepük lehessen a „digitális forradalom” folyamatában, ami megváltoztatta az információ és a tudás egész világát. Említésre kerülnek a web directory-k, a 2.0-s könyvtár, a virtuális referenz, az adatbázisokban való közvetett keresés, a számítógépekhez és az internethez való hozzáférés biztosítása, és végül az e-könyvek. A cikk végül is egy olyan piackutatási jelentésnek tekinthető, mely azt a valamit kereste, ami a könyvtár előnye lehet a versenyképesség szempontjából. Véggövetkeztetése szerint a di-

gitális-elektronikus fronton a könyvtárak, ámbar ott voltak (nem egy esetben kezdeményezőként) számos olyan jelenség születésénél, melyek ma az ismeretek weben való hozzáférését jellemzik, eleve vesztesre vannak ítélve. Nem képezhetnek konkurenciát a forrásokban és szervezési készségekben egyaránt gazdagabb üzleti (magán-) cégekkel szemben az elektronikus könyvtárak létrehozása és működtetése terén. Ugyanakkor egyedülálló piaci értéket képvisel fizikai valójuk; gazdag gyűjteményeik; épületeik, melyek a benne dolgozók és az olvasók számára a gyűjteményekhez kapcsolódó megannyi tevékenységre adnak lehetőséget; történetük és hagyományaik: mindezek keverékét ma – a tényleges térben – senki nem tudja ugyanolyan hatékonysággal reprodukálni.

Coffman tehát – úgy tűnik – szemben áll azzal a gyakori nézettel, hogy a könyvtár bukásához, sőt, halálához vezet, ha jövőjét a papíralapú könyvhöz és a fizikai épülethez köti, mert a világ másfelé halad, és ez a fajta kínálat eltűnésre ítéltetett. Ugyanakkor így ír: „Talán el kellene fordítanunk figyelmünket az elektronikus könyvtártól, amit mások építettek, és a valódi könyvekre és épületekre összpontosítanunk, amivel kezdtünk. Talán ez lesz az, ami a jövőben meghatároz minket. Vagy talán nem.”

(Mohor Jenő)

152/2013

SOKOLOV, Arkadij Vasil'evič: Gumanističeskaâ misisâ bibliotek v golbal'nom informacionnom obšestve. – Bibliogr. a jegyzetekben In: Vestnik BAE. – (2012) 3., p. 45-49.

A könyvtárak humanista küldetése a globális információs társadalomban

Feladatkör; Információs társadalom; Prognózis

A 20. század második felében az ipari országokban az információs-kommunikációs forradalom megnyitotta az utat a fogyasztói társadalomból a posztindusztriális információs társadalom felé.

A 21. században a szociológusok a tudás- és a kockázat-társadalom beköszöntét jóslják. A társadalmi rendszerek modelljeiben végbemenő változások hatással vannak a könyvtárak sorsára is, a helyes út megtalálása a mai könyvtáros nemzedék kezében van. A cikk azt a kérdést járja körül, milyen utat válasszanak az oroszországi könyvtárak a globális kockázatokat is hordozó információs társadalomban.

A fogyasztói társadalomban a könyvnyomtatás egy iparág, a könyv piaci értékkel bíró áru. Ebben a környezetben az emberek olyan dolgokat is megvesznek, amiket nem is akartak; a reklám és a divat az irodalmat és a művészeteket is érinti. Az igények határtalan növekedése miatt a tudomány és a művészet is a fizetőképes ambíciók és a primitív szórakozás áldozatai lesznek. A posztszovjet reformereknek a minta a nyugati társadalmak; az eredmény a krónikus rendszerválság lett.

Oroszországban a könyves ágazatok kommunikációjának válságát a csökkenő olvasási kedv következtében az ország „könyvtár nélkülivé” válása, a könyvpiacok szűkülése, a könyvtári hálózatok zsugorodása, a könyvtáros szakma népszerűtlensége, a tudományos gondolkodás elszegényedése jellemzi.

Az információs társadalom koncepciója történelmi-filozófiai, technokrata és humánus részekből áll. Ezek egyike sem említi sem a könyvtárat, sem a könyves kommunikációt; a magyarázat: az információs társadalom a fogyasztói társadalomra épül, nem olvasó emberre, hanem hitelképes *homo informaticus*ra van szükség.

Az utóbbi húsz évben Oroszországban számos koncepció, projekt, törvény, stratégia, célprogram foglalkozott az információs társadalom felépítésével. Ígéretes programok irányozzák elő az Oroszországi Állami Könyvtár digitalizált állományaira épülő, egységesített katalógussal működő nemzeti könyvtári forrás létrehozását. A 2011–2020. évekre szóló állami program végrehajtását impozáns pénzügyi háttér biztosítja: állami költségvetésből és egyéb forrásokból 3,788 milliárd rubel. Kérdés, hogy a pénz elegendő-e a könyvtári rendszer válságból való kivezetésére.

153/2013

BEL'KOVEC, Evgenij Mihajlovič: V bibliotekah Pol'si i Čehii : rasširâ granicy In: Bibliotekovedenie. – (2013) 1., p. 85-91.

Lengyelország és Csehország könyvtáraiban: a határok bővítése

Általános helyzetkép; Egyetemi könyvtár; Könyvtár-épület; Nemzeti könyvtár; Tanulmányút

2012 júliusában *A könyvtárak fejlesztési perspektívái a 21. században* címmel tartott nemzetközi szeminárium kapcsán az Oroszországi Állami Könyvtár (RGB) küldöttsége meglátogatta a Lengyel Nemzeti Könyvtárat, a Varsói Egyetem könyvtárát, a Varsói Városi Könyvtárat, a Jagelló Egyetem könyvtárát (Krakkó), a Cseh Nemzeti Könyvtárat és a Cseh Országos Műszaki Könyvtárat. A könyvtárak mindegyike viszonylag új (15–20 éves) épületben működik, ezért az érdeklődés középpontjában a külső- és belsőépítészeti megoldások álltak, a raktári átlományok szervezése és technológiája, a könyvtárak műszaki felszereltsége, az elektronikus források, a könyvtári szolgáltatások fejlesztése. Mindenhol szóba jöttek a könyvtári gyakorlat aktuális kérdései is.

A cikk ismerteti az egyes könyvtárak felépítését, fontosabb statisztikai adatait, az alkalmazott hardver- és szoftverrendszereket, a könyvtárak által ellátott központi vagy országos szintű feladatokat, az elektronikus katalógusok és könyvtárak építésének, elérhetőségének adatait, a dokumentumokat a raktárakból az olvasótermekbe eljuttató berendezéseket. A munkaszervezés téren kiemelendő, hogy a Varsói Városi Könyvtárban a régi könyvek digitalizálásában önkéntes egyetemi hallgatók működnek közre. A Jagelló Egyetem könyvtárában pedig az az érdekesség, hogy a munkatársak 40%-a férfi (magyarzatát a bérek stabilitásában és a könyvtár elismertségében látják). Több könyvtárban is működik

Az állami támogatás főleg az információs szolgáltatások fejlesztését célozza, azaz a könyvtáraknak át kell alakítaniuk olvasóra orientált szolgáltatásaikat „ügyfél”-orientáltra, amikor a könyvtáros csak közvetítő; a jövőben helyét az intelligens robotok is átvehetik. A korszerű eszközökkel felszerelt könyvtárból bármilyen ízlést kielégítő információs szupermarket lesz.

Az UNESCO a tudástársadalommal foglalkozó, 2005-ben nyilvánosságra hozott jelentésében a nemzeti kultúrákra épülő tudástársadalmakról és az egyének szellemi fejlődése miatti aggodalmakról esik szó. A kockázatok és az emberi biztonság fejezet foglalkozik az ún. kockázat-társadalommal. A fogalmat a tudományos világ U. Beck könyvéből ismerte meg. Eszerint a tudás és a kockázat kölcsönösen összefügg. Az emberiséget fenyegető kockázatokkal a globalisztika foglalkozik. Globális probléma még a hatalmas információömegek és az ember korlátozott befogadóképessége közötti ellentmondás. Az elembertelenedés kockázata az országok nemzetbiztonságát is fenyegetheti.

A technokrata társadalomban nagy szükség van a humánus egyensúly megteremtésére; nem véletlen, hogy különböző szakterületeken igénylik a humánus gondolkodást. Oroszországban is sorra alakulnak az önkéntes humanitárius egyesületek. A könyvtárügy irányítói azonban figyelmen kívül hagyják, hogy a könyvtár elsősorban a könyvkultúra és a szabad emberi gondolkodás humanista központja, és nem információs szolgálat.

A könyvtárak előtt két út áll: a technokrata és a humanista. Az előbbi eredménye a könyvtár nélküli „informatórium” lesz, míg a humanista úton a nemzeti értékek megőrzése. A könyvtárak humanista küldetése a nemzeti humánus megőrzése az információs kockázat-társadalomban.

(Viszocsekné Péteri Éva)

kávézó, étel-ital automata. A Varsói Egyetemi Könyvtár tetőteraszára botanikus kertet telepítettek. A Cseh Országos Műszaki Könyvtárban éjjeli olvasóterem, gyermekpelenkázó helyiség és orvosi rendelő van; a nyitott földszinten található egy konferenciaterem, galéria és kávézó, a kerületi közkönyvtár, egy számítógép- és egy könyvesbolt. Az épület körül kerékpártárolók vannak, alatta egy nagy autóparkoló.

Következtések a látogatások során tapasztaltak és a munkatársakkal folytatott megbeszélések alapján:

A könyvtáráépületek építése és rekonstrukciója terén:

- A könyvtárak életében elkerülhetetlen az épület rekonstrukciója és új építése. Míg az épület külseje az építészek alkotómunkája, a belső elrendezés megtervezésében a könyvtárosoknak is részt kell venniük.
- A legkorszerűbb műszaki megoldások alkalmazása mellett nyilvánvaló tendencia, hogy a könyvtárban maximális kényelmet kell biztosítani.
- A 21. század eleji könyvtártervezésben tipikus műszaki és technológiai megoldások: a katalógusok és az állományok digitalizálása, az olvasó és a könyvtáros munkahelyének maximális automatizálása, wifi, RFID-es olvasójegyek és dolgozói azonosító kártyák, a könyvtár belső terének ésszerű zónákra osztása, a biztonsági rendszerek széles körű alkalmazása, a szabadpolcos állomány bővítése, automatikus visszavető- és válogatórendszer, az épületgépészeti rendszerek automatikus irányítása – a műszaki szakemberek létszámának minimálisra csökkentése, kutatószobák létesítése stb.

Az állományépítés és szolgáltatás terén:

- Minden kötelempéldányban részesülő könyvtárban probléma a kiadványok operatív érkezése.
- Gyakorlatilag az 1990-es évektől az összes katalógus már elektronikus formában működik, több helyen megoldandó még a retrospektív katalógizálás. Fokozódik az együttműködés a regionális és az országos elektronikus katalógusok létrehozásában.

- Minden könyvtárban növelik az elektronikus források mennyiségét saját elektronikus könyvtárak létrehozásával vagy külföldi teljes szövegű adatbázisok beszerzésével (elérhetővé tételével). A szerző jogi kérdések nemzetközi szintű problémát jelentenek.

Az állományok konzerválása és restaurálása terén:

- Csehországban és Lengyelországban egyaránt nagy figyelmet fordítanak az állományok megőrzésére: drága, nagy teljesítményű gépeket vesznek, és megfelelő végzettségű szakembereket alkalmaznak. A digitalizálás mellett megőrzési célból a gyűjteményeket 36 mm-es tekercsfilmekre is felveszik.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

154/2013

EIGENBRODT, Olaf: Bibliotheksspaziergänge in Island : eine ungewöhnliche Studienreise zu isländischen Bibliotheken In: BuB. – 63. (2011) 9., p. 622-627.

Könyvtári séták Izlandon

Könyvtártörténet -nemzeti; Könyvtárügy; Tanulmányút

A német szerző 2008-ban járt az izlandi könyvtáregyesület egyik rendezvényén, ahol néhány könyvtárossal alkalma nyílt a könyvtárak helyzetéről és szerepéről beszélgetni. Azután 2010 nyarán és őszén látogatott el a sziget szinte összes régiójának a könyvtáraiba, hiszen a vidéki, ritkán lakott környezet egészen más könyvtári ellátást kíván, és a könyvtár szerepe is másmilyen.

A második utazás után került sor a kartotékok anyagának és a napi feljegyzések (és a 2500 fénykép) rendezésére. (Az első túrára ugyanis egy grafikus-fotós is elkísérte, és az ott készített fényképek is az elemzés alapjául szolgáltak.)

Reykjavík környete nem tipikusan izlandi; itt a legnagyobb a népsűrűség, hiszen a lakosság harmada él itt. A városi könyvtár a hét fiók mel-

lett könyvtárbuszt is működtet, s a nemzeti és a főiskolai könyvtár mellett több szakkönyvtár is van a fővárosban.

A szerzőt történetileg az foglalkoztatta, miképpen rögzült a köztudatban a könyvtárak fejlődése. A modern izlandi könyvtárügy két történeti fázisra vezethető vissza: egy tudományos-filológiaiira és egy felvilágosult-hazafiasra. A nemzeti könyvtár létrejötte dán és német kezdeményezésekre vezethető vissza, melyek szorosan összefüggtek a 18. század végén és a 19. elején kezdődő, északi nyelvek iránti érdeklődéssel, míg a közkönyvtárakban még ma is megvannak a 19. századi olvasótársaságok és közösségi könyvtárak könyvei. (Ezeket könyvszekrényekben tárolták a környék legnagyobb tanyáján, vagy ládákban lovas kocsin szállították. A tanulás az egyéni és a kollektív szegénységből való kitérés eszköze volt, az izlandi pedig a tanulás és az írás nyelveként a szabadságvágy kifejezője.)

A várostervezésnek nincsenek hagyományai a szigetországban: a települések általában egy halászkikötő vagy egy kereskedőház köré szerveződtek; a városházán, a templomon és a szupermarketen kívül csak az uszoda és a könyvtár számít közösségi térnek. A hatvanas évektől a könyvtárak többnyire többfunkciós épületekben kapnak helyet (tűzoltóság, uszoda).

A közlekedési hálózat kiépülésének és a településreformoknak fontos szerepe volt a könyvtárak életében is: központosította a bevásárlást és az infrastruktúrát, nagyobb településszövetségek és központi könyvtárak jöttek létre. Bár minden település köteles könyvtárat fenntartani, a gyakorlat igencsak eltérő. (Némelyik csak „könyvkuckó”.) Tendenciaként említhető az – ugyancsak kötelező – iskolai és közkönyvtárak összevonása, ami sok esetben nem jó megoldás. Meg kell említeni azt is, hogy a könyvtárak aktívan bekapcsolódnak a fejlődő tudástársadalomba: információs szolgáltatásokat biztosítanak az egész ország számára. Közös katalógusuk (Gegnir) a legtöbb könyvtár anyagát tartalmazza, és könyvtárközi kölcsönzést is biztosít. Emellett konzorciumuk hozzáférést biztosít mindenkinek számára az e-folyóiratokhoz és adatbázisokhoz

(hvar.is). Távoktatási rendszerük jó szervezett, a könyvellátás decentralizált. Számos könyvtár regionális tájékoztató kézikönyvtárral és a távoktatásban részt vevők számára munkaszobákkal rendelkezik, amelyek videokonferenciára is alkalmasak.

A világválság őket sem kerülte el, költségvetési megszorítások ott is történtek, de a könyvtár még fontosabb lett társadalmi térként: bár elsősorban nem az információkért járnak könyvtárba az izlandiak, hanem a nagyon népszerű kötőklubok és a sakkozás végett.

(Murányi Lajos)

155/2013

LAMOND, Heather: Die Bibliotheken von Aotearoa : ein Blick in das Bibliotheksystem Neuseelands : Gastland der Frankfurter Buchmesse stellt sich vor
In: BuB. – 64. (2012) 10., p. 696-700.

Új-Zéland könyvtárügye – bemutatkozik a frankfurti könyvvásár díszvendége

Könyvtárügy

Az új-zélandi könyvtáros-egyesület, a LIANZA (*Library and Information Association of New Zealand Aotearoa*) elnöknője átfogó képet rajzol a 4,4 milliós ország könyvtárügyéről. Az ottani könyvtárosokat az innovációs- és együttműködési készség jellemzi, számuk a segéderőkkel együtt 6600.

Jelenleg közel 300 *közkönyvtár* működik a 78 kerületben, melyek helyi fenntartásúak, így jelentős különbség van szolgáltatásaik terén (ezen próbál javítani a mostani Kotui-projekt), de különböző konzorciumokban is részt vehetnek (EPIC, APNK). A *felsőoktatási könyvtárakban* – a nyolc egyetemen és 19 főiskolán – közel 1100 könyvtáros dolgozik. Fontos feladatuk a diákok felkészítése, valamint a fontos szakirodalom biztosítása kooperáció segítségével (CONZUL, CAUL). Bár nem írja elő törvény, a legtöbb iskolában van *iskolai könyvtár* (2550). Nagyjából 300 *szakkönyvtár* szolgálja az egyes

tudományágak, valamint a minisztériumok és a parlament dolgozóit. A *nemzeti könyvtár*at 1965-ben alapították. Központi egysége a fővárosban, Wellingtonban működik, de részlegei vannak három nagyvárosban is (Auckland, Christchurch, Palmerston North). A nemzeti kulturális örökség gyűjtése, megőrzése és védelme mellett segíti a könyvtárak munkáját, és kapcsolatot tart fenn a nemzetközi szakmai közösséggel. (Fontos része az állománynak az Alexander Turnbull Könyvtár, a maori gyűjtemény és a csendes-óceáni régió gyűjteménye.) Közel egymillió művet kölcsönöz évente az iskolásoknak, és internetes tájékoztató szolgálatot működtet.

A *könyvtárosképzés* több szinten (a szaktanfolyamtól a mesterképzésig bezárólag) zajlik három intézményben: az *Open Polytechnic of New Zealandon* (itt távoktatással), a wellingtoni *Victoria Egyetemen* és a *Maori Egyetemen* (Te Wananga-o-Rukanawa). A Victoria biztosítja a végzett könyvtárosok továbbképzését. 2007-ben kidolgozták a szakmai kompetenciák rendszerét, melyben az őslakosság-ismeret is helyet kapott: ezt a brit CILIP is hivatalosan elfogadja.

Könyvtáros-egyesületük az ország egyik legrégibb szakmai szervezete – elődje 1910-ben alakult meg –, közel 2000 egyéni és területi taggal és tizenkét szekcióval rendelkezik. Az egyesület érdek-képviseleti tevékenysége mellett kéthetente megjelenő elektronikus hírlevele (*Library Life*) mellett féléves tudományos folyóiratot (*The New Zealand Library & Information Management Journal*) is kiad, valamint nemzetközi kapcsolatokat ápol, és szakmai továbbképzéseket kínál. Részt vesz különböző projekteknél, és évente díjazza a legjobb gyermekkönyveket.

A legfontosabb szakmai kérdésekben nincs különbség a távoli országban sem: a pénzszűke, a könyvtár nélkülözhetetlen szerepe mellett kiállítás, az e-könyvek előretörése vagy az elektronikus publikálás kérdései az új-zélandi könyvtárosok számára is ugyanúgy a jelen megkerülhetetlen feladatait jelentik.

(Murányi Lajos)

156/2013

ROSA, Fausto: La biblioteca pubblica locale tra Comune, Regione e Stato: una contesa senza contendenti. – Bibliogr. a jegyzetekben In: AIB studi. – 52. (2012) 3., p. 291-302.

Res. angol nyelven

A helyi közkönyvtár az önkormányzat, a tartomány és az állam között: egy vetélytársak nélküli vetélkedés

Fenntartó szerv; Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár

G. Galli ösztönző és provokatív írása (ld. a 248/2012. sz. referátumot a KF 2012. 4. számában) nyomán érdemes megvizsgálni a tartományi könyvtárpolitika tartalmát és tevékenységét, különös tekintettel arra, hogy közel negyven éve (1973-ban) jelent meg az első tartományi könyvtári törvény Lombardiában, mely viszonyítási alapul is szolgált az utána következőknek. Ne feledjük, a retorika szerint a világ egyik leggazdagabb kulturális és művészeti örökségével rendelkező országban nem volt olyan alapszolgáltatás, mely az ismeretekhez és az olvasáshoz való szabad hozzáférést nyújtotta volna állampolgárai számára.

1970-től kezdve (amikor az állam „aktiválta” a tartományokat, kezükbe adva a kultúra irányítását és finanszírozását) frenetikus tevékenységgel indultak be a tartományok mind a könyvtári törvények megalkotása, mind könyvtárak létesítése és megnyitása terén. A hetvenes évek „első generációs” könyvtári jogszabályai a területi rendszerekbe szerveződő, minden településen létrehozandó közkönyvtárakkal, illetve a meglévő könyvgyűjteményeknek a nagyközönség számára való megnyitásával az olasz művelődésügyben eddig ismeretlen jelenséget hoztak létre. Egy évtized elmúltával, az egybegyűlt tapasztalatok alapján a tartományi törvényhozók ismét a könyvtárügy felé fordultak, és megszületett a jogszabályok második generációja. Közös jel-

lemzőjük, hogy a könyvtárat mint a „dokumentáció, az információ és az olvasás központját” határozzák meg, nagyobb hangsúlyt fektetnek a koordinációra, hálózati központokat jelölnek ki, és bevezetnek néhány minimum-követelményt a nyitvatartási idő, a hely, a katalógusok és a személyzet tekintetében.

A könyvtárügy tartományi szabályozásának harmadik hulláma egy 2001-es alkotmánymódosítást követően 2004-ben hatályba lépett törvény, a „Kulturális és tájképi javak kódexe” hatására indult el, és jelenleg zajlik; eddig öt tartomány alkotott új „könyvtári törvényt”. Az új szabályozás két jellemzője, hogy a korábbi, a kultúra és a művészetek bármely területét érintő tartományi jogszabályokat „egységes szövegbe” szerkesztik egybe, és hogy ez nagyon sematikus foglalkozik a könyvtárakkal. Úgy tűnik, hogy a törvénykezés új hulláma, a kódex befolyása alatt a lelkes idők „kulturális és társadalmi központ” modelljétől visszalépnek a klasszikus könyvtárfelfogáshoz. 21 olasz tartománynak a könyvtárakkal foglalkozó 1977 és 2006 között megalkotott hatályos törvényét megvizsgálva megállapítható, hogy a jelentős méretű joganyag mára túlhaladott elveket és célokat tükröz.

Ahhoz, hogy új, az információs társadalom igényeinek és szükségleteinek megfelelő törvények szülessenek, szembe kell nézni azzal, hogy a három intézményi főszereplő mit tesz (nem tesz). Az állam egyetlen, a könyvtárügygel kapcsolatos érdemi szabályt nem alkotott, a könyvtár vagy mint probléma, vagy mint a múlt egy (ámbár dicsőséges) darabja szerepel, át is adta a régióknak, megtartván a 46 „nyilvános állami könyvtárat”, köztük a két központi nemzeti könyvtárat (Róma, Firenze). A tartományok (a köztük lévő közismert és jelentős különbségekkel) nagy lelkesedéssel kezdtek a könyvtárakkal és a könyvtárüggyel foglalkozni, ám ez a lendület fokozatosan lelassult, mára érdektelenséggé vált, egyre többet bíznak az önkormányzatokra, ami a fenntartás anyagi részében is megmutatkozik. Ez utóbbiak pedig, nyilvánvaló pénzügyi nehézségeik súlya alatt, északon sorsukra hagyják könyvtáraikat, délen

pedig elszalasztják a történelmi alkalmat, hogy közösségük számára a növekedést segítő kulturális szolgáltatást biztosítsanak.

A jövőre nézve kívánatos lenne, hogy a tartományok egységes alapokon nyugvó kulturális törvényeket alkossanak meg. Az egységes alapokhoz fel kell újítani az éppen e célból 2003-ban elfogadott *Vezérfonal az önkormányzati könyvtárpolitikához* című dokumentumot, figyelembe kell venni az IFLA/Unesco közkönyvtári kiáltványát (1994), az IFLA közkönyvtári szolgáltatások vezérfonalát és az olasz könyvtár-egyesület két friss dokumentumát: *Indítsuk újra az olasz közkönyvtárakat* (2011), *Könyvtárak és könyvtárosok a XXI. században* (2012). Mindezek alapján elvárható, hogy az új tartományi kulturális törvény pontos és korszerű meghatározásokat tartalmazzon; irányt mutasson, de ne vesszen el a részletekben; térjen ki a fenntartás, fejlesztés kérdéseire; tegyen kötelezővé bizonyos együttműködési formákat és tervszerű és hatékony működést.

(Mohor Jenő)

157/2013

RICHTER Vít, : Koncepcie rozvoje knihoven ČR na léta 2011-2015 knižnic / Knihovny pro EVROPU 2020 In: ITlib. – 15. (2012) 4., p. 15-20.

A Cseh Köztársaság könyvtárfejlesztési koncepciója 2011–2015

Könyvtárügy; Középtávú terv

2012 elején fogadta el a cseh kormány a könyvtárügy 2011–2015. évi ciklusának stratégiai tervét, amely szorosan kapcsolódik az előzőekhez (1999–2003, 2004–2010 között). 2010-ben az új koncepcióhoz SWOT analízis készült.

A könyvtárügy *erősségei* közt szerepel:

- a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások kiterjedt, működő rendszere;
- értékes konzervált muzeális gyűjtemények;
- a feltárás magas szintű szabványosítása, feloldozottság;
- kiterjedt, együttműködő digitalizálási prog-

- ramok;
- települési támogatási rendszer;
- magas szakmai képzettség, élethosszig tartó képzés;
- projektfinanszírozás a kutatásban, innovációban;
- működő teljesítménymérési, értékelési rendszer;
- aktív civil részvétel a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások fejlesztésében.

Gyengeségek:

- a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások marketingje, PR-je;
- a könyvtárak közötti együttműködés hatékonysága;
- a szakkönyvtárak elégtelen állami támogatása;
- a hagyományos és digitális szolgáltatásokat integráló központi szolgáltatások hiánya;
- az elégtelen felhasználói offenzíva;
- a hátrányos helyzetűek ellátásának akadályai;
- az iskolai és iskolán kívüli képzésben való részvétel;
- a kiskönyvtárak terei és nyitvatartási ideje;
- a kiegyenlített finanszírozás;
- a kötelepéldány feldolgozottsága, az osztott katalógizálás hatékonysága;
- az elektronikus dokumentumok hosszú távú őrzése;
- a könyvtári állományok digitalizálása;
- a digitális szerzői jogi szabályozás;
- alacsony Open Access aktivitás;
- a könyvtárosok magas átlagéletkora, a szakma elnöiesedése;
- a nemzetközi összehasonlító statisztika elégtelensége;
- helyi internetcsatlakozási problémák;
- rugalmatlan reagálás a használók internetes szokásaira.

Lehetőségek:

- az információs technológiák fejlesztése;
- a mobilkommunikáció jobb kihasználása;
- részvétel a kutatási-fejlesztési infrastruktúrában;
- bekapcsolódás az iskolai és iskolán kívüli

képzésbe;

- a könyvtári gyűjtemények digitalizálása;
- papíralapú és digitális dokumentumok integrált használatát biztosító központi szolgáltatások kialakítása;
- nyomtatott dokumentumok tömeges digitalizálása;
- együttműködés a hagyományos és digitális dokumentumok kiadóival;
- a kötelepéldány-szolgáltatás kiterjesztése a digitális dokumentumokra;
- a könyvtárak funkcióinak bővülése;
- ingyenes szolgáltatások a felsőoktatási hallgatók számára;
- szélesebb körű európai együttműködés;
- a szerzői jogi törvény megújítása, elektronikus kölcsönzés lehetősége;
- önkéntesek, a nyilvánosság bevonása.

Veszélyek:

- csökkenő finanszírozás a könyvtárépületek fejlesztésében;
- alacsony beszerzési keretek;
- hanyatló érdeklődés a hagyományos könyvtári szolgáltatások iránt;
- más szabadidős tevékenységekkel való versenyhelyzet;
- konkurencia a kereskedelmi e-szolgáltatókkal;
- csökkenő érdeklődés a nyilvános könyvtárakban;
- a muzeális könyvtári állományok digitalizálásának akadályai;
- a szerzői jogi törvény nehézségei;
- EISZ források finanszírozása;
- elégtelen bekapcsolódás a képzési és nevelési programokba;
- az életpálya, a bérek bizonytalansága.

A stratégiai fejlesztési terv kapcsolódik az Európai Unió fő reformjához, az „Europa 2020” iniciatívákhoz (innováció, digitális európai program, önrendelkezési és munkahelyteremtési program, szegénység elleni küzdelem).

A jövőkép szerint a használók a kényelmes könyvtári szolgáltatások vagy az otthonról bárhol elérhető ingyenes minőségi szolgáltatások közül válogathatnak.

Az elsődleges célokat hat nagy terület köré csoportosították:

1. könyvtári állományok digitalizálása, a kulturális örökség védelme és hozzáféréseinek biztosítása;
2. hozzáférés az információforrásokhoz és a könyvtári szolgáltatásokhoz;
3. a képzés támogatása, az információs műveltség fejlesztése;
4. közvetlen hozzáférés a szolgáltatásokhoz,
5. a könyvtári szolgáltatások minősége, hatékonysága és marketingje;
6. az emberi erőforrások fejlesztése.

A prioritásokat a hat nagy terület 21 pontban, a gyakorlati feladatok megfogalmazásában részletezi, a kulcsfontosságú területek önálló szövevével rendelkeznek.

(Prókai Margit)

Lásd még 152, 159, 184

Központi szolgáltatások

158/2013

BÉRARD, Raymond: L' Abes à l'horizon 2016 In: Bulletin des bibliothèques de France. – 58. (2013) 1., p. 72-77.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A Felsőoktatási Bibliográfiai Ügynökség következő három éve

Együttműködés -belföldi; Együttműködés -nemzetközi; Felsőoktatási könyvtár; Központi katalógus -online; Központi szolgáltatások

Húsz év után az *Abes* (*Agence bibliographique de l'enseignement supérieur*, Felsőoktatási Bibliográfiai Ügynökség) a dokumentumellátó-rendszer elismert szereplőjévé vált. A felsőoktatási és tudományos minisztérium (MESR) alá tartozó intézmény azért jött létre, hogy működtesse az egyetemi és közkönyvtárak országos katalógusát, a *Système Universitaire de Documentation*

(Sudoc). A Sudoc 1454 tagkönyvtárral, több mint 10 millió rekorddal, 33 millió dokumentummal és 20 millió kereséssel előkelő helyet foglal el a szakirodalmi ellátásban.

A Sudoc első éveinek monotonitását sokrétűség váltotta fel. Új katalógusok épültek, mint a *Calames* (a felsőoktatási archívumok és kéziratok online katalógusa); olyan segédletek készültek, mint az *IdRef*, mely lehetővé teszi, hogy az authority fájlokat újra hasznosítsák az Abes vagy külső partnerei alkalmazásaiban, vagy a *Periscope*, mely a folyóiratok közös megőrzését segíti; fontos szerepet játszik a digitális források és országos licencek vásárlása. Beruháztak a fejlesztésbe a tézisek területén is, amiben az Abes mindig fontos szerepet játszott, és 2011 óta működik Tézisek portál.

Az elmúlt években radikális változások zajlottak a tudományos és műszaki információ intézményeiben és szerkezetében, ami befolyásolta az Abes stratégiáját is. 2010-ben több feladatot átvett a minisztériumtól (a stratégiai tervezést, a retrospektív katalóguskonverziót, a szabványosítást és a kooperációs projekteket), létrehozta a digitális tudományos könyvtárat (BSN), és az egyetemek szabadságáról és felelősségéről szóló törvény értelmében kell neki is működnie. Küldetése is változott 2008 után, miután több intézmény (CINES, FCT) feladatát is átvette. Több mint tíz évig a Sudoc lendületében élt, ami komoly projekt volt mind az ügynökség, mind a tagintézmények számára. Ez az úttörő periódus már lezárult, nem működhetett tovább több évre szóló stratégia nélkül. (Ekkori kudarcai is a stratégia hiányának köszönhetőek.)

Ezután születtek meg a 2008-tól 2011-ig tartó időszak projektjei. Ez volt az első próbálkozásuk, ami több sebből is vérzett: túl sok tevékenységbe fogtak, de nem rögzítették megfelelő módon a stratégiai irányt, a fejlesztésbe nem vonták be kellőképpen a felhasználókat, a szakmai szervezeteket, csak azután, mikor már a tervezetek elkészültek.

Az első tervezet – bár módszertanilag elhibázott volt – több olyan jelentős impulzust tartalmazott, melynek értékét az idő igazolta, és továbbra is

jellemző a mai tevékenységre; ezek együttműködési programok voltak (OCLC, WorldCat, Aura-ABDU-Couperin, RERO).

Az Abes 2012 és 2016 közötti projektjei egyrészt ugyanazt a stratégiát folytatják, ami már bevált:

- 1) kialakuló és kész szolgáltatásokat kínál,
- 2) nyitottá és interoperábilissá teszi az adatokat,
- 3) nyílt és szabványosított architektúrákkal és protokollokkal dolgozik,
- 4) katalógusainak adatellenőrzését a legnagyobb hálózatok adataival összevetve végzi,
- 5) azokra a dokumentumtípusokra koncentráll, melyekben elismert szakértelemre tett szert.

Emellett új projektek is vannak:

- a meglévő szolgáltatások és hálózatok javítása,
- a katalógusok fejlesztése,
- metaadat-információs pont létesítése,
- szerepének növelése a jelenlegi tudományos információs rendszerben,
- az egyetemek és intézmények dokumentumaiknak a számbavétele (az e-dokumentumoké a főszerep),
- a regionális és országos szintű megőrzés megszervezése,
- digitális dokumentumok beszerzésének megtervezése (tárgyalás és vásárlás),
- közös működési rendszer biztosítása a tagintézmények számára
- a fő hangsúly a kulturális örökség számbavételén lesz.

A cikk kitér a jövőbeli teendőkre, a nemzetközi együttműködésre, majd az *Aeres*-szel (*Agence d'évaluation de l'enseignement supérieur et de la recherche*) folytatott közös tevékenységet ismerteti.

(Murányi Lajos)

159/2013

STOKLASOVÁ, Bohdana: Co přinese Centrální portál českých knihoven? In: Čtenář. – 65. (2013) 3., p. 83-87..

Mit hoz a cseh könyvtárak központi portálja?

Könyvtári rendszer -országos; Központi szolgáltatások; Portál

A cseh könyvtárak központi portálja, a www.knihovny.cz lehetővé teszi a használók számára a nyomtatott vagy digitális tartalmak bármikor, bárkinek, bárhol való elérését. Korábban ezek a szolgáltatások megosztva, nem felhasználóbarát módon álltak rendelkezésre. A cél egy olyan erős, komplex szolgáltatásokat kínáló központi könyvtári portálszolgáltatás létrehozása, amelyet a könyvtárak közös emberi és anyagi erőforrások együttműködésével tartanak fenn. 2015-ig a portál a kezdetektől csatlakozott könyvtárak számára hozzáférhető, 2020-ig viszont valamennyi cseh könyvtárban elérhetővé válik.

A projekt szorosan kapcsolódik a cseh könyvtárügy 2011–2015 közötti stratégiai fejlesztési tervéhez, konkrétan a 21 kulcsfontosságú terület közül a 6. ponthoz, amely egységes könyvtári rendszer kialakítását tűzte ki, valamennyi könyvtárból valamennyi szolgáltatás elérése céljából.

A projekt célja, hogy a portál a könyvtári rendszer erős alapköve legyen, amely a teljes rendszerhez nyújt hozzáférést, létrehozza a használók azonosítási központját, lehetővé teszi az online fizetést a könyvtári szolgáltatásokért, koordinált hozzáférést biztosít a könyvtári rendszer információs forrásaihoz. A célok közt szerepel a könyvtárközi kölcsönzés optimalizálása, olyan könyvtári végpontok kialakítása, amelyek a teljes rendszerhez és komplex szolgáltatásokhoz juthatnak a használók.

A központi portálszolgáltatás formálisan a tudományos akadémia könyvtárából indult egy munkacsoport megalakításával 2012-ben. Az idei évben ezt további önálló munkacsoportok

160/2013

BERTHIAUME, Guy – PAYEN, Carole: Le réseau francophone numérique : vers une bibliothèque numérique francophone In: Bulletin des bibliothèques de France. – 57. (2012) 6., p. 32-36.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A Digitális Frankofón Hálózat (RFN) múltja és jele

Együttműködés -nemzetközi; Gépi könyvtári hálózat; Megőrzés

A francia digitális hálózatot a 2000-es évek elején kezdték kiépíteni, hogy korszerű módon hozzáférhetővé tegyék a francia könyvtárak kulturális javait, szembeszállva a világban felgyorsult és anyagi érdekeket szem előtt tartó digitalizálási törekvésekkel. Először 2005 januárjában a BnF igazgatója beszélt a Google világméretű digitalizálási projektje kapcsán a szerzői jog tisztaságával, a dokumentációs tevékenység szabályozottságával stb. kapcsolatos várható veszélyekről. A nyilatkozat nagy vihart kavart, főleg azután, hogy az igazgató megengedhetetlennek tartotta azt is, hogy az interneten szinte minden észak-amerikai és angolszász fennhatóságú és zömében angol nyelvű legyen.

Végül szakmai viták kereszttüzében megszületett az EU támogatását is bíró többnyelvű digitális könyvtár, az *Europeana*. A 2010-es *A Google és az új világ* c. esszé ma már minden fontos jogi, politikai, állami, szellemi, fizikai, örökségvédelmi, technikai megvalósítási, szabványosítási szempontot sorra vesz, melyek betartása biztosíték egy minőségi digitális állomány létrehozásához, fenntartásához és karbantartásához. Ezt megelőzően azonban 2006-ban sürgősen cselekedni kellett. A BnF és Québec nemzeti könyvtára elhatározta, de végül hat ország (Belgium, Franciaország, Kanada, Luxemburg, Québec, Svájc) – nemzeti könyvtára hozta

megalakítása követte: a központi portál, az információforrások, az identitások és online fizetés kezelésére, valamint a könyvtárközi kölcsönzés hatékonyságának javítására. A projekthez a legnagyobb cseh könyvtárak közül összesen 16 könyvtár csatlakozott, amelyek között egyetemi, nemzeti, akadémiai, települési és tudományos könyvtártípus is szerepel.

A projekt hozadékai közé tartozik a cseh könyvtárak szolgáltatásainak mennyiségi és minőségi javítása, amely a jelenleg működő mintegy 6000 cseh nyilvános könyvtárban a rendkívül sokféle szolgáltatás színvonalának egységesítését szolgálja. Lehetővé teszi egy erős portálszolgáltatás kialakítását, a használói identitások egységes kezelését, az online fizetést, a könyvtári rendszer egésze által biztosított szolgáltatások megszokozódását, a könyvtárközi kölcsönzés optimalizálását.

Az eddigi eredmények között szerepel a portálszolgáltatás keretében az információkeresés biztosítása, a szolgáltatások tesztelése és értékelése, a portál bemutatása, népszerűsítése.

A projekt második, 2013-as céljai között szerepel a munkacsoportok feladatainak összehangolása, az igények értékelése, a hosszú távú szervezeti és pénzügyi fenntarthatóság megtervezése, a használói kérések eredményeinek értékelése, a könyvtárak kiszolgálása. A projekt 2. verziójában a kérések, javaslatok megvalósítása és tesztelése kerül sorra mind a szakmai közönség, mind a laikus felhasználók igényeinek figyelembevételével.

A tesztelést folyamatos fejlesztés követi, amely a portál kommunikációs népszerűsítésével társul a szakmai közönség és a használók körében egyaránt.

(Prókai Margit)

létre a *frankofón nemzeti könyvtárak digitális hálózatát*, az RFBNN-t. Azóta közös konferenciák, szakmai napok, cserekapcsolatok, tanulmányutak során egyeztetik a tennivalókat. Ezek egyik eredménye a XIX. század és XX. század első felének sajtóját digitálisan bemutató, majd az Afrikával és egyéb témákkal kapcsolatos portálok kialakítása.

2010-ben elhatározták, hogy átalakítják az RFBNN-t, és *Digitális Frankofón Hálózat*ként (<http://www.rfnum.org/pages/>) fogják működtetni: ez több, kiváló gyűjteménnyel rendelkező könyvtár csatlakozását is lehetővé teszi. Két év alatt 17 ország 24 intézménye csatlakozott a rendszerhez. (Jelenleg 56 ország működik együtt, munkájukat etikai kódex szabályozza.) A hálózat mérete, a közös munkafelületek, adatbázisok, fórumlehetőség, a dokumentumok közös elérhetősége, használhatósága miatt fontos, hogy legyen egy közös technikai minimumnorma, mert a rendszer képtelen volna azokat a szolgáltatásokat nyújtani, amiért létrehozták. Nagy gondot fordítanak a kulturális örökség megjelenítésére, de arra is, hogy ez ne legyen túlsúlyban, és ügyelnek rá, hogy ne legyenek párhuzamosságok a feldolgozásban. A rendszer működtetői kívánatosnak tartják, hogy azok az országok, amelyekben nagy digitalizált állományok vannak, és nagy szaktudással rendelkeznek, megosszák tudásukat a rendszer jobbítása érdekében. Ezt elősegítendő 2008-tól rendszeresen szakmai napokat és továbbképzéseket szerveznek egy-egy nagyvárosban, ahol több szekcióban dolgoznak a résztvevők, bemutathatják intézményük digitalizálási munkáit, és magas szintű gyakorlati képzésben részesülnek.

A projekt hat év után sem vesztett dinamizmusából. A felmerülő gondok sem fékeztek a fejlődést. A megoldásuk során kialakult szakmai és emberi kapcsolatok, baráti viszonyok alapján elmondható, hogy e gazdag kulturális tartalmat őrző, virtuális épület falai szilárd alapon, a legrégebbi emberi értékek alapján nyugszanak.

(Pajor Enikő)

161/2013

SAVARD, Réjean: *Réflexions sur l'état de la bibliothéconomie et des bibliothèques francophones* In: *Bulletin des bibliothèques de France*. – 57. (2012) 6., p. 15-19.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Gondolatok a frankofón könyvtárak helyzetéről

Egyesület -könyvtári -nemzetközi; Együttműködés -nemzetközi; Folyóirat -könyvtári

220 millió körüli a franciául beszélők száma a világon. A Nemzetközi Frankofón Szervezet (OIF) kötelékébe 56 olyan ország tartozik, ahol a francia a hivatalos vagy a második hivatalos nyelv; ezzel a 15 legnagyobb nyelv között van. (Több ország is van, ahol beszélnek, de mégsem tagja az OIF-nek.) Az angol és a spanyol előretörése miatt azonban visszaesett terjedése az utóbbi ötven évben. Ezért vetődött fel szakmai körökben a kérdés: milyen szerepe van és lehet a frankofón könyvtáraknak, és beszélhetünk-e még a befolyásukról?

Nem feledhetjük *Gabriel Naudét* (1600–1653), aki első könyvtártani művét 1627-ben publikálta, vagy a bibliográfus *Paul Otlet*-t (1868–1944), akiknek örökségét a francia nemzeti könyvtár (BnF) méltó módon folytatja, és gyűjteménye, tudósai, modern szolgáltatásai – a digitalizált Gallica – révén egy sorban említhető a brit, amerikai vagy a kanadai nemzeti könyvtárral. A BnF-en kívül más könyvtárak is kiveszik részüket e munkából (némelyek, mint a BPI vagy a lyoni városi könyvtár, innovációjuk miatt ismeretek), de az iskolai könyvtárak is nagy előrelépést tettek, amióta az IFLA beemelte őket hivatalos ajánlásai közé. Nem szabad megfeledkezni a francia nyelvet külföldön képviselő *Alliance Française*-ekről sem, melyek önálló könyvtárral rendelkeznek, vagy a kultúra területén az ún. *Kulturális animációs és olvasási központokról* (CLAC), melyekből 229 működik sikeresen, elsősorban Afrika francia ajkú területein. Megemlítendő még a *Bibliodoc* portál is, mely az

AIFBD.org linken keresztül száznál több hasonló egyesülethez irányítja az érdeklődőt.

A frankofóniának nagy a hálózata, melyben a tagok többé-kevésbé szoros szakmai kapcsolatokat ápolnak; ezt a felsőfokú könyvtárosképzés Franciaországban és másutt működő intézményei (EBSI, EBAD, ENSSIB) egészítik ki. Az eredmények neves folyóiratokban (Documentation et Bibliothèques, Documentaliste – Sciences de l'information, Bulletin des bibliothèques de France) jelennek meg, bár ezek nem szerepelnek az ISI 87 előkelő folyóiratlistáján, ami megnehezíti a tartalmak nemzetközi megismerését. Hogyan lehet ezen változtatni? Egyrészt változatos könyvtári kínálatlal törekedni kell arra, hogy a frankofón könyvtárakat minél több potenciális olvasó keresse fel, másrészt a nemzetközi fórumokon – mint pl. az IFLA rendezvényein – növelni kell a szakmai képviselést. (Az IFLA konferenciákon a francia jelenlét 5% alatti, míg az angolszász szereplés majd 32%-os.)

A frankofón könyvtárosokat tömörítő nemzetközi egyesület (AIFBD) konkrét ajánlásokkal kívánja előmozdítani ezeket a célokat a portálján és a Bibliodoc nevű levelezési listán, továbbá szorgalmazza a kapcsolatok erősítését, az információkhoz való könnyebb hozzáférést, a szakmai információk cseréjét a világban dolgozó francia ajkú szakemberek között. Az AIFBD fogja szervezni a 2014-es lyoni IFLA konferenciát is. Elmondható, hogy ezek a könyvtári, dokumentációs szakemberek – frankofón identitásukat sem feledve – nyitottak más országok szakmai innovációja iránt, azok eredményeit beépítik munkájukba, ezzel is elősegítve a frankofón könyvtárügy fejlődését.

(Pajor Enikő)

Lásd még 144, 166, 189

Jogi szabályozás

162/2013

FREIRE, Nuno [et al.]: Supporting rights clearance

for digitisation projects with the ARROW service In: LIBER quarterly. – 22. (2012) 4.

Az ARROW a digitalizálási projektek szerző jogi problémái megoldásának szolgálatában

Digitalizálás; Elektronikus publikáció; Szerzői jog

Nagyon nehéz a jogok tisztázásának folyamata azon digitalizálandó művek esetében, melyek a 20. és a 21. században láttak napvilágot. Bár a könyvtárakban olyan közérdekű dokumentumok vannak, melyeket a szélesebb olvasóközönség számára kellene digitálisan elérhetővé tenni, a jogi helyzet miatt tisztázni kell pontos szerzői jogi státuszukat, mielőtt a könyvtár belefog a digitalizálásba. A jogi helyzet tisztázásának legnagyobb problémája, hogy a szerzői jogi információk jelentős mértékben megoszlának több adatforrás között, melyek közül több távolról nem elérhető. Ez a könyvtárak számára nagyon megnehezíti és megdrágítja a jogok tisztázásának folyamatát. A nagy léptékű digitalizálási projektek során azonban több ezer könyvet digitalizálnak hetente, ezért gyorsabb megoldásra lenne szükség a könyvek szerzői jogi kérdései tisztázására. Az ARROW és az ARROW Plus (*Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works*) projekt során olyan konstrukció jött létre, amely egyesíti és elérhető teszi a szerzői jogi információkat, továbbá gördülékenyen szolgáltatja az országos adatbázisok közös hálózatán át azokat az információkat, melyek segítenek a művek jogi státuszának a megállapításában. Célja az, hogy segítse a nagy léptékű digitalizálási projekteket abban, hogy a digitalizálandó művek jogi státuszának tisztását automatizálják. A tanulmány az ARROW szolgáltatást a digitalizálásra vállalkozó könyvtárak szemszögéből elemzi, bemutatja a munkafolyamatot, és azt, hogyan használja fel az ARROW a nemzeti bibliográfiákat, továbbá ismerteti azokat a szolgáltatásokat, melyeket az ARROW kifejezetten a könyvtárak számára biztosít.

(Autoref.)

163/2013

JURMANOVÁ VOLEMANOVÁ, Věra: Půjčování e-knih z hlediska autorského práva. – Bibliogr. In: Čtenář. – 65. (2013) 2., p. 43-48.

E-könyvek kölcsönzése szerzői jogi szempontból*Elektronikus könyv; Kölcsönzés; Szerzői jog*

Az új szerzői jogi törvény Csehországban 2014 elején lép életbe. A cikk a hagyományos és az elektronikus könyv kölcsönzésének összevetésével foglalkozik a cseh jogszabályok alapján. Az európai jogi és társadalmi környezetben nincsenek egységes jogi szabályok az e-könyvek kölcsönzésével kapcsolatban.

A szerzői jog a művet alkotó szerző művéhez való kizárólagos tulajdonjogát szabályozza, amelynek mások általi használata kizárólag a szerző beleegyezésével történhet. Az érvényben lévő szabályok szerint ez alól bizonyos kivételek mentesítenek speciális, a törvény által rögzített esetekben, ha a használat nem áll ellentétben a szokásos használat módjával, nem sérti aránytalanul a szerző érdekeit.

A szerzői tulajdonjog a szerző halálát követő 70 évig nem évül el, és öröklés tárgyát képezi.

A fenti kivételek az el nem évült szerzői tulajdonjogra vonatkoznak, elévülés után a művek szabad felhasználásúvá válnak.

A nyomtatott könyvek kölcsönzése a jogszerű használat körébe tartozik, amelyet a törvény úgy szabályoz, hogy könyvtárak, levéltárak, múzeumok és iskolák számára lehetővé teszi az eredeti fizikai mű haszonkölcsönbe adását és részleges sokszorosítását azzal a feltétellel, hogy az személyes használat céljából történik, nem jár kereskedelmi, gazdasági tevékenységhez kapcsolódó haszonszerzéssel.

Ez a szabály azonban csak a helybeni kölcsönzésre vonatkozik, a külsőre nem, ezért minden elvitellel járó kölcsönzéskor az állam 0,50 koronát fizet a szerzőknek, ez a tarifa többnyire a könyvtárakat terheli.

Az elektronikus külső kölcsönzés többféle módjára ismert:

1. a tartalmat a hardvereszközzel együtt kölcsönzik (pl. Kindle 4),
2. a használatnak a könyvtár épületében átadják saját hardvereszközére az e-könyv másolatát,
3. a használat a saját eszközére mentheti az elektronikus másolatot a könyvtári portálról.

A törvény lehetőséget ad az e-könyv sokszorosítására természetes személyek személyes használatára.

Jogi személyek számára csupán nyomtatott formában és belső használatra (nem terjesztésre) biztosított a sokszorosítás. Az oktatási anyagokra is érvényes ez a szabály. A közgyűjtemények számára a sokszorosítást a törvény kizárólag archiválási céllal engedi akkor, ha az eredeti mű pótolhatatlan, már nem kapható. Ezekben az intézményekben a felhasználást is korlátozza a rendelet, kizárólag az épületen belül, elkülönített helyiségben, személyes célra használhatóak. További feltétel, hogy a mű a könyvtári állomány részét képezze.

Tehát a könyvtár a gyűjteményében lévő dokumentumot szkennelheti, a használói számára számítógép alkalmazásával rendelkezésre bocsáthatja a könyvtár épületén belül. A legbonyolultabb szabályozás az elektronikus sokszorosítás tiltása, amely az elvitelre szánt e-kölcsönzéshez kapcsolódik. A jelenlegi cseh szerzői jogi szabályozás az e-könyv esetében nem nyújt törvényes lehetőséget az elektronikus kölcsönzésre, kitételként írja elő a szerzői jogot tulajdonló hozzájárulásának megkérését.

A licencszerződéses megállapodás az elektronikus kölcsönzésre ad lehetőséget, amelyet a szerzővel vagy az örökösével köthet a könyvtár. A megállapodás nemcsak a fő művekre, hanem a művek részeire is vonatkozhat. Már nem élő szerzők esetén a könyvtáraknak nyomozó munkát kellene végezniük, hogy léteznek-e jogos örökösök, ezért ez nem terjedt el a gyakorlatban.

E-kölcsönzésre leginkább a kiadói jogok tulajdonosával való megállapodás megkötése alkalmas.

Licencszerződés megkötésekor a következő szempontokat szükséges figyelembe venni:

- a mű használatának módja (hogyan fog történni az e-kölcsönzés),
- időtartam korlátozása (mennyi időre szól a licenc),
- területi határok (helyi/világ méretű),
- mennyiség (kölcsönzések száma művenként),
- a fenti feltételek milyen licenccel járnak (ár).

A licencszerződés része az a szoftver, amelyet a kölcsönzés során használnak. A törvény tiltja a kölcsönszerződés tárgyát nem képező számítógépes programnak a sokszorosítását. A szerződésben javasolt rögzíteni, hogy a licenc része a szoftver is, amelynek közvetítésével a tartalmat átadjuk.

A cseh könyvtárakban közeledik az az idő, amikor jogszerű elektronikus kölcsönzésekre kerülhet sor, minden fél melegezésére.

(Prókai Margit)

Lásd még 156

Könyvtárosi hivatás

164/2013

FEATHERSTONE, Robin M.: The disaster information specialist : an emerging role for health librarians. – Bibliogr. In: Journal of library administration. – 52. (2012) 5-8., p. 731-753.

Katasztrófa-információs szakember: új szerep az orvosi könyvtárosoknak

Elemi károk; Könyvtárosi hivatás; Közérdekű tájékoztatás; Továbbképzés

A cikk a katasztrófa-információs (disaster information=DI) szakember hivatásának kialakulását mutatja be, különös tekintettel az orvosi könyvtárakban való jelenlétükre. A katasztrófák és a könyvtárak témájának irodalmában túlnyomórészt olyan könyvtárosok beszámolóit szerepel-

nek, akik állományvédelemmel foglalkoznak, és biztosítják a könyvtár működését tüzeset, árvíz vagy más elemi kár után, azonban a katasztrófa-információs szakember munkája ezeknél bővebb. A DI-szakember az egész településsel kapcsolatban áll, információs szolgáltatásokat nyújt a katasztrófavédelmi vezetők és munkatársak számára. A cikk olyan katasztrófa-információs szolgáltatások történetét meséli el, amelynek során a közkönyvtárosok a közösség szolgálatában álltak a katasztrófa utáni helyreállítási időszakban, az orvosi könyvtárosok pedig részt vettek a katasztrófaelhárítási tervek elkészítésében. Bemutatja a National Library of Medicine (Országos Orvostudományi Könyvtár) tájékoztatói eszközeit, valamint a DI-projektek szövetségi szintű finanszírozásának lehetőségeit. Ismerteti a Medical Library Association (Orvosi Könyvtárak Egyesülete) katasztrófa-információs szakképzési programját, valamint javaslatokat fogalmaz meg könyvtárvezetők számára a DI-képzés népszerűsítésére és a katasztrófavédelmi szakemberek számára biztosítandó szolgáltatások kifejlesztésének támogatására.

(Autoref.)

165/2013

TENOPIR, Carol [et al.]: Academic librarians and research data services : preparation and attitudes. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 39. (2013) 1., p. 70-78. Res. arab, francia, kínai, német, orosz és spanyol nyelven

Hogyan készülnek a felsőoktatási könyvtárosok a kutatási adatok szolgáltatására

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Könyvtárosi hivatás; Kutatás információellátása

A kutatásokat finanszírozó szervezetek fontosnak tartják, hogy a kutatási adatok szervezéséhez és megőrzéséhez megfelelő infrastruktúra és szolgáltatások álljanak rendelkezésre. A kutatási adatszolgáltatás körébe tartozik az adatkezelés megtervezése, az adatok gondozása (kiválasz-

tása, megőrzése, archiválása), metaadatolása és konverziója. Mindezt a közelmúltban az egyetemi könyvtárak kapták feladatul. Jelenleg e stratégiai fontosságú szolgáltatás kialakítása van folyamatban.

Egy empirikus kutatás során amerikai és kanadai könyvtárakban a következőket vizsgálták: 1. hogyan látják a könyvtárosok felkészültségüket (háttérismeretek, készségek, képzettség) e feladat ellátására; 2. mi a véleményük a kutatási adatok könyvtári és intézményi szolgáltatásának a fontosságáról; és 3. milyen tényezők segítik vagy akadályozzák, hogy a könyvtárak szolgáltatásuk a kutatási adatokat. Közel ezer, az egyetemi könyvtárak weboldalairól kiválasztott, illetékesnek vélt könyvtárost igyekeztek a vizsgálatba bevonni, 223-an válaszoltak a kérdésekre. Kétharmaduk úgy nyilatkozott, hogy munkaköre ellátása során rendszeresen vagy alkalmanként szolgáltat kutatási adatokat. Ezt követően a feltett három kérdéssel kapcsolatban állításokat fogalmaztak meg, amelyekkel való egyetértés mértékét kellett jelezni. A válaszokat aszerint is csoportosították, hogy a válaszoló rendszeresen, alkalmanként vagy nem dolgozik kutatási adatokkal.

A vizsgálat következtetései: jelenleg a válaszolók közel háromnegyedének még nem rendszeres feladata a kutatási adatok kezelése. Ugyanakkor sok érintett könyvtáros meg van győződve arról, hogy rendelkezik a szükséges tudással és készségekkel, továbbá lehetőségei is adóttak arra, hogy ilyen szolgáltatást nyújtson a jövőben. Motivációjuk a szakmai érdeklődésben, a használói igényekben és a feladatkörükben rejlik. Az egyetemi könyvtárak fontos szolgáltatásának tartják a kutatási adatok kezelését, amely jól illeszkedik az egyetemi könyvtárak küldetéséhez és szerepköréhez. Úgy vélik, hogy e most kibontakozó szolgáltatás révén jobban láthatóvá és hatékonyabbá válhatnak az intézményi kutatások.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 197

Oktatás és továbbképzés

166/2013

BATS, Raphaëlle: Former des bibliothécaires et documentalistes en français : quels modèles? In: Bulletin des bibliothèques de France. – 57. (2012) 6., p. 22-25.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Könyvtárosok és dokumentálók francia nyelvű képzése

Együttműködés -nemzetközi; Könyvtároképzés -felsőfokú; Könyvtárosképző intézmény

2014-ben a Lyonban megrendezésre kerülő IFLA konferencia éppen azért lesz Franciaországban, hogy a frankofón könyvtárak fontosságára felhívja a figyelmet, valamint azért is, mert az IFLA vissza akarja adni minden – az angolon kívül létező – nagy hivatalos nyelv fontosságát.

A szakirodalomban ismert az angolszász könyvtári modell, ugyanakkor az is érdekes lehet, hogy napjainkban létezik-e külön frankofón könyvtártudomány? A francia nyelvű könyvtárosokat képző intézmények közül a három legjelentősebb – a lyoni *Enssib* (École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques), a montreali *Ebsi* (École de bibliothéconomie et de sciences de l'information) és a dakari *Ebad* (École des bibliothécaires, archivistes, documentalistes) – közös feladata a képzés összehangolása egy saját modell kidolgozásával. A politikai szempontú modell a vizsgák és a képzési szintek, valamint a munkatípusok, munkaszinteknek megfelelő diplomák összehangolásából áll. A vizsgák természetesen kizárólag francia nyelven folynak. A három képzőhely közül az egyetlen franciaországi székhelyű, az Enssib mint állami intézmény saját maga reprezentálja és sugallja, hogy az állami intézmények nagy családja számára képez szakembereket.

Szenegálban a könyvtárosságra használt két fogalom történetiségében érződnek a kolonizáci-

ós, gyarmati gyökerek. Annak ellenére ugyanis, hogy minden munkavállaló valamilyen formában az Ebadhoz kötődik, az intézmény nem képez speciálisan könyvtári vezetői személyzetet, míg az Enssib megteszi ezt. Az Ebad egyik legnagyobb feladata, hogy francia nyelven képez könyvtárosokat Szenegál és a többi francia ajkú afrikai lakosság számára, és megpróbálja lehetővé tenni, hogy minél nagyobb számú afrikai tanulhasson.

Az eredetileg 1937-ben alapított, majd 1961-ben újjászervezett Ebad pedig Québec változatos politikai irányvonalait – mint pl. az egyház és az állam szétválasztása – követi. Az adminisztratív modell arra törekszik Franciaországban, hogy a bolognai folyamat következtében használatos jelenlegi új értékelések, szintek, a kreditszámok, a BA, MA stb. és a régi képzési formák (Debug, DEA, DESS stb.) közötti ekvivalenciát, összehasonlíthatóságot megtalálják. Ez az LMD néven (Licence-Master- Doctorat) ismert rendszer elfogadható az Ebad szerint is, mert ez megkönnyíti a kutatók, hallgatók mobilitását. Ezenkívül távoktatási képzést indítottak a frankofón afrikaiak számára egy saját modellel.

Az Ebsi már 1969-ben elfogadtatta az Amerikai Könyvtáros Egyesülettel képzési formáit, melynek legjellemzőbb tulajdonsága, hogy nem az állam, hanem a szakemberek, a szakmai intézmények döntenek arról, hogy a könyvtárosi mesterségnek milyen kritériumoknak kell megfelelnie. A könyvtártani modell a tanított tárgyak tartalmát határozza meg. Az Enssib a közös tanítási modulon kívül, öt specializált mesterképzésében a digitalizálás, a kulturális örökség és a szolgáltatások témaköreit tartja legfontosabbnak. Az Ebad kínálatában szintén megtalálható a kulturális örökség, mellette az információs-dokumentációs kompetenciák, információkeresés és az információs technológiák. E képzésben azért hangsúlyos ennyire az információs-dokumentációs metszet, mert így a levéltárosok, könyvtárosok és dokumentációs szakemberek együtt kaphatják a felkészítést. Az Ebsi különféle specializációival további kapasz-

kodót kínál ahhoz, hogy a fiatalok megfelelő szakot választhassanak.

Egyik modell sem nevezhető kifejezetten franciának. A nyelvi azonosság köti őket össze, ami egyben megteremti a lehetőséget, hogy különféle szakmai dolgokról lehessen beszélni. Ez adja meg a szakembereknek azt az átjárhatóságot, szellemi mozgékonyt, amit az AIFBD (a frankofón könyvtárosok és dokumentálók nemzetközi egyesülete) „ViceVersa” programja ugyancsak felkínál.

(Pajor Enikő)

167/2013

MAZURICKIJ, A. M.: Čto možet spasti bibliotečnoe obrazovanie? In: Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2013) 2., p. 39-44.

Mi mentheti meg a könyvtárosképzést Oroszországban?

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosképző intézmény; Könyvtáros-utánpótlás

Három éve jelent meg A. V. Sokolov *A könyvtári iskola megsemmisülése* c. cikke (lásd a KF 2010. 2. számának 100/2010. számú referátumát). A szerző vészjelzéseit azonban E. R. Sukiasân kivételével senki sem hallotta meg. Valójában nem is volt mit várni: a könyvtárak vezetőit a humánpolitikai kérdések csak annyira érdeklik, hogy a státuszok egyre fiatalabb szakemberekkel legyenek betölthetők. A képzési folyamatban részt vevők új módszertani-oktatási kódex kidolgozásával, a kompetenciamérés meghatározásával, az oktatási program átdolgozásával vannak elfoglalva. Mindebből következik, hogy akár a közeljövőben előfordulhat, hogy nem lesz kit képezni. Évről évre csökken a könyvtár szakon nappali tagozatra jelentkezők száma, ami a demográfiai okok mellett a szakma tekintélyének csökkenésével magyarázható. Általában elmondható, hogy a középiskolát végzettek körében egyre gyengébb a humán tárgyak ismerete, aminek egyik oka az, hogy az Egységes Államvizsgán

(érettségien) főleg tesztekkel kell kitölteni; másrészt a jelentkezők nem szakmát, hanem egyetemet választanak, ahol a szükséges pontszámot el tudják érni.

Az egyetemeken az új elsőévesek körében leginkább véletlenül odakerült fiatalok találhatók, akiket semmi sem motivál a könyvtáros szakma megszerzésére. Kivételt képeznek a fogyatékkal élő gyerekek, a korábbi Moszkvai Könyvtári Technikum hallgatói. A szerző több, levelező tagozatra felvételiztető bizottságban is részt vett. Tapasztalatai szerint a városi, járási, felsőoktatási, főhatósági és falusi könyvtárakban dolgozók jelentik a szakma „aranytartálékát”, élmény volt hallgatni, amilyen szeretettel és lelkesedéssel beszéltek munkájukról. (E. R. Sukiasân már régóta állítja, hogy könyvtár szakot csak levelező tagozaton kell indítani.)

A középfokú szakképzésben gyakorlatilag majdnem mindenhol megszűnt a nappali tagozat. A főiskolákon a könyvtári-információs karok új nevet kaptak (infokommunikációs technológia, dokumentális kommunikáció, információs források stb.). A rektoroknak sok fejtörést okoz a könyvtár szak: a könyvtárosképzés minimális bevételt hoz, a hallgatók nem olyanok, akik a különböző regionális rendezvényeken az intézmény arcukat erősítik. Másfelől a klasszikus pedagógiai és más egyetemek rektorai érdeklődni kezdtek a szakma iránt, mivel az egyetemi státusz eléréséhez legalább négy irányban kell oktatni. Ennek köszönhetően 46 felsőfokú oktatási intézményben indult képzés (19 kulturális főiskolán, a főiskolák további 9 telepelyén és az Oktatási Minisztériumhoz tartozó 18 egyetemen). Nem ismert azonban, mi folyik az Oktatási Minisztérium falai között. Nem valószínű, hogy a Kulturális Minisztérium fogja megmenteni a helyzetet; ettől a főhatóságtól csak az várható el, hogy néhány, a könyvtárüggyel foglalkozó szakemberük megoldja a könyvtárak sokrétű problémáit. Az Oroszországi Könyvtáros Egyesület az egyetlen szervezet, amely a témában valóban tenni tud.

Cikkében Sokolov felhívást tesz közzé, hogy rendezzenek országos megbeszélést a közép-

és felsőfokú tanintézmények könyvtáros oktatóinak. Az állami és társadalmi szervezetek figyelmét fel kell hívni a kialakult helyzetre. Egy megbeszélésen Medvedev miniszterelnök azt javasolta, hogy az orvosi és műszaki egyetemeken végzők számára tegyék ismét kötelezővé az állami irányítást a végzés utáni első munkahelyre. Valószínűleg a könyvtárosok esetében is ez lenne a megoldás.

Szükség van a humán erőforrás helyzetének országos szintű áttekintésére, a szakemberképzésben határozott stratégia kidolgozására. Meg kell győzni a könyvtárosképzést folytató oktatási intézmények vezetőit, hogy a könyvtáros feladata nem „a könyvtári ereklyék” megőrzése, hanem az ország jövőbeni kulturális és műveltségi potenciáljára.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

168/2013

PÉREZ-MONTORO, Mario – TAMMARO, Anna Maria: Outcomes of the Bologna process in LIS higher education : comparing two programs in Europe. – Bibliogr. In: The international information & library review. – 44. (2012) 4., p. 233-242.

A bolognai folyamatnak a könyvtár-és információtudományi felsőoktatásra gyakorolt hatása: két európai program összehasonlítása

Együttműködés -nemzetközi; Hatékonyság; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv

Olaszországban az 1999. évi reform nyomán alakult ki a háromlépcsős szerkezet (alapképzés – mesterképzés – doktori képzés) és vezették be az Európai Kreditátviteli Rendszert (ECTS), továbbá lett az alapképzés 180, a mesterképzés pedig 120 kredit. Ez megfelel annak a szakmai szerkezetnek, ahol a kezdeti szinten, az első munkahelyen azonnal alkalmazható készségek jelennek meg úgy, hogy nincs szükség további képzésre. A második szint nagyobb mértékű szakosodást és még jelentősebb szintű vezetői és koordinációs felelősségvállalást tételez fel. A

harmadik ennél is nagyobb mértékű szakosodásra alapul, és a kutatásra összpontosít.

A mesterképzéseket nyújtó intézmények száma megnövekedett, és tantárgyai nem a minisztériumi előírást követik, hanem a munkaerőpiachoz alkalmazkodnak. Nyolc egyetem könyvtárosképzési kínálatát vizsgálták, aminek alapján megállapítható volt, hogy a tanterv 15%-át közismereti tárgyak (irodalom, történelem, kémia stb.) teszik ki. A könyvtörténeti tárgyak aránya 15%, a könyvtárszakmai tárgyaké 24%. Ehhez jön a menedzsment (8%), a könyvtártörténet (18%) és a jogi kérdések (10%). A technológiai jellegű tárgyak aránya 5%, ami nem elégséges, ráadásul főként az online katalógusokra, valamint az általános informatikai témákra szorítkozik. A képzés oktatóközpontú, a pedagógiai innováció mértéke alacsony. A reform viszont a szakmai gyakorlatok fontosságát is középpontba állította. A tapasztalatok jelentős része a Pármai Egyetem gyakorlatából szűrhető le.

Spanyolországban két, a reform előtti és három, a reformot követő diploma szerezhető. Az utóbbi kategóriába esik a négyéves alapképzés 240 kredittel, a másfél éves mesterképzés 90 kredittel, valamint a doktori képzés. A következők nagyobb része a Barcelonai Egyetem tapasztalatait tükrözi.

Az oktatók általában – történeti okokból – az első végzettségük szerint nem könyvtár szakosok, akik aztán könyvtár szakot is végeztek. Többségüknek PhD-je van. A hallgatók első helyen választják a könyvtár szakot. A már

dolgozókhöz hasonlóan 70%-uk nő. Az utóbbi években a jelentkezők száma egyértelműen csökkent. Korábban a végzettek közkönyvtárakban helyezkedtek el, ami ma már nehézségekbe ütközik. Ráadásul – az olaszországi helyzethez hasonlóan – a magánszektorban nem gyökeresedett meg az információmenedzseri szerep, ami részben a válságnak, részben történelmi és kulturális akadályoknak tudható be. Mindazonáltal a végzettek 83,3%-a kapott szakmájának megfelelő állást.

A közismereti tárgyak aránya itt is 15%, és célja, hogy az elsőéves hallgatók tudását egy szintre hozza. A technológiai tárgyak aránya 10%, továbbá jelentős (15%) az információ szervezésére és visszakeresésére szánt tanulmányi idő. Szerepet kapnak az információforrások (5%), a kutatómódszertan 7,5%, valamint a levéltári ismeretek (7,5%). A gyakorlatok részesedése 5%. Új, korszerű oktatási módszerekkel kísérleteznek. Minden félév végén, minden tárgy vonatkozásában elvégzik a hallgatói elégedettség felmérését.

(Koltay Tibor)

Lásd még 164

Konferenciák

Lásd 144

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

169/2013

BARBIAN, Jan-Pieter – SIMON-RITZ, Frank: 100 Jahre - und kein bisschen leise : von der Deutschen Bücherei zur Deutschen Nationalbibliothek In: BuB.

– 64. (2012) 10., p. 684-690.

A lipcsei Deutsche Bücherei 100 éve

Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár

A huszadik század első évtizedében merült fel a lipcsei Börsenverein (BV) – a kiadók és könyv-

kereskedők egyesülete – kezdeményezésére egy kötelepéldány-beszolgáltatáson alapuló birodalmi könyvtár létrehozásának gondolata. (Emlékeztetőül, csak 1871-ben jött létre a német birodalom a sok királyságból, grófságból és hercegségből.)

Az alapító okiratot 1912. október 3-án írták alá a szász állam, a város és az egyesület képviselői, melyben az szerepelt, hogy a könyvtár 1913. január 1-től gyűjti, megőrzi, rendelkezésre bocsátja és tudományos elvek alapján feldolgozza a külföldön és belföldön megjelent német, továbbá az országban publikált idegen nyelvű kiadványokat. A *Deutsche Bücherei* (DB), mely a BV tulajdona és egyik részlege volt, először a kereskedőház egyik épületében kapott helyet. A gyarapodó állomány elhelyezésére Lipcse város támogatásával új épületet emeltek, melynek avatására 1916-ban került sor.

Az első világháború után a nehézségek ellenére fellendült a német kiadványok bibliográfiai feltárása. 1921-ben a könyvtár átvette a BV-től a napi és a heti újdonságok, majd az új folyóiratok és periodikus kiadványok regisztrálását. Mérföldkőnek számít a német nemzeti bibliográfia (*Deutsche Nationalbibliografie*) két sorozata kiadásának a megindítása 1931-től. 1938-ra Németország harmadik legnagyobb könyvtára lett 1,5 milliós állományával.

1933 és 1945 között a könyvtár dolgozóit is elérte a nemzeti szocializmus (elbocsátások, a kiadványok ellenőrzése – az „ártalmas és nem kívánatos irodalom” jegyzékbe vétele stb.). Az 1943. évi bombázások során a könyvtár épületében, állományában és katalógusaiban jelentős károk keletkeztek, 1944 őszén be is zárták, az állományt tíz vészraktárban helyezték el. (Csak 1945 végén nyitotta meg újra kapuit.)

Amikor Németországot négy megszállási övezetre osztották, a DB elvesztette központi megőrző könyvtár státuszát; 1945 augusztusában szász közigazgatás alá került, majd 1951-től a felsőoktatási államtitkárság, 1967-ben a fő- és szakiskolai minisztérium fennhatósága alá. 1946-ban a könyvtárban is sor került a „fasiszta és militarista művek” listájának összeállítására

(38 700 cím), mely művek azután „zárt anyagként” csak kutatók számára voltak hozzáférhetők. (Az anyag 1989-re a háromszorosára nőtt.)

Németország kettéosztása miatt felmerült a nyugati nemzeti könyvtár megalapításának gondolata, és 1946 őszén *Frankfurt am Main*-ban megszervezése el is kezdődött *Deutsche Bibliothek* néven. 1947-től itt is kiadták a német bibliográfiát hetente, így duplán regisztrálták a német dokumentumtermést. (A német dokumentumtermés gyűjtése is mindkét intézményben folyt. Jogilag a *Deutsche Bibliothek* a könyvkereskedelem és a város intézménye volt.) 1966-tól már számítógéppel készültek a különböző bibliográfiák.

A rendszerváltás után – 1990. augusztus 31-én – egyesült a két könyvtár *Die Deutsche Bibliothek* (DDB) néven, mígnem 2006 nyarán *Deutsche Nationalbibliothek* (DNB) lett.

2006-tól terjesztették ki a gyűjtést a digitális médiára, és jelentős szerepet vállalt a DNB az Europeana és a Német Digitális Könyvtár (DDB) tevékenységében.

A századik évfordulót a könyvtár több rendezvénnyel és kiadvánnyal tette emlékezetessé.

(Murányi Lajos)

170/2013

Biblioteca Nacional de España: 300 years of the BNE : it's yours In: Alexandria. – 23. (2012) 1., p. 14-23.

300 éves a Spanyol Nemzeti Könyvtár

Állomány; Digitalizálás; Együttműködés -nemzetközi; Nemzeti könyvtár; Szolgáltatások

A Spanyol Nemzeti Könyvtarat V. Fülöp király alapította 1711-ben a *Palota Nyilvános Könyvtáraként* (*Biblioteca Pública de Palacio*), mely a következő év márciusában nyílt meg a királyi palota szomszédságában. A király rendelettel kötelezte a nyomdákat, hogy minden Spanyolországban készült könyvből szolgáltatassanak be

egy példányt a könyvtár számára. 1836-ban a könyvtár a belügyminisztériumhoz került, ekkor kapta a Nemzeti Könyvtár elnevezést is. A gyűjtemény a három évszázad alatt vásárlás, csere, ajándék és kisajátítások révén gyarapodott. A 20. század első felében azonban alig tudott fejlődni.

1957-ben született meg a kötelezpéldány-rendelet, 1991-ben a könyvtár szervezetenként önálló lett, és lelkesen kezdett a könyvtárgépesítéshez. Jelenleg a nemzeti könyvtár a régiós megőrző könyvtárakkal közösen azon fáradozik, hogy az internet világa is megőrzésre kerüljön: az első lépés a nemzeti könyvtár webarchívumának a létrehozása volt 2011-ben.

A technológiai fejlődés világosan látszik a könyvtár szolgáltatásain is. Már 1986-ban elkezdődött a katalógusok gépesítése a *SABINA* rendszerrel, melyet 1991-ben a *Sirtex* követett, jelenleg az *Ariadna* adatbázist használják. A digitalizálás már a kilencvenes években megkezdődött (ADMYTE projekt). A digitalizált hírlapok portálját 2007-ben, a *Biblioteca Digital Hispánica* (BDH) portált 2008 januárjában indították útjára. (A modern folyóiratok csak könyvtáron belül használhatók.)

A tömeges digitalizálási projekt, a *Biblioteca Digital Hispánica* (BDH) öt év alatt 200 ezer mű digitalizálását tűzte ki célul a *Telefónica* cég jelentős anyagi támogatásával.

A nemzeti könyvtár rendkívül sokszínű és gazdag gyűjteménnyel rendelkezik. A modern könyvek mellett fontos a kéziratok, a jelentős személyiségek archívuma, az ősnymtatványok, grafikai alkotások (metszetek, plakátok, miniatúrák, rajzok, régi térképek stb.), fényképek, periodikák, zeneművek, audio- és videodokumentumok gyűjteménye. A *Biblioteca Digital Hispánica* (BDH) is tükrözi ezt a sokszínűséget: a 1125 ősnymtatvány, a zenei kódexek, a régi spanyol irodalom alkotásai mellett hírlapok is találhatóak benne, jelenleg 70 ezer mű. (Ld. a <http://www.bne.es/en/Catalogos/BibliotecaDigitalHispanica/Inicio/index.html> címen.)

A digitalizált dokumentumok jóvoltából számos olyan szolgáltatás működik, melyek révén a könyvtár anyaga még jobban hozzáférhető az érdeklődők számára. 2001-ben Cervantes regényének digitalizálása után lett elérhető a *Quijote interactivo* oldal, de tervezik Leonardo da Vinci két kéziratának a digitalizálását is.

Az intézmény több spanyol és nemzetközi programban is részt vesz (*Hispana, Europeana*), de bekapcsolódtak az UNESCO *World Digital Library* projektjébe, és vezető szerepet vállaltak a latin-amerikai *Biblioteca Digital del Patrimonio Iberoamericano* létrehozásában. A közösségi média lehetőségeivel is élnek (Facebook, Flickr, Twitter, Youtube), de megtették az első lépéseket – *datos.bne.es* projektjükkel – a szemantikus web felé is.

(Murányi Lajos)

171/2013

GADŽIEVA, Melek: Azerbajdzsanskaâ nacional'naâ biblioteka im. M. F. Ahundova v cifrovom prostranstve In: Vestnik BAE. – (2012) 4., p. 41-43.

Az M. F. Ahundov Azerbajdzsán Nemzeti Könyvtár a digitális térben

Adatbázis; Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus könyvtár; Gépi könyvtári hálózat; Nemzeti könyvtár

Az Azerbajdzsáni Nemzeti Könyvtárat (ANK) 1923-ban alapították köztársasági közkönyvtárként. 1939-ben vette fel M. F. Ahundov, a neves gondolkodó és dramaturg nevét. A könyvtár 1960-ban Baku egyik legszebb épületébe költözött. 2004-től nemzeti könyvtár.

Állománya jelenleg 4,5 millió egység, 2011-ben a regisztrált olvasók száma 38,5 ezer volt, a látogatások száma 196 ezer, a „virtuális” olvasók száma 350 ezer. Az állományforgalom 715 ezer könyv (ebből 446 ezer azeri nyelvű). Az új beszerzések száma 14 ezer könyv, 1365 AV-anyag, 350 napilap-, 200 folyóiratcím. Egy 2004. évi elnöki rendelet alapján latin betűs írással csak a

könyvtáraknak nyomtatnak könyveket (25 ezer cím, térítésmentesen).

A nemzeti könyvtári feladatnak megfelelően folyik a könyvtár tevékenységének átalakítása, elsősorban az információtechnológia alkalmazása, a könyvtári-bibliográfiai folyamatok automatizálása és a nemzeti sajtó megteremtése terén. Az ANK a MARC21 formátumot és a VTLS VIRTUA szoftvert használja.

A könyvtáriügy 2008–2013. évekre szóló állami fejlesztési programja a korszerű infrastruktúra kialakítását, a könyvtári szolgáltatások világszínvonalra emelését, a lakosság szellemi színvonalának és tudásszintjének fokozását, elektronikus információs állományok építését, virtuális könyvtárak fejlesztését, elektronikus katalógusok és könyvtárak kialakítását irányozza elő. Elkészült és működik a könyvtár honlapja (www.anl.az) és elektronikus katalógusa.

Az ANK a Kongresszusi Könyvtárral, az Oroszországi Állami Könyvtárral (RGB) és a Törökországi Nemzeti Könyvtárral folytat információcserét, és végzi a bibliográfiai tételek közvetlen konvertálását. Az együttműködést ki akarják terjeszteni a többi török nyelvű nemzeti könyvtárra is. A VTLS VIRTUA rendszer lehetővé teszi helyi hálózat kialakítását a köztársaságon belül. A hálózati könyvtárak olvasói 2008 óta online is kölcsönözhetnek könyveket, amelyeket saját könyvtárukban vehetnek át. Az elektronikus disszertációk állománya osztály az Azerbajdzsánban megvédett disszertációk teljes szövegű adatbázisából, valamint a disszertációk és autoreferátumok adatbázisából szolgáltat. Az RGB virtuális olvasóterme 2008-ban nyílt meg. Ugyanebben az évben csatlakozott az ANK az Európai Könyvtárhoz. 2010-től az Elektronikus Könyvtár önálló osztályként működik, több mint 10 ezer könyv teljes szövegét, 40 ezer folyóiratszámot tartalmaz. Az azeri klasszikus és modern irodalom, a gyermekirodalom, a népi irodalom stb. témában számos elektronikus könyvet állítottak össze és tettek elérhetővé. Jelentős munka folyik a ritka könyvek és az azerbajdzsáni irodalmi archívum elektronikus változatainak létrehozásában. Az olvasók megrendelésére

CD-n szolgáltatják a kért könyvfejezeteket és folyóiratcikkeket. A munkák eredményeként az archívumban nagyrészt megtalálhatók és a helyi hálózatban elérhetők az országban egyetlen példányban meglévő könyvek digitális változatai. Az elektronikus katalógus azeri és orosz nyelven épül, a köztársasággal foglalkozó kurrens folyóiratcikk és egyéb általános jellegű anyagok feldolgozásával. Az analitikus elektronikus adatbázisban 100 napilapot és 50 folyóiratot dolgoznak fel, a majdani azerbajdzsáni sajtóadatbázisra fog épülni a nemzeti bibliográfiai segédletek összeállítása és kiadása. Már készül az újonnan kiadott kulturális, művészeti és turisztikai irodalom kurrens bibliográfiai mutatója, amelyet 30 szervezetnek küldenek meg, és a könyvtár honlapjára is feltesznek. 2010-ben kezdett működni a köztársaság könyvtárainak egyesített portálja (<http://azerbaycankitabxanalari.az>). Megkezdődött a hangtárban lévő lemezek CD-re vétele, épül az *Azerbajdzsáni zenei örökség* információs bázis.

Az ANK részt vesz az UNESCO *Digitális világkönyvtár* projektjében, kétoldalú együttműködést folytat 20 ország 22 könyvtárával, tagja több nemzetközi szervezetnek, köztük a török nyelvű nemzeti könyvtárak igazgatói tanácsának.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

172/2013

GALSTÂN, M. K.: 180 let Nacional'noj biblioteke Armenii In: Vestnik BAE. – (2012) 4., p. 34-37.

180 éves az Örmény Nemzeti Könyvtár

Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár

A 2012-ben 180 éves Örmény Nemzeti Könyvtár (ÖNK) az ország legnagyobb könyvtára, könyvtártudományi, könyvtörténeti kutatóintézete, a könyvtári hálózat módszertani központja. Története a Jereváni Gimnázium könyvtárának alapításával (1832) kezdődik, ahol csak a tanárokat szolgálták ki. Az állományok feltárá-

sa, katalogizálása 1843-ban indult. A könyvtár 1919-ben az ország állami főkönyvtára lett, majd sokszori névváltoztatás után 1925–1990 között A. Máskiân nevét viselte. 1990-tól Örmény Nemzeti Könyvtár. A szovjet hatalom megteremtésekor (1922) az Örmény SzSzK Országos Közkönyvtára, 1924-ben ingyenes kötelespéldány-jogot kapott az Örményországban kiadott művekre, majd 1925–1991-ig a Szovjetunió területén kiadottakra. Ennek köszönhetően mint központi letéti könyvtár a szovjet hatalom 70 éve alatt hatalmas örmény, orosz és idegen nyelvű állományra tett szert.

A könyvtár kiadói tevékenysége 2007-ben volt 70 éves. Legjelentősebb kiadványa a világon nyomtatásban megjelent örmény nyelvű vagy örmény betűkkel szedett könyvek bibliográfiája. Eddig az 1512–1920. időszakot tartalmazó négy kötet jelent meg, az első kettő elektronikus változatban is. 2004. márciusától a könyvtár havilapot ad ki nyomtatott és elektronikus formában.

A könyvtár állománya 6,6 millió egység, a látogatók száma naponta ezer körül van, a regisztrált (hazai és külföldi) olvasók száma meghaladja a 31 ezret. A 14 szakolvasó teremben, a könyvtárközi és olvasói kölcsönzésben évente 1,7 millió egységet adnak ki. A könyvtár a világ 41 országából 133 intézménnyel tart fenn kiadványcserét, a rendezvények száma évente meghaladja a százat. Több neves személyiség adományából különgyűjtemények jöttek létre.

Az örmény könyvek nyomtatása 1512-ben Vencében kezdődött (1920-ig a legtöbb könyvet itt nyomtatták), majd Madrasban, Lembergben, Rómában, Milánóban, Párizsban, Új-Dzsulfában, Amszterdamban és még sok helyen folytatódott. A könyvtárban jelentős a 16–17. századi ösnyomtatványok és ritka könyvek gyűjteménye, az idegen nyelvű könyvek közül kiemelkednek az angol, francia, német és egyéb nyelvű, a Kelttel és az örményekkel foglalkozó kiadványok. A képzőművészeti gyűjtemény az örmény, az orosz, a FÁK-országok és mások anyagait tartalmazza, a zenei gyűjtemény pedig az örmény, az orosz és az európai zeneszerzők műveit.

Módszertani központként az ÖNK a köztársaság könyvtárainak munkáját koordinálja és irányítja. Annotált ajánló bibliográfiákat, módszertani leveleket, könyvtártudományi segédleteket állít össze és küld szét, szakemberei sokszor a helyszínen segítik a vidéki könyvtárosok munkáját. A szolgáltatások bővítésére a könyvtár konzorciumot alakított a Nyílt Társadalom Intézettel és az EBSCO kiadói központtal. Az EiFLDirect keretében az olvasók DVD-R hordozón számos tudományos folyóiratot tartalmazó adatbázishoz férhetnek hozzá. A 2002-től épülő egységes országos könyvtári hálózatban a teljes örmény irodalom elérhető, megkezdődött a külföldi irodalom feldolgozása.

A könyvtárban kapott helyet az Örmény Könyvtári Egyesület. A könyvtár számos nemzetközi szakmai szervezetnek a tagja. Évről évre erősödnek a kétoldalú együttműködési kapcsolatok a külföldi egyetemi könyvtárakkal és információs központokkal. Folyik az együttműködés a FÁK-országok nemzeti könyvtáraival, működik a könyvtárközi kölcsönzési és dokumentumszolgáltatási rendszer. Az USA jereváni nagykövetsége elérhetővé tette a ProQuest adatbázist CD-n. 2008-ban a francia könyvtárosok ajándékaént érkezett egy bibliobusz, amit könyvszállításra és kiállításokra használnak. A busz szolgált a könyvgyűjtésben is: a háború után Hegyi-Karabah megsegítésére vitte az adományokat. A Bejrútban kiadott könyvek gyűjtésére szervezett akcióban az ÖNK-ba ötezer egységet vitt, köztük az országban egyetlen példányban lévő könyveket.

Az utóbbi évek jelentősebb fejlesztései: megnyílt az ENSZ letéti könyvtára, a látássérült olvasók és a jogászok olvasótermei, a digitalizáló központ.

(Viszocsekné Péteri Éva)

173/2013

HURINVILLE, Franck – TOURNERIE, Sarah: Pour une francophonie numérique : l'action de la Bibliothèque nationale de France In: Bulletin des bibliothèques de France. – 57. (2012) 6., p. 51-56.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A Francia Nemzeti Könyvtár a digitális frankofónia létrehozásáért

Együttműködés -nemzetközi; Hozzáférhetőség; Megőrzés; Nemzeti könyvtár; Patriotika gyűjtemény

A Francia Nemzeti Könyvtár (BnF) egyik fontos feladata a frankofón kulturális értékek megőrzése, ezen belül kiemelt figyelmet szentel a francia nyelv ápolásának, hiszen olyan nyelvként kell kezelnie, amely maga is tükrözi a francia civilizáció múltját. Ennek következtében alkalmas arra, hogy napjaink kulturális sokszínűségében közvetítő nyelv legyen. Ehhez kiváló eszköz a nagy választékkal rendelkező frankofón digitális gyűjtemények tárháza, melynek központja a BnF. A könyvtár beszerzési politikája fontosnak tartja a frankofón országok dokumentumtermését, mi több, a BnF által szervezett frankofón tanulmányi napok, „atelier”-k, fesztiválok, esték főszereplői mindig egy-egy frankofón ország jellemző képviselőjeként erősítik e szálakat. (2014-ben fogják megrendezni a vietnami francia napokat, hogy elősegítsék a két ország együttműködését.) Intézményi szinten ugyancsak a BnF ad otthont a *Frankofón Források Központjának* (CRF), melynek állományát a különböző olvasói típusok, leginkább a nagyközönség igényei szerint válogatták össze tematikus csoportokba rendezve. A frankofóniának van állományrésze az Irodalom-Művészetek, a Technika-Tudomány, a Filozófia-Történelem-Humán tudományok és az Európa-Jog-Gazdaság szakoknál is (vö. <http://guides.bnf.fr/francophonie>).

Az általános kérdéseket taglaló gyűjtemény ezer kötetes, meghatározott költségvetéssel, az irodalmi rész ötezer dokumentumból áll. Mind-egyikhez egy portál tartozik, hogy még jobban kiaknázzák a nyomtatott anyagban rejlő információkat, és megkönnyítsék az információhoz

való hozzáférést annak a 220 millió francia anyanyelvűnek, aki szerinte a világban él. Az egyes portálok szolgáltatásaiért, tartalmiért az adott állományrész vezetője felel. Mind a négy portálon található frankofón klasszikusok, modern szerzők, könyvtárosok által válogatott webes források, friss hírek és könyvajánlások. A portálokon látható kis *könyvjelezők* további 400 érdekes frankofón forráshoz irányítják a felhasználót (írók, földrészek, egyesületek, szervezetek, speciális kiadók, könyvtárak, blogok stb.), valamint a kétmillió *Gallica* és a *Nemzeti Ifjúsági Irodalmi Központ* (CNLJ) anyagához. Az együttműködésben létrejött digitális hálózat (RFN) és annak rendezvényei tovább növelik a frankofón kapcsolatok és a digitalizált dokumentumok számát. Az RFN portálon több mint 600 ezer hírlap, 300 ezer képes magazin, levéltári dokumentum, képeslap stb. várja olvasóit. A metaadatokkal ellátott dokumentumok egy saját keresőmotor háttérbankjába kerülnek, így a speciális keresés is hatékonyabb.

Folyamatosan új szolgáltatások és lehetőségek jelennek meg az oldalon, hogy ha beválnak a 2050-ig tartó előrejelzések, és a frankofónok 85%-a ekkor már Franciaországon kívül fog élni, ők se szenvedjenek hiányt semmiben.

(Pajor Enikő)

174/2013

WADE, Martyn: Re-inventing the library: : the role of strategic planning, marketing and external relations, and shared services at the National Library of Scotland. – Bibliogr. In: Library review. – 62. (2013) 1/2., p. 59-66.

A könyvtár újragondolása. A stratégiai tervezés, a marketing, a külső kapcsolatok és az osztott szolgáltatások szerepe a Skót Nemzeti Könyvtárban

Együttműködés -belföldi; Középtávú terv; Marketing; Nemzeti könyvtár; Szolgáltatások

A digitális forradalom jelentős kihívás a könyvtáraknak. Ha nem akarnak marginalizálódni,

akkor a használók megváltozott elvárásait és igényeit figyelembe véve újra kell gondolniuk feladataikat. Az alapcélok nem változtak: a nyilvános tudományos könyvtári funkciót is betöltő *Skót Nemzeti Könyvtár* missziója, például, ma is az országhoz kötődő, bármely formátumban megjelenő publikációk gyűjtése, őrzése, hozzáférhetővé tétele a kutatás és tanulás céljaira. A környezeti változásokra pedig határozott stratégiai tervezéssel, monitorozott és teljesítmény-ellenőrzéssel kiegészített éves tervekkel, a célok érdekében újratervezett költségvetéssel, átszervezéssel, a munkatársak kompetenciáinak fejlesztésével, az innováció bátorításával, új, távoli szolgáltatásokkal, az állománygyarapítás használói igényeket sokkal jobban figyelembe vevő átalakításával kívánnak válaszolni.

A kihívásokra adott válaszok közül a cikk a stratégiai tervezésre, a marketingre és az osztott szolgáltatásokra koncentrál, a történeti előzmények felvázolását követően. A hároméves stratégiai tervek kialakítását az állomány és a szolgáltatások monitoringja és az érdekelték közti széles körű egyeztetés előzi meg. A 2004-es stratégiai terv szimbolikus címe: *Attörés a falakon* volt. Célja, hogy a digitális kor követelményeinek megfelelően a könyvtár használatának jogát és lehetőségét kiterjessze a lehető legtöbb állampolgárra. A következő, a *Horizontunk tágitása* című, erre épült. Ebben a hangsúly a távoli elérésű gyűjteményeken és szolgáltatásokon, valamint a könyvtárak együttműködésére került. A harmadik egy 2010-ben készült, 20 éves előrejelzést adó kutatási jelentésen alapult, melynek három fő témaköre: a digitális világ felé való haladás, a külvilágra való odafigyelés, és az agilis és proaktív könyvtárrá válás. A stratégiai tervezési folyamat segítette a kormányzati munkát, és a 2012-ben született, nemzeti könyvtárra vonatkozó törvény megalkotását is.

A marketing megújítását komoly kutatás alapozta meg, és szokatlan eszközökkel operáló és igen hatásos marketingkampányokat eredményezett. A könyvtár és a benne zajló események megjelentek a buszok oldalán, webes videókon és járdahirdetéseken is. A könyvtár külső kap-

csolatait is pontos terv alapján kezdte kiépíteni politikusokkal, médiaszemélyiségekkel, potenciális donátorokkal.

A feladatok megosztásában a Skót Nemzeti Galériával működnek együtt a személyzeti munka, a gazdasági ügyintézés, az információtechnológia működtetése és a támogatásszerzés terén. A cikk végén nyolc pontba foglalva található az átalakulás folyamán gyűjtött tapasztalatok összegzése.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 202, 203

Felsőoktatási könyvtárak

175/2013

AHARONY, Noa: An analysis of American academic libraries' websites: 2000-2010. – Bibliogr. In: The electronic library. – 30. (2012) 6., p. 764-776.

Amerikai felsőoktatási könyvtárak weboldalainak elemzése 2000 és 2010 között

Felmérés; *Felsőoktatási könyvtár; Honlap*

Az Association of College and Research Libraries 31 olyan tagkönyvtárát vizsgálták, amelynek korábbi weboldala fellelhető az Internet Archive-ban.

2010-ben az összes könyvtár használt grafikus elemet weboldalán, míg 2000-ben csak 12,9% alkalmazta ezeket. 2010-ben 23, 2000-ben 15 könyvtár adta meg a weblap dátumát és jogtulajdonosának elnevezését. Az aktualizálás dátumát viszont csak 19,35% írta ki, aminek az aránya 2000-ben még 58,06% volt. Mindkét vizsgált időszakban a legtöbb oldalon keresés segítette az eligazodást, továbbá nagy arányban volt jelen a visszacsatolásra szolgáló link, amelyet a gyakran ismételt kérdések követtek gyakoriságban. Ezek aránya minden esetben nagyobb volt 2010-ben.

2010-ben a könyvtárral kapcsolatos általános információk közül a könyvtár és állományai bemutatása szerepelt a legtöbbször, amit a felhasználó-képzési anyagok, a nyitva tartás és az e-mail küldés könyvtárosoknak követték. 2000-ben ezekből az első három szerepelt.

2010-ben a leggyakoribb információforrásként a tájékoztatási források, majd az OPAC és a bibliográfiai adatbázisok voltak feltüntetve. Ez utóbbiak vezették a listát 2000-ben. A szolgáltatások közül szinte minden könyvtár kínált 2010-ben virtuális tájékoztatást, míg ennek aránya 2000-ben csak 29,03% volt. Hasonló volt az előjegyzés gyakorisága 19,35 és 9,67 százalékkal. Elektronikus folyóiratokhoz, valamint más adatbázisokhoz szinte minden könyvtár kínált linkeket 2010-ben. Az e-könyves linkek aránya 74,19% volt. 2000-ben a más adatbázisokhoz vezető linkek voltak a leggyakoribbak. 2010-ben a hozzáadott értéket képviselő szolgáltatások listáját a Web 2.0-s szolgáltatásokra mutató linkek vezették 70,96% százalékkal. Ezt követték a RSS hírsatornák és a könyvtári események naptárai. 2000-ben az új szerzeményeket megmutató linkek álltak az élen.

(Koltay Tibor)

176/2013

HUNTER, Ben: The effect of digital publishing on technical services in university libraries. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 39. (2013) 1., p. 84-93.

A digitális publikálás hatása az egyetemi könyvtárak feldolgozó részlegeire

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Feldolgozó munka; Felmérés; Munkaszervezés; Publikálás-tudományos kiadványoké

Az Association of Research Libraries 26 olyan tagkönyvtárát vizsgálták, amelyekben intézményi vagy szakterületi repozitórium működik, vagy nyílt hozzáférésű folyóiratot adnak ki. Különösen a feldolgozó részlegek vezetőire

koncentráltak, akik középvezetőként egyaránt ismerik a stratégiai irányvonalakat és a művelési kérdéseket.

A könyvtárak weboldalain vizsgálták a szervezeti diagramokat és a digitális publikálással kapcsolatos dokumentumokat. Online felmérést is készítettek, amelyre 15 vezető válaszolt, tehát a válaszolók aránya 57,5% volt. Közülük tizenegyet kértek interjúra, azonban csak hárman vettek azon részt. Tizenkilenc szervezeti diagramot találtak, amelyből 11 azt mutatta, hogy a feldolgozó részleg vezetőjének a könyvtárigazgató (könyvtári dékán) a felettese. A többi nyolc felettese az igazgatóhelyettes (dékánhelyettes). Tizennégy diagram nem mutatott kézzelfogható kapcsolatot a feldolgozó részleg és a digitális publikálási kezdeményezések között.

A felmérés azt mutatta, hogy mind a 15 könyvtár intézményi repozitóriumot és digitalizált gyűjteményt tart fenn, továbbá árva vagy szabad felhasználású műveket digitalizál. Ezenkívül 12 könyvtár adatok kezelésére és megőrzésére használható platformot üzemeltet, hat könyvtár egyeteme kiadójának digitális tartalmihoz kapcsolódik, öt kínál igény szerinti nyomtatási (print on demand) szolgáltatást, kettő szakterületi repozitóriumot működtet. A legtöbb intézményben metaadatokkal látják el a dokumentumokat, amit tartalmak online platformokra történő betöltése, a digitalizálás, valamint az online platformok fenntartása követ (csökkenő gyakorisági sorrendben).

Az interjúalanyok a digitális publikálással kapcsolatos feladatok kis mértékű növekedését várják, viszont megítélésük szerint ez a következő két-három évben nem fogja jelentős mértékben megváltoztatni a feldolgozó részleg szervezetét és munkafolyamatait. Megállapítható volt, hogy a meglévő személyzet nem rendelkezik a digitális publikálás támogatásához szükséges készségekkel.

(Koltay Tibor)

177/2013

KAI-WAH SHU, Samuel – DU, Helen S.: Social networking tools for academic libraries. – Bibliogr. In: *Journal of librarianship and information science*. – 45. (2013) 1., p. 64-75.

Közösségi hálózati eszközök alkalmazása a felsőoktatási könyvtárakban

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Információtechnológia; Kommunikáció -használók; Kommunikáció -személyzet; Public relations

A *Times Higher Education* rangsora (World University Ranking) alapján azonos rangú 70 ázsiai és 70 (európai és amerikai) egyetem könyvtárát keresték meg a felméréshez. A 140 könyvtárból 38 (27%) válaszolt. A válaszadók 71,1%-a használt közösségi hálózati (Web 2.0-s) eszközöket a könyvtári munkában. Öt könyvtár tervezte ezek jövőbeni használatát, hat nem tervezett ilyet. Mivel rangsoron alapult a minta, nem meglepő, hogy a legtöbb használó az Egyesült Királyságból (30%), az Amerikai Egyesült Államokból (18%) és Hongkongból (15%) került ki, továbbá a nyugati könyvtárak aránya 30% volt, az ázsiai 22,86%-kal szemben.

Több mint 60%-ban a Facebookot és a Twittert használták. A többi eszköz közül a leggyakrabban a blogok (25,9%), a wikik (18,5%), a Flickr (14,8%) és a YouTube (11,1%) használata volt. A Facebook, az azonnali üzenetküldő szolgálatok, valamint blogok már négy éve használhatók, a YouTube három éve van jelen. Másfél éves „kora” ellenére a Twitter felzárkózott a Facebookhoz.

A közösségi hálózati eszközöket marketing és reklám célokra, a tájékoztatói szolgáltatások javítására, valamint a munkatársak közötti tudásmegosztás érdekében használták. Ezek közül kiemelkedett a könyvtári hírek terjesztése. A használatukkal kapcsolatos kihívások közül az időhiány volt a legfontosabb.

A válaszadók 62%-a nem kínált dolgozónak képzést a közösségi hálózatok használatáról, és csak 26,38% szerint van szükség ilyen képzésekre.

A felmérésből leszűrhetők a közösségi hálózatok alkalmazásának előnyei és hátrányai. Az előbbiekre közé tartozik, hogy népszerűsítik a könyvtári szolgáltatásokat, lehetővé teszik a hírek gyors terjesztését, javítják a felhasználókkal zajló interakciót, elérhetővé teszik és mozgósítják őket, segítenek abban, hogy visszacsatolást kapjunk tőlük, javítják a tájékoztatói szolgáltatásokat, növelik a munkatársak belső kommunikációját, miközben beszerzésük költsége minimális. Hátrányuk viszont, hogy a ráfordított idő és a munkaerő költségeket jelent, az új és a kialakulóban levő technológiák alapos ismeretét feltételezik. Szükség van arra is, hogy odacsábítsuk a felhasználókat, hogy a különböző platformokon használják az alkalmazásokat. A könyvtárosok nem szívesen vesznek részt a közösségi hálózati alkalmazások működtetésében, és a felhasználók is viszonylag kevésbé elkötelezettek irántuk.

(Koltay Tibor)

178/2013

MICHALAK, Sarah C.: This changes everything : transforming the academic library. – Bibliogr. In: *Journal of library administration*. – 52. (2012) 5-8., p. 411-423.

A felsőoktatási könyvtár átalakítása

Felsőoktatási könyvtár; Igény; Munkaszervezés; Munkaszervezet; Személyzet

A felsőoktatási könyvtárakban megváltoztak a könyvtárhasználók szolgáltatásokkal és gyűjteményekkel szembeni elvárásai. A változásokat előidéző tényezők között leggyakrabban a hálózati technológiákat, a nagy teljesítményű keresőmotorokat, a közösségi technológiákat és a kiterjedt digitalizálási tevékenységet említik.

A *University of North Carolina* (Chapel Hill, N.C.) egyetemi könyvtárának munkatársai a változásokat látva a 2000-es évek közepén elhatározták, hogy a változásokra úgy reagálnak, hogy gyökeresen átalakítják az intézményt és annak kultúráját. Ez érintette a könyvtár leg-

fontosabb funkcióit, ezáltal a könyvtár ma már új módszerekkel tudja kiszolgálni az egyetem hallgatóit és oktatóit.

A cikk az átalakítás eredményeként létrejött jellemzőket és a tapasztalatokat veszi számba a munkatársakkal folytatott beszélgetések alapján a következő öt területen: kifelé nyitott könyvtár, szervezeti rugalmasság, korszerű technológia, együttműködés, elkötelezett munkatársak.

A *kifelé nyitottság* abban nyilvánul meg, hogy a könyvtáros ma már egyre több időt tölt távol a pultról: az oktatók irodáiban, tanszéki összejöveteleken, informális környezetben, a kollégiumokban, számítógépes laborokban. Ez a nyitottság megmutatkozik a gyűjtemény fejlesztésében és az elektronikus források használatában is. A tapasztalatok szerint minél nyitottabb a könyvtár, annál jobban képes alkalmazkodni a használók igényeihez. A fizikai könyvtáráépületre ugyanakkor változatlanul szükség van, jelentős az igény a késő esti nyitva tartásra és a 24 órás szolgáltatásokra.

A *szervezeti rugalmasságnak* köszönhetően az átalakított könyvtárban az osztályok nem határolódnak el mereven egymástól, a munka teamekben folyik. A gyűjteményfejlesztést és a referenzmunkát egyesítették, egy-egy szakterület állományának építéséért az illető tájékoztató könyvtáros felel. Jobb lett a kommunikáció a teameken belül és a partnerekkel egyaránt; az egyes tudományterületek felelősei folyamatosan egyeztetnek, a gyarapítási keretről is. Jelentős munkaerő szabadult fel összetettebb feladatokra, amikor a nyomtatott dokumentumok feldolgozását külső szolgáltatókra bízta. A későbbiekben a feldolgozókat kiképezték arra, hogy alkalmazkodni tudjanak a munkafolyamatok, a technológiák és a formátumok változásaihoz. A

különgyűjteményekben folyó feldolgozó munkát központosították, és minden tájékoztatót minden különgyűjteményre kiképezték.

A *korszerű technológia* a könyvtár és a használók életének minden aspektusára kihat. A munkafolyamatok módosultak, másfajta képzettségre és készségekre van szükség. Kevés olyan munkakör maradt a könyvtárban, amely ne lenne az elektronikus hozzáféréssel kapcsolatos. A legnagyobb váltást az e-könyvek, az e-folyóiratok, a tömeges digitalizálás és a mobil eszközök terjedése okozta. A könyvtár a korábban alkalmazott rendszereket félretéve nemrég áttért arra, hogy egy forgalmazó egy rendszerét használja a szolgáltatások közvetítésére.

Az *együttműködés* a könyvtári részlegek között nagyon szisztematikus, ugyanakkor nagyon rugalmas lett. Egy-egy nagyobb lélegzetű munka esetén munkaerővel segítik ki egymást. Ugyanez vonatkozik a négy egyetemi könyvtárat tömörítő TRLN hálózatban való részvétel módszereire is.

Az *elkötelezett munkatársak* igen sokat tettek a projekt során. Nemcsak a vezetőkről van szó, hanem a beosztott munkatársakról és nem formális vezetőikről is. Felismerték a változtatás szükségességét, megfogalmazták jövőképüket, és arra törekedtek, hogy a munka tervezetten, szervezeten, megfelelő kommunikációval folyjon, és nem utolsósorban azért, hogy eközben a folyamatos szolgáltatások ne szenvedjenek kárt. Az egész átszervezési folyamat sikere a vezetés állandóságán, a munkatársak akarátán és azon múlt, hogy mindenki hitt az értelmes változtatásokban.

(Hegyközi Ilona)

179/2013

SANDERS, Mark: Creating a safe haven for university students : how are we doing? In: Journal of access services. – 9. (2012) 4., p. 200-211.

Biztonságos menedék megteremtése az egyetemi hallgatók számára: hogyan csináljuk?

Biztonsági berendezés; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Szabályzat -könyvtári; Személyzet

A felsőoktatási könyvtárak rendszeresen vizsgálják használóik különböző igényeit és szolgáltatásokkal való ellátottságát, ám viszonylag ritkán és későn szembesülnek a biztonsági problémákkal. Manapság pedig különösen kívánatos a biztonság megteremtése, hiszen egyre nagyobb erőfeszítésbe kerül a hallgatók könyvtárba csábítása. Fontos ezért ezt a közérzetet erősen befolyásoló tényezőt szem előtt tartani.

Az ismertetett, 25 észak- és dél-karolinai egyetemi könyvtárra kiterjedő felmérés a biztonsági személyzettel való ellátottságot, a leggyakoribb incidensfajtaikat, a látogatók veszélyekre való felkészítését és a személy- és vagyonvédelem érdekében tett és teendő intézkedéseket vette górcső alá. A szerző a szakirodalom áttekintésével feltárja a csendes olvasóhelyből mozgalmas közösségi térévé váló könyvtár újonnan felmerülő biztonsági problémáit, az eddigi megoldásokat és javaslatokat.

Az egyetemi könyvtárak biztonságáról a nagyobb egyetemeken többnyire a campus biztonsági egysége, kisebbekben szerződött cég vagy a helyi bűnüldöző szerv gondoskodik. Néhány helyen a személyzet és/vagy a diákok látják el a feladatot. A szolgálat a szemeszter egészére vagy csak egy részére terjed ki, és gyakran a biztonsági jellegűeken kívül más feladat is az örök munkakörébe tartozik, például a kulcsok, elveszett tárgyak kezelése.

18 könyvtár rendelkezik a használóknak szóló viselkedési szabályzattal, mely általában az öltözködés, a zaj és a higiéné kérdéseit érinti. Még több könyvtár szabályozza a számítógép-használatot, különös tekintettel az obszcén tartalmak

megjelenítésére. A rendkívüli események dokumentálását nem egységes módon, de mindegyik könyvtárban gyakorolják. A külső biztonsági céget alkalmazók általában a szolgáltatás megrendelésekor összeállított eseménylista alapján várják el a jelentéstételt.

A hallgatók figyelmét különböző módokon hívják fel a személy- és vagyonbiztonság megőrzésének és a biztonságot érintő incidensek bejelentésének lehetséges módjaira. A szórólapok és figyelmeztető táblák mellett a képernyővédőként megjelenő üzeneteket és az azonnali üzenetküldést is sok helyen alkalmazzák.

A könyvtárak a leggyakoribbként a következő, biztonságot érintő eseményeket említették: tolvajlás (16), graffitizés (7), gyanús viselkedés (6), hangoskodás (5), vandalizmus (3), nem megfelelő számítógép-használat (3), orvosi probléma (3).

Az utóbbi idők fejlesztései között legtöbb könyvtár a videokamera-rendszer kiépítését jelezte, és taglalta az ebből fakadó előnyöket. Második helyen a szerződött biztonsági szolgálattal való szorosabb együttműködés kialakítása áll. A szerző javaslata szerint a következő vizsgálatok célja lehetne a könyvtárlátogatók tapasztalatainak feltérképezése vagy az egyetemi könyvtárakban és a környéken történt bűncselekmények összefüggéseinek felderítése.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 158, 165, 212, 214, 216, 220

Közművelődési könyvtárak

180/2013

BISHOP, Bradley Wade – VEIL, Shari R.: Public libraries as post-crisis information hubs In: Public library quarterly. – 31. (2013)1., p. 33-45.

Közkönyvtárak mint krízishelyzetek utáni információs pontok

Elemi károk; Feladatkör; Közművelődési könyvtár; Közérdekű tájékoztatás; Társadalmi követelmények

Az elmúlt években többször is nagy erejű tornádók pusztítottak az Egyesült Államok part menti településein. A katasztrófavédelem fokozott információs igényeket támasztottak, így a könyvtárak fontos szerepet játszottak a védekezésben és a helyreállítás során is.

A könyvtárak krízishelyzetekben való hatékonyságát vizsgálták olyan intézmények megkérdezésével, amelyek az elmúlt időszakban átvészelték egy-egy természeti katasztrófát. Összesen 22 könyvtárost kérdeztek meg személyesen vagy telefonon 4 állam (Alabama, Missouri, Indiana és Kentucky) 12 különböző településéről.

Az interjúkban arra kérték a válaszadókat, hogy írják le a tornádó alatt történeteket: azt, hogy mennyire voltak felkészülve ilyen helyzetekre; milyen szolgáltatásokat nyújtottak a katasztrófavédelem idején, és hogy mit javasolnának más könyvtáraknak az ilyen eseményekre való felkészüléshez.

Valamennyi könyvtár története különbözött, azonban a közösség életében betöltött legfontosabb szerepek ugyanazok voltak: támogatni a lakosságot az e-kormányzati műveletekben, úrlapok kitöltésében, a kárigények bejelentésében; segíteni az eltűnt hozzátartozók felkutatásában; az újrakezdéshez szükséges információs szolgáltatásokat nyújtani.

Valamennyi könyvtárnak volt terve krízishelyzetekre, amely azonban csak a katasztrófa bekövetkezésének idejére szólt (emberek biztonságba helyezése), de csak két intézmény tervezte meg a természeti csapás utáni teendőket is. A közkönyvtárak valamennyi esetben lakossági információs központokként funkcionáltak, de más funkciók is feltűntek. Tekintve, hogy a lakosság jelentős része áram nélkül maradt, valamennyi intézményben kérték a mobiltelefonok, laptopok feltöltésének lehetőségét. Mindenhol megnőtt a másolás, faxolás, nyomtatás iránti igény. Volt, ahol a könyvtárra bízták a kárigényt bejelentő lapok terjesztését, másutt a katasztrófavédelem az intézmény infrastruktúráját, irodáit használta.

A könyvtárakat használták az adományok gyűjtő- és elosztóhelyeként is. A katasztrófavédelem és más hivatalos szervek mindezek ellenére kevésbé voltak tudatában annak, hogy a könyvtár bármilyen segítséget nyújtott a védekezésben és helyreállításban. Sajnos semmilyen statisztikai adat nem áll rendelkezésre, amivel a fenti szerepek a számok nyelvén is igazolhatók lennének. A fentiek alapján négy ajánlást fogalmaztak meg a közkönyvtárak számára:

- Minden könyvtárnak el kell készítenie egy részletes tervet katasztrófavédelemre, amelyben azt is lefektetik, hogy a könyvtárnak milyen szerepe lehet a mentésben és a helyreállításban.
- A könyvtáraknak rendszeresen karbantartott listát kell fenntartaniuk a vészhelyzetekben szükséges információforrásokról, címekről, telefonszámokról.
- A vezetőknek fel kell venniük a kapcsolatot más katasztrófavédelemben érdekelt szervezetekkel, és együtt kitalálni, hogy miben tudnak a könyvtárak a legtöbbet segíteni.
- Mélni kell a krízishelyzetekben a használók számát, hogy egyértelművé lehessen tenni a könyvtári szolgáltatások fontosságát.

Az információ hatékony áramlása az egyik legfontosabb tényező a természeti katasztrófák idején, hogy kisebb legyen a káosz, ezt pedig szakszerű tervezéssel lehet elérni.

(Tóth Máté)

181/2013

CAVANAGH, Mary F. – ROBBINS, Wendy: Baby boomers, their elders and the public library. – Bibliogr. In: Library review. – 61. (2012) 8/9., p. 622-640.

A „baby boomer” nemzedék, a náluk idősebbek és a közkönyvtárak

Felmérés; Idős olvasó; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások használata

Kanada egyre öregedő népessége várhatóan hatással lesz valamennyi közintézményére. Ez a hatalmas, többgenerációs használói csoport a közkönyvtárakban is módosítani fogja az idősöknek nyújtott szolgáltatásokat. A cikk azért íródott, hogy bemutassa egy kisebb „baby boomer” csoport gondolatait, és beszámoljon arról, miként segíti a *közkönyvtár mint hely* a még idősebbekről való gondoskodást. (A „baby boomer”-ek a háború után 1946 és 1964 között született hetvenhatmilliós népességcsoport.) A tanulmány a könyvtárba járó „baby boomer”-ek olyan kisebb csoportját vizsgálta, akik a náluk idősebbeket gondozzák. A vizsgálat elméletileg a gondozásetika és a könyvtár mint hely új elméletének (mely a humán földrajzon és a szociológián alapul) keretében mozgott. Hét városi környezetben élő gondozóval egy speciális esettanulmányt (*instrumental case study*) készítettek mélyinterjúk segítségével. A megkérdezettek jó véleménnyel voltak a könyvtárról, de úgy vélték, kitalálhatna olyan megoldásokat és szolgáltatásokat, melyek jobban igazodnának az általuk gondozott időskorúak igényeihez. A vizsgálat a kis minta miatt csak korlátozott érvényű, és nem tartalmazza természetesen az idősebbek véleményét, de a jövőben ezt is vizsgálni kellene. A tanulmány érdeme, hogy az időskorú könyvtárhasználók speciális csoportjában vizsgálta a könyvtár mint hely kérdését, és elemezte a gyorsan növekvő könyvtári közösség mikrocsoportjának könyvtárhasználatát és igényeit. A könyvtáraknak az idősökkel két demográfiai csoportként kellene bánniuk, külön az időskorúakkal, és külön ifjabb gondozóikkal, az ún. „baby boomer”-ekkel.

(Autoref.)

182/2013

CHILD, Reetu – GOULDING, Anne: Public libraries in the recession : the librarian's axiom. – Bibliogr. In: Library review. – 61. (2012) 8/9., p. 641-663.

Közkönyvtárak a recesszió közepette. A könyvtáros axiómája

Felmérés; Közérdekű tájékoztatás; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások használata; Társadalmi követelmények

Egy vizsgálat során azt elemezték (az Egyesült Királyságban első ízben), hogy milyen hatással volt a recesszió (konkrétan a 2008-2009. évi) a közkönyvtárakra. Pontosabban azt, hogy érvényesült-e James „könyvtáros axiómája”, mely szerint „a közkönyvtárak fellendülnek, amikor az országban gazdasági megszorításokra kerül sor”.

A Midlands régió két közkönyvtári hálózatának használati adatait vizsgálták egy kérdőíves vizsgálattal, amit a könyvtárosokkal készített interjúk során elhangzottakkal egészítettek ki. Megállapítást nyert, hogy a recesszió idején többen használták a könyvtárakat (volt ugyan olyan hely, ahol a használat fellendülését a javuló szolgáltatások vagy a könyvtáráépület bővítése, különleges rendezvények is indokolhatták). A legvonzóbbnak a szolgáltatások közül az álláskereséssel és a szakmai karrier fejlesztésével összefüggőek, a különböző tanácsadások és az ingyenes készségfejlesztő továbbképzési lehetőségek bizonyultak. Nőtt a számítógépek igénybevétele, többen fordultak a könyvtáron keresztül a JobCentre Plus munkaközvetítő központhoz. Megfigyelhető volt, hogy változott a használók demográfiai összetétele, ami természetesen kihatott a kölcsönzött dokumentumok fajtáira és az igénybe vett szolgáltatásokra. A vizsgálat arra a következtetésre jutott, hogy a könyvtárak fontos szerepet játszanak a munkakereséssel kapcsolatos információk közvetítésében, és ez a tevékenységük nyilvánvalóbbá válik recesszió idején. Ezt a közvetítő szerepet maguk a használók és a helyi intézmények/szervezetek is elismerik. Mindez erősíti a könyvtárak mint olyan intézmények pozícióját, amelyek mindenki számára nyitva állnak, az illető képzettségétől és gyakorlatától függetlenül. Tanulásként felmerült, hogy erősíteni szükséges a könyvtárak

kapcsolatait a helyi szervezetekkel és intézményekkel.

A vizsgálat megerősítette, hogy a közkönyvtárak az országos válság idején kifejezett hatást gyakoroltak a társadalom sérülékeny tagjainak életére. Felismerték továbbá, hogy az adott helyzet egyben lehetőség is számukra, hogy felhívják a figyelmet ingyenes és olcsó szolgáltatásaikra, valamint új szolgáltatásokat indítsanak válaszképpen az anyagi nehézségekkel vagy a munkanélküliséggel küzdő használók felmerülő igényeire. E szolgáltatások népszerűsítésére a pénzügyi nehézségek miatt a könyvtáraknak csak igen korlátozottan nyílt módjuk, de az internet lehetőségeit maximálisan kihasználták.

A cikk záró részében konstatálja, hogy a kutatás idején az érintett régiókban – annak ellenére, hogy például sok szolgáltatás már jó ideje minimális létszámmal működik – jelentős megszorításokat léptettek életbe (könyvtárbezárások, szolgáltatások csökkentése). Mindez sajnos azt igazolja, hogy a helyi és az országos politika szereplői nem vesznek tudomást arról, hogy a közkönyvtárak milyen kiváló szerepet képesek vállalni a helyi közösségek információellátásában és a tanácsadásban.

(Hegyközi Ilona)

183/2013

SKOT-HANSEN, Dorte – RASMUSSEN, Casper Hvenegaard – JOCHUMSEN, Henrik: The role of public libraries in culture-led urban regeneration. – Bibliogr. In: *New library world*. – 114. (2013) 1/2., p. 7-19.

A közkönyvtárak szerepe a városok kulturális megújulásában

Feladatkör; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

A városok a globális versenyben igyekeznek olyan új köztereket létrehozni, amelyek támogatják a kreativitást és az új ötletek születését. A *Közkönyvtárak a városfejlesztésben – tapasztalat, kreativitás és innováció* elnevezésű projektben a kérdést három oldalról közelítik meg.

lat, *kreativitás és innováció* elnevezésű projektben a kérdést három oldalról közelítik meg.

1. Hogyan támogathatja a könyvtár a városfejlesztést? (Hely)
2. Hogyan segítheti elő a találkozóhelyként működő könyvtár a kreatív és innovatív város megvalósulását? (Tér)
3. Hogyan járulhatnak hozzá a könyvtárak a szinergiát eredményező kapcsolatok létrejöttéhez? (Kapcsolatok)

Jelen írás az első kérdéssel foglalkozik kiemelten.

Míg az 50-es, 60-as években a városok elsősorban a kereskedelem és az ipar meghonosodásának elősegítésével próbálták a gazdaságot fellendíteni, a 80-as évektől kezdve a városból magából teremtenek „márkát” a városközpontok újragondolásával. Az új recept lényege: „Adj hozzá kultúrát, és jól keverd meg!”

Három stratégia létezik: 1. kulturális ikonok létesítése; 2. „Helyek” teremtése, városi identitás teremtése; 3. a közösség újraélesztése. Mindháromra vannak könyvtári példák az Egyesült Államokból és Európából egyaránt.

Egy épület akkor válik ikonikussá, ha egyedi és másoktól különböző; népszerű; szimbolikus; része a városmarketingnek. Nagyon sok ilyen operaház, múzeum, koncertterem van, és viszonylag kevés könyvtár. A Seattle-i Városi Könyvtár 2004-ben átadott futurisztikus acél- és üvegépülete egy durván elvágott gyémántra emlékeztet. Londonban a Peckham könyvtár egy „rossz” környék ikonikus épülete lett, amivel az addig érdektelen kerületet visszarájzolta a térképre. Szintén ikonikus a dán Aarhus és az angliai Birmingham könyvtára.

A kulturális intézmények mindig is fontos szerepet játszottak a városok vonzóvá, izgalmasá tételében. Az utóbbi 10-20 évben azonban egyre tudatosabban élnek ezzel a döntéshozók. Színházak, múzeumok és könyvtárak is vannak, amelyek jól példázzák mindezt. Egy intézmény akkor jó „hely”, ha aktív szerepet szán nekik a várostervezésben; a város sokféleségét segíti a vegyes lakosságú kerületekben; közös témákat teremt, és új tapasztalatokat kínál. Ikonikus

könyvtárak lehetnek egyben nagyszerű helyek is, de ez nem törvényszerű. Vancouver és Salt Lake City könyvtárai a városházával szemben épültek fel, és rendelkeznek egy hosszú – boltokkal, kávézókkal, közösségi terekkel ellátott – árkáddal. Ez egy vegyes zóna, amely a város és a könyvtár között helyezkedik el, egyben nagyon sok embert vonz a város központjába. A helyek teremtésének másik jellemző esete, amikor egy-egy ipari terület revitalizálását segítik a könyvtárral. Ennek példája az amszterdami Jo Cohen Könyvtár, amely az 1970-es évektől használaton kívüli dokkokkal teli Oosterdok szigetet veszi újra használatba.

A harmadik eset a közösség újraélesztése, amely olyan tevékenységeket takar, mint a helyi identitás erősítése, a társadalmi és gazdasági kihívásokkal való szembenézés, a helyi innováció, kreativitás és együttműködések kezdeményezése. Malmőben a Garázs érdekes példát jelent minderre. A könyvtár egy 100 éves ipari épületben három kerület – a belváros és a külterületek – határán jött létre, ahol jelenleg több mint 100 nyelvet beszélnek, és ahol a magas jövedelműek és a lecsúszott rétegek egyaránt megfordulnak. A könyvtár így egyszerre vált magánszemélyek és kultúrák találkozóhelyévé. A garázs egyik előzménye a kelet-londoni „Idea Store” volt, amely a leggyengébben teljesítő könyvtárból a legsikeresebbet hozta létre egy hasonlóan leromlott környéken.

A fenti szerepek nem zárják ki, inkább erősítik egymást. Vajon igazi könyvtárak ezek? Amennyiben egy csendes, könyvekkel megrakott polcokkal teli épületet tekintünk könyvtárnak, akkor semmiképpen sem. A hangsúly a kísérletezésen van: új funkciók kipróbálásán, új felhasználói csoportok bevonásán, új együttműködések kezdeményezésén. A közkönyvtár már nem az, ami régen volt. A kultúra templomainak ideje lejárt. A könyvtárak már nem csak reagálnak a várostervezés trendjeire, hanem aktívan alakítják azt. A használat azonban új legitimitációt is jelent a számukra, ami fontos a túléléshez az egyre inkább digitális és globalizált világban.

(Tóth Máté)

184/2013

TRYGGVADÓTTIR, Eyrún Yr: Effects of economic recession on Icelandic libraries In: Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 1., p. 22-23.

A gazdasági visszaesés hatása az izlandi könyvtárakra

Állománygyarapítás; Költségvetés; Közművelődési könyvtár; Munkabér, alkalmazás; Statisztika

Mára nyilvánvalóvá vált, hogy a gazdasági visszaesésnek komoly hatása van az izlandi közkönyvtárak működésére. A cikkíró vizsgálódásai, melyet 2011 decembere és 2012 áprilisa között végzett, a könyvtárak költségvetésének jelentős visszaesését tárta fel. A projekt célja az volt, hogy megtudja, miképpen következtek be a csökkentések, és mi lett az eredményük. A szerző a könyvtárak negyedéből gyűjtött adatokat, és négy interjút is készített, de az Izlandi Könyvtárak Konzorciumának statisztikáit is áttekintette a fejlemények objektív értékelése érdekében.

2007 és 2011 között kissé emelkedtek a működési költségek, de ha az infláció mértékét nézzük, átlagosan 19%-kal csökkent a könyvtárak költségvetése. Ennek mértéke könyvtáranként eltérő: számos intézményben nem faragták le a működési költségeket, de akadt olyan is, ahol 40%-ot vontak el. Jelentősen csökkent a dokumentumbeszerzési keretet a vizsgálatban szereplő könyvtárak mindegyikében. Az inflációt is figyelembe véve a könyvtárak 45%-ában 30%-os vagy annál nagyobb a csökkentés mértéke. (Volt, ahol ez 70%-os volt!) Kevesebb dokumentumot vesznek a könyvtárak, mint azelőtt, és kevesebb új cím kerül az Izlandi Könyvtárak Konzorciumának katalógusába. (A nyitvatartási idő is csökkent, főleg a hétvégén.)

A munkavállalási statisztikák is az elvonásokról tanúskodnak. 2007-ben 20 könyvtárban 167,23 álláshely volt, 2011-re ez 8,35%-kal csökkent (8,36-ről 7,66-ra). Az alkalmazottak száma jobban csökkent, mint az álláshelyek száma. Az Izlandi Könyvtárak Konzorciuma, mely a *Gegnir* nevű közös katalógust működteti, sta-

tisztikai adatokat gyűjt majdnem minden köz-könyvtár kölcsönzőinek és kölcsönzéseinek a számáról. 2010-ig folyamatosan emelkedett mindkét adatsor, de 2011-ben fordult a kocka, csökkenni kezdtek a kölcsönzések. (Nyilvánvaló az összefüggés a költségvetési megszorítások és a szolgáltatások iránti kisebb érdeklődés között.) A megszorítások rövid távon a dokumentumok gyarapításának visszaesését, hosszabb távon azonban az állomány egysíkúvá válását eredményezhetik. (A népszerűség dominálhat a beszerzésben, a gyűjteményekbe fontos művek nem kerülnek be, csökken a gyerekirodalom gyarapodása is.)

A könyvtárvezetők aggódnak, hogy a könyvtári dokumentumok minőségének hanyatlása a látogatók számára is kihat. A képes folyóiratok, az idegen nyelvű és tudományos irodalom csökkenésével a diákság kiszolgáltatásának a színvonala is visszaesik. (Izlandon sok távoktatásban részt vevő középiskolás és egyetemi hallgató a köz-könyvtárból szerzi be az irodalmat.) További hosszú távú hatásként kell számolni a dolgozók kifáradásával és a kilátástalanság érzésének általánossá válásával, hogy reménytelen a küzdelem. A megszorításoknak negatív hatása van a továbbképzésre, ezáltal pedig a dolgozók felkészültségére; emiatt pedig csökkenhet a könyvtárak humán erőforrásainak a színvonala. A hanyatlás annál valószínűbb, minél tovább tartanak a megszorítások. Meg kell védeni a könyvtárakat: a könyvtárosok mindent megtesznek, hogy megóvják olvasóikat a megszorítások negatív hatásaitól.

(Murányi Lajos)

Lásd még 150, 156, 196, 198

Iskolai könyvtárak

185/2013

INGVALDSEN, Siri: The Norwegian school library programme **In:** Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 1., p. 6-7.

A norvég iskolai könyvtári program

Iskolai könyvtár; Középtávú terv; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A norvég iskolai könyvtári program egy négyéves (2009-2013) országos program. Célja az iskolai könyvtárak oktatást segítő jellegének erősítése (az iskolai könyvtárak aktív részvétele az olvasástanításban és a diákok információs műveltségének fejlesztése). Megvalósítását az Agderi Egyetem (*Universitet i Agder, UiA*) végzi. A program több területre is kiterjed, így a kompetencia-fejlesztésre, gyakorlati jellegű iskolai projektekre, az információs műveltséggel összefüggő ötletgyűjteményre és oktatóanyagok fejlesztésére. A program befejezésekor, 2013 augusztusára 105 város és régió 173 iskolája fog részt venni benne.

Azért esett az UiA-ra a választás, mert több mint harminc éve képez iskolai könyvtárosokat. (2011-től olyan alapképzést indítottak, melyben alapvető a gyermek- és ifjúsági irodalom, az információs készségek és műveltség fejlesztése kérdéseinek ismerete.)

A projektiskolák eredetileg egy évre kaptak támogatást, de folyamodhattak a másodikért is. (Ezek kidolgozták a projektjüket, és a program forrásiskolájaként működtek.) Csak az alsó- és a felső tagozatos iskolák kaptak támogatást, ezek ugyanis a legrosszabbul ellátottak, bár nem állapítható meg szoros összefüggés az ellátottság és az iskolai könyvtár teljesítménye között, meghatározó szerepe van az iskolavezetés támogatásának és a tanárok attitűdjének. Ezért lettek az iskolaigazgatók a program projektvezetői, és kellett a könyvtárosnak és az érintett tanároknak egy tanfolyamon részt venniük a program

bevetése előtt, melynek témái a könyvtár felhasználása az oktatásban, az információs műveltség fejlesztése, valamint különböző nyomtatott és online szövegek olvasása. A program feltételezi, hogy ezeknek a tevékenységeknek a bevonása tudatos és rendszeres könyvtárhatalmat eredményez az oktatásban. A program során két honlapot alakítottak ki. A www.skolebibliotek.uia.no információkat tartalmaz a projektekről és tevékenységekről, míg a www.informasjonkompetanse.no oldalon ötletek találhatóak az információs műveltség oktatásához, a befejezett projektekről és online feladatokról. A részt vevő iskolák modelleket dolgoztak ki az iskolai könyvtáraknak az oktatásba való bevonására. Kulcsszerepet játszik a részt vevő iskolák szerzett tudásának a szétsugárzása, a program tapasztalatai alapján pedig tovább fejlődhetnek a norvég iskolai könyvtárak.

(Murányi Lajos)

186/2013

LUCASSI, Elin: School libraries a must! In: Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 1., p. 14-15.

Az iskolai könyvtárak nélkülözhetetlenek!

Együttműködés -helyi; Iskolai könyvtár; Jogszállás -más területről; Közművelődési könyvtár

A svéd oktatási törvénybe 2011 nyarán bekerültek az iskolai könyvtárakra vonatkozó követelmények. A törvény hatálya valamennyi iskolára kiterjed, ennek ellenére több mint 200 000 diák jelenleg nem jut iskolai könyvtárhoz.

A svéd iskolai könyvtárak az iskola-felügyelet (skolinspektionen) alá tartoznak, az ő feladata tevékenységük figyelemmel kísérése, melynek fő célja „az oktatás és tanulás támogatása”. (A cikk írója szerint azonban épp ezt ignorálja a felügyelőség.)

A probléma főleg a törvény homályos szövegéből adódik: nem derül ki, mit értünk jó minőségű iskolai könyvtáron, nem szerepel benne például a személyzet kérdése, és nem rendel többlet-

pénzeket az extra feladatokhoz. Így teljesen az igazgatók ambícióitól függ, mennyit szánnak az iskolai könyvtárra. (Minden évben pályázhatnak az iskolák az év könyvtára címre.)

Számos iskola vette igénybe a közeli közkönyvtár segítségét, bár ennek nem volt formális nyoma, és az együttműködés is többnyire véletlenszerű látogatásokban merült ki. (A stockholmi városi könyvtár olyan egyezményt fogalmazott meg, melyet azokkal az iskolákkal írnának alá, melyek iskolai könyvtári szolgáltatásokat igényelnek, de eddig senki sem jelentkezett.)

Sok közkönyvtár munkatársa bizonytalan abban, miképpen tudnának az iskolák igényeinek megfelelni, de segítenének, noha csak saját olvasóik rovására fogadhatnák az iskolai osztályokat. Bonyolult kérdés ez, hiszen a közkönyvtár minden állampolgár rendelkezésére áll, de az iskolai könyvtárakban gyökeresen más tevékenység folyik, és más ismereteket kíván a könyvtárosoktól, ugyanakkor a közkönyvtár is a kultúra, a tanulás és a szabadidős tevékenység közös mezején működik. A megoldás a megfelelő személy megtalálása lehet. A közkönyvtár egyedül képtelen megoldani ezt a problémát, de az iskolai könyvtárost sem érdemes kiemelni megszokott helyéről: olyan jól kidolgozott, koncentrált és professzionális együttműködésre van szükség, mely a diákok érdekeit szolgálja. Nem lehet pontosan megfogalmazni, milyen a jól működő iskolai könyvtár, hiszen mindegyiknek magának kell eldöntenie, mire van a tanároknak és a diákoknak szüksége.

A cikk írásakor már születtek politikai javaslatok a törvény módosítására, melybe az iskolai könyvtár személyi ellátottsága is bekerült. Akár módosítják a törvényt, akár nem, a tény az, hogy az iskolaigazgatók felelnek az iskolai könyvtár optimális működéséért.

(Murányi Lajos)

187/2013

LÜCKE, Birgit: Eine Geschichte voller verpasster Chancen : das schwierige Zusammenspiel von Medienbildung und Schulbibliotheken : Bund-Länder-Initiative BISS gibt neue Hoffnung In: BuB. – 65. (2013) 1., p. 44-47.

Res. angol és francia nyelven

Elmulasztott lehetőségek története: médiaoktatás és iskolai könyvtárak Németországban

Állami irányítás; Feladatkör; Használók képzése -iskolában; Iskolai könyvtár

Németországban a 18. században alapított iskolai könyvtárak a mai idők gyermek- és ifjúsági könyvtárainak prototípusai. Hogy történhetett, hogy az utóbbi évtizedekben ilyen mostohán bánnak velük? És nem lennének könnyen és olcsóbban helyettesíthetők az új médiával? 2012-ben a kultuszminiszterek konferenciája határozatot hozott „Médiaoktatás az iskolákban” címmel, amely ismét reflektorfénybe helyezte ezeket a kérdéseket, bár ahogy korábban, most sem született világos válasz rájuk.

Hogyan lehet a médiaoktatást a német iskolai könyvtárakban a határozatnak megfelelően javítani? Jelentős szerepet játszhatnak-e az iskolai könyvtárak, vagy hogyan kell a tanulmányi környezetet megtervezni a siker érdekében? Elképzelhető lenne az angol-amerikai példát követve egy új foglalkozás bevezetése az iskolákban, a könyvtárostánaré, aki vagy tanár kiegészítő könyvtári végzettséggel, vagy könyvtáros pedagógiai képzettséggel?

Ahogy a múltban is gyakran előfordult, most is fennáll a veszélye annak, hogy ezek a kérdések megválaszolatlanok maradnak a tartományok és a szövetségi kormány közötti feladatmegosztás következtében, ami holtpontra juttatja a finanszírozást. De legfőbb ideje világos választ adni arra a kérdésre, hogyan kellene a médiaoktatást megvalósítani.

A német iskolai könyvtárak számára – amelyek fő feladata az olvasási és nyelvi készségek fejlesztésének elősegítése – új perspektíva nyílt a

kormányhatározattal. Az ötéves program célja annak biztosítása, hogy a nyelvi készségek fejlesztése érdekében tett eddigi intézkedéseket minden tartományban értékeljék és továbbfejlesszék. Ez kiváló lehetőségeket nyújt a könyvtárak számára.

(Autoref.)

188/2013

SINKO, Pirjo: School libraries in Finland : the heart of school seldom beats In: Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 1., p. 16-17.

Iskolai könyvtárak Finnországban

Használók képzése -iskolában; Ifjúság nevelése olvasásra; Iskolai könyvtár

A finnek szeretnek olvasni, oktatásuk hatékony, könyvtáraik nagyszerűek, szeretik és használják. Ezért ellentmondásos, hogy a finn iskolai könyvtárak meglehetősen szegényesek, illetve kevés iskola bír jó könyvtárral. A legtöbb iskolában van, de korszerűtlen: nem megfelelő helyen van, állománya elavult, ritkán tart nyitva, nincs állandó költségvetése, számítástechnikai ellátottsága szerény. Persze ennek ellenkezője is előfordul: például az egyetemek gyakorlóiskoláiban. A PISA-jelentések vagy egyéb tanulmányok nem utalnak közvetlen összefüggésre a diákok jó eredményei és a jól működő iskolai könyvtár között. Márpedig megalapozott tényekre van szükség ahhoz, hogy pénzt áldozzanak iskolai könyvtárakra Finnországban.

Dániában az alapfokú köznevelési törvény előírja, hogy minden iskolában legyen könyvtár – Finnországban megengedi a könyvtári tevékenységet (délutáni fakultatív klubok keretében), de nem teszi kötelezővé. Ehelyett az *alapfokú oktatás nemzeti alaptantervében* szerepelnek a tanulás és tudás elvei, a tanulási környezet, a tanulási célok, mindaz, melyben egy működő iskolai könyvtárnak fontos és természetes szerepe lehet. Maga az *iskolai könyvtár* kifejezés nem is szerepel az alaptantervben, mivel mód-

szertanilag szabad kezet ad az oktatás szervezőjének (az önkormányzatnak többnyire), de a könyvtárhasználat során szerzett tudás és az információszerzés készsége igen. A jelenlegi alapfokú alaptanterv olyan tanulási környezetet ír elő, „*ahol munkaeszközök, dokumentumok és könyvtári szolgáltatások állnak a tanulók rendelkezésére, és lehetőséget kínálnak az aktív és önálló ismeretszerzésre.*”

Az információszerzés és forráskritika a kommunikáció és a médiaműveltség témakörében szerepel a tantervben, mely minden tanár feladatává teszi, hogy tanítsa meg a tanulókat az információs műveltség elsajátítására, és hogy összehasonlítsák, megrostálják és hasznosítsák a megszerzett információkat. Több tantárgy, főleg a finn nyelv és irodalom estében még pontosabb célokat fogalmaz meg az információs készségeket illetően.

Egy nemrég készült tanulmány szerint a finn főiskolások stratégiai készségei nem hatékonyak, képtelenek a források kritikai értékelésére, ugyanis ezt nem jól tanítják az iskolában. Szükség lenne olyan informatikusokra, akik mind a tanároknak, mind a diákoknak segítenek az információszerzésben – előbbieket jobban kellene készíteni, hogy segíthessék diákjaikat –, és olyan tanulási környezetet kellene kialakítani, ahol ezek a készségek a gyakorlatban elsajátíthatók. Most készül az új *alapfokú oktatás nemzeti*

alaptanterve (2016-ban lép életbe). Ennek egyik újdonsága a kompetenciák széles köre, benne az ún. *multiműveltség*, mely a hagyományos írás és olvasás készsége mellett magában foglalja az újakat (a vizuális, digitális, információs és médiaműveltséget) is. E célokat egy működő iskolai könyvtár a gyakorlatban segítené elérni. Finnországban az iskolai könyvtárnak legalább három feladata van: az olvasás ösztönzése, az információszerzési készség kialakítása, az iskolai elégedettség növelése megfelelő olvasási és tanulási környezet biztosítása révén. Az áttörés azonban még várat magára, miután az 1980-as években sürgősen visszafejlesztették az iskolai könyvtárakat (takarékosági okokból nem kaptak támogatást a Nemzeti Oktatási Tanácstól).

A hetvenes évek tanterve az *iskola szívének* nevezte az iskolai könyvtárakat: ez a gondolat még él a finnek tudatában, de ez a szép metafora csak ritkán válik valóra.

(Murányi Lajos)

Lásd még 211

Egyéb könyvtárak

Lásd 200

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Állomány, állományalakítás

189/2013

IGUMNOVA, Nataliâ Petrovna: Russkij âzyk v bibliotečnoj sfere stran SNG In: Vestnik BAE. – (2012) 3., p. 21-23.

Az orosz nyelv a FÁK-országok könyvtári világában

Állománygyarapítás; Együttműködés -nemzetközi; Idegen nyelvű irodalom; Nyelvismeret -használóké; Nyelvismeret -könyvtárosoké

A Szovjetunió szétesése után létrejött független államok fejlődésükben új nemzeti értékrendet hirdettek. Ez tükröződött az orosz nyelv sorsá-

ban, a kétnyelvűség megszüntetésére irányuló törekvésben. A nyelvhasználatra vonatkozó törvények erősítették az orosz nyelv kiszorítását a FÁK és a Baltikum országaiban. Alkalmazásának és tanításának csökkentése az 1990-es évek elejére esik, ami különösen szembeűnő az oktatásban és a tananyagok kiadásában. Jelentősen visszaesett az orosz nyelvű rádió- és tv-adások száma. A helyzet azonnal érezhető volt az állami politikát kötelezően követő könyvtárakban is. A valós igények azonban sokszor nem követték az utasításokat: az orosz nyelv továbbra is él a tudomány, a gazdasági élet és a kultúra területén.

Az orosz nyelv kiszorítása érezte hatását a gyűjteményszervezésben, az információs bázisok és a tájékoztató apparátus fejlesztésében, az olvasók kiszolgálásában. Míg a könyvtárak munkája az állami nyelvre épült, a valóságban az orosz nyelv maradt az interperszonális és a szakmai kommunikáció nyelve.

Lényegesen megváltozott a gyűjtemények összetétele: a szovjet időkben a kiadványok 90%-a orosz nyelvű volt, mivel a szerzők általában nem a nemzeti nyelven, hanem oroszul publikáltak. 1991-től megszűntek a könyvkiadók és -kereskedések, újak nem alakultak. A köztársasági kiadók nem küldik meg a könyvtáraknak kiadványaikat; tudományos, tájékoztató, oktatási anyagokat, gazdasági, jogi könyveket nem adnak ki. Már 1995-ben egy fehéroroszországi felmérés kimutatta, hogy a könyvtárak feleannyi dokumentumot tudtak beszerezni, mint korábban. Az orosz nyelvű irodalmat átsorolták az „idegen nyelvű” kategóriába. A több FÁK-országból is jelzett hiányokat kellő anyagi eszközökkel sem sikerült pótolni, mivel a korábbi könyvtárellátóknak mindössze ötöde működik. Nehezítik a helyzetet a különböző vám- és adószabályok, kidolgozatlan a nemzeti valuták közötti átváltási rendszer.

Egy 2010. évi felmérésben az orosz nyelvű irodalom beszerzését vizsgálták a nemzeti könyvtárakban a 2005 és 2009 közötti időszakban. Mivel a könyvtárak saját maguk határozhatták meg gyarapítási politikájukat, azt vehették meg, amit olvasóik igényeltek. A felmérés szerint az

igénymutatók viszonylag magas értékűek. Míg Kazahsztánban megegyezett a beszerzett orosz és a kazah nyelvű kiadványok száma (a többi idegen nyelvű ennek tizedrésze volt), a Kirgiz Nemzeti Könyvtárban az orosz nyelvű kiadványok száma mindössze 1,1%-kal nőtt, az idegen nyelvűeké pedig 22%-kal; a Türkmen Nemzeti Könyvtárban az orosz nyelvű irodalom a 2,5-szeresére, a külföldi a tízszeresére nőtt. Egyharmadára csökkent az Azerbajdzsáni Nemzeti Könyvtárban beszerzett orosz nyelvű kiadványok száma, Ukrajnában az orosz nyelvet el sem különbítik az idegen nyelvek között.

1994-ig Oroszországból a könyvek továbbra is a Könyvkamarán keresztül jutottak el a FÁK-országokba és a Baltikumba. 1996-ig működtek a kétoldalú ingyenes kötelepéldány-cseremegállapodások Oroszország és Fehéroroszország, Kazahsztán és Tadzsikisztán között. 1995-ben az Eurázsiai Könyvtári Egyesület (Bibliotečnaâ Assembleâ Evrazii) keretében program indult a tagországokban a korábbi állományokból hiányzó tételek pótlására. Nagy szerepet játszott a Nyílt Társadalom Intézet több évig tartó „Puskin Könyvtár” projektje.

Az orosz nyelv működését vizsgáló kutatások szerint még mindig ez a közös nyelv a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésben, a szakmai kommunikációban; a konferenciákon pedig a hivatalos nyelv. A szakmai kommunikációban a tagországok nemzeti nyelvei nem képesek helyettesíteni.

Reménytelen próbálkozás az orosz kultúra mellőzése a FÁK-országok és a Baltikum életében. Az orosz nyelv iránt továbbra is stabil az érdeklődés, nem kötelező alapon és nem a korábbi mértékben. A józanul gondolkodó politikusok, üzlemberek, a kultúra és a művelődés területén dolgozók már megtapasztalták a nemzeti nyelv elégtelenségét és a közös nyelv szükségességét.

(Viszocsekné Péteri Éva)

190/2013

KÜMMEL, Christoph: Nach den Sondersammelgebieten : Fachinformationen als forschungsnaher Service **In:** Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 60. (2013) 1., p. 5-15.

Res. angol nyelven

Az országos gyűjtőköri program átalakítása Németországban

Egybehangolt állományalakítás; Kutatás információellátása; Szakirodalmi ellátottság; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági; Tudományos és szakkönyvtárak

A következő években mélyreható változás várható a német tudományos könyvtárak számára kialakított, a Német Kutatási Alap által több mint 60 éve támogatott országos gyűjtőköri programban. A reform fő célja, hogy a jövőben aktív információs szolgáltatásokat hozzanak létre, amelyek megfelelnek az egyes szakterületek speciális igényeinek. Ezeket a szolgáltatásokat a továbbiakban már nem egységes irányelvek szabályozzák. A megfelelő feltételek megteremtése érdekében – mind tartalmi, mind formális szempontból – rugalmasabb finanszírozási struktúrát alakítanak ki. Az átalakításról szóló döntés a 2010–2011-ben végzett értékelés eredményeként született meg. A tanulmány összefoglalja az értékelés főbb tanulságait, és bemutatja az új támogatási rendszer hátterét és főbb célkitűzéseit.

(Autoref.)

Speciális dokumentumok, különgyűjtemények

Lásd 173

Feldolgozó munka

Lásd 176

Katalógusok

191/2013

BIANCHINI , Carlo: Dagli OPAC ai library linked data: come cambiano le risposte ai bisogni degli utenti. – Bibliogr. a jegyzetekben **In:** AIB studi. – 52. (2012) 3., p. 303-323.

Res. angol nyelven

Az OPAC-októl a library linked data-ig: a használói igényekre adott változó válaszok

Gépi dokumentumleírás; Online katalógus

A katalógus fejlődéséről szólva különbséget kell tennünk a valódi katalógus (a közvetítés, az olvasó és a gyűjtemény közötti kommunikáció eszköze) és az OPAC (a használó számára fejlesztett interfész) között. A valódi katalógusok már akkor bibliográfiai metaadatokat használtak, amikor a számítógépes metaadatokról még szó sem volt, ám a katalógus katalógus maradt, ezzel szemben az OPAC az utóbbi évtizedekben hatalmas fejlődésen ment át, és számos eszközzel gazdagodott.

Míndeközben a könyvtárakon kívül az információforrások egyre növekvő elérhetősége sokkal gyorsabban változtatta meg a használók elvárásait és szokásait, mint ahogy a könyvtár képes saját eszközeit módosítani és naprakésszé tenni. Az OPAC fejlődése a „használóbarát” felület kialakításával kezdődött, majd következett a (pl. a bibliográfiai tétel mellett a címlap képének megjelenítésével) „gazdagított” és a használók egymás közti interakcióját lehetővé tevő „közösségi” OPAC. A használói szokásokhoz igazodva a fejlesztés következő lépése a legnépszerűbb keresőhöz való hasonlóság kialakítása volt, így jött létre a „Google-like” OPAC. Két probléma maradt még megoldatlan: a különböző helyeken, illetve a könyvtári állományban és a neten található információkat külön-külön kellett keresni. Ezek integrált keresési lehetőségét a *next generation catalogue* bevezetése oldotta meg;

ezek a *discovery tool*ként is emlegetett eszközök tették lehetővé, hogy a használó a könyvtár által hozzáférhetővé tett valamennyi forrásban egyszerre tudjon keresni.

Közben a katalógus, a katalogizálás (a.m. a kereshető dokumentumok leírása) is fejlődött: kialakult az FRBR-család (következményeképpen számos nemzeti szabályozás – így az olasz REICAT – is megújult). A fejlődés, a továbblépés már a következő fázis nevében is megmutatkozik: az *RDA* már nem csak a leírással, a hozzáféréssel is foglalkozik. Ugyanakkor megemlíthető, hogy (néhány kivételtől eltekintve) ma még nincsenek az FRBR kívánalmainak valóban megfelelő OPAC-ok. Mindezek a fejlesztési munkálatok arra mutattak rá, hogy a jelenleginél tagoltabb adatokra van szükség: az *RDA* terminológiáját használva új *element set* (a Dublin Core szerint új *description set*, a W3C nyelvezetével új *metadata element set*) szükségeltetik. További követelmény az entitások és a relációk komplexebb láttatására alkalmas adatmodell; az új formátumok és az új technológiai eszközök alkalmazása – ennek nyomán került képhe a kapcsolt adatok (*linked data*) modell.

(Mohor Jenő)

Információkeresés

192/2013

ONAIFO, Daniel – RASMUSSEN, Diane: Increasing libraries' content findability on the web with search engine optimization. – Bibliogr. In: Library hi tech. – 31. (2013) 1., p. 87-108.

A weben lévő könyvtári tartalmak megtalálhatóságának javítása a keresőgépek optimalizálásával

Felmérés; Gépi információkeresés; Gépi információkeresési rendszer; Hatékonyság; Honlap

A cikk a keresőgép optimalizálás (search engine optimization=SEO) jelenségét vizsgálja olyan

mechanizmusként, amely alkalmas a könyvtári digitális tartalmak megtalálhatóságának javítására. A tanulmány olyan webelemző eszközöket használ, mint pl. az Alexa.com, mely adatokat gyűjt a kanadai könyvtárak láthatóságáról a keresőgépek találatainak sorrendjében. Az ún. Integrated IS&R Research Framework (az információkeresés kutatásának integrált modellje) fogalmait alkalmazza a SEO mint a rendszer egyik elemének vizsgálatára.

Az eredmények azt mutatják, hogy bizonyos weblap jellemzők nem befolyásolják azt, mennyire jól rangsorolják a keresőgépek a könyvtári honlapokat. Megfigyelhető, hogy a könyvtári honlap ismertsége és a keresőgépek által indexelt weblapjainak száma növeli a keresőgépek találati rangsorában elfoglalt helyét, valamint digitális tartalmainak a megtalálhatóságát.

A SEO-ról szóló művek legtöbbször a népszerű irodalomra korlátozódik, és kívül esik a könyvtár- és információtudományi kutatások látókörén. Csak néhány tanulmány foglalkozik a SEO könyvtári alkalmazásával. Egyik ismert mű sem alkalmaz empirikus megközelítést a könyvtári honlapok jellemzőinek vizsgálatára annak meghatározásához, hogy azok mennyire jól láthatók a keresőgépek találati sorrendjében. Ez a cikk számos olyan honlap jellemzőt talált, amelyek optimalizálhatók a jobb rangsorolás érdekében, és vizsgálta a külső linkek, valamint a keresőgépek által indexelt weblapok hatását is a sorrendben elfoglalt hely javítására.

(Autoref.)

193/2013

ROBSON, Andrew – ROBINSON, Lyn: Building on models of information behaviour : linking information seeking and communication. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 69. (2013) 2., p. 169-193.

Az információs viselkedés modelljei: az információkeresés összekapcsolása a kommunikációval

A tanulmány célja, hogy betekintést nyerjen a meglévő információs viselkedési modellekbe, és ezekre építve dolgozzon ki egy újat, amely – a legtöbbel ellentétben – magában foglalja mind az információkeresést, mind a kommunikációt. A sikeres kommunikációt és az információhasználatot befolyásoló kulcsfontosságú tényezők leírásával azt remélik, hogy ez a modell gyakorlati haszonnal bír majd mind az információszolgáltatók, mind a felhasználók számára. A tanulmány a szakirodalmi kutatásra, valamint az információkeresés és a kommunikáció jól bevált modelljeinek elemzésére támaszkodik, melyből egy új fogalmi modellt épít fel. A meglévő modelleknek közös elemeik vannak, de a legtöbb könyvtár- és információtudományi modell az információkeresésre és az információhasználóra összpontosít, míg a kommunikáció területén elsősorban a kommunikátorra és a kommunikációs folyamatra. Egy új modellt javasolnak, mely a meglévő modellek legfontosabb elemeit tartalmazza, és nemcsak az információkeresőt, hanem a kommunikátort vagy információszolgáltatót is figyelembe veszi. A cikkben kidolgozott modell az első, mely kombinálja az információkeresőt és a kommunikációs modelleket. Mivel korábbi kutatásokra támaszkodik, a modell gyakorlati értékének és azon elemeinek a vizsgálatára lehet használni, melyek más modellekben is megvannak.

(Autoref.)

Lásd még 199

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

194/2013

HENDRICKS, Arthur – BUCHANAN, Sherry: From exhaustion to exhilaration : assessing librarian job satisfaction with virtual reference. – Bibliogr. In: Library hi tech. – 31. (2013) 1., p. 42-63.

A virtuális tájékoztatást végző könyvtárosok elégedettsége

Felmérés; Egyetemi könyvtár; Kommunikáció -használókkal; Közművelődési könyvtár; Referenz; Személyzet

Oregon államban az L-net nevű chates virtuális tájékoztatási szolgálat önkéntesek közreműködésével működik. Online felméréssel vizsgálták a könyvtárosok elégedettségét. Ötvenkilenc kérdőívet kaptak vissza, ami a megkérdezettek 29,5%-a. A válaszadók 51%-a közkönyvtárban, 36%-uk felsőoktatási könyvtárban dolgozik. Saját virtuális tájékoztatási készségüket 85%-ban átlagosnak minősítették. Hetvenhét százalék szívesen válaszolt chates kérdésekre. Ennek motivációja 34,69%-nál a kérdések változatosága, 26,53%-nál az önzetlenségen alapuló segítségnyújtás szándéka volt, míg 22,45% pozitív és negatív értelemben is kihívásnak tartotta ezt a tevékenységet. Több mint ötödük nem szeretne a gyermekekkel való munkát, főként azért, mert azok udvariatlanok, és kész megoldásokat akarnak házi feladatukhoz ahelyett, hogy a kérdéseik megoldásához vezető utakat keressék. A válaszadók úgy ítélték meg, hogy elégedettebbek lennének munkájukkal, ha jobban képeznék őket, különösen abban a tekintetben, hogy mikor célszerű egy-egy kérdést megválaszolni, és mikor kell az olvasót megtanítani arra, hogy miként álljon hozzá a kérdéshez. Hetvenhat százalék jelezte, hogy sértegették, amiből 28% volt szitkozódás és trágár beszéd, 17% szexuális természetű és goromba megjegyzések. Huszonhat százalék semlegesén viszonyult ehhez, 24% feleslegesen eltöltött időnek tekintette, 18%-ból dühöt váltott ki. A zaklató kérdések gyakorisága 41%-ban havi egynél kevesebb, 33%-ban havi egy volt. A válaszadók fele-fele arányban válaszoltak vagy nem válaszoltak meg az általuk zaklatásnak tekintett kérdéseket. Negyvenegy százalék figyelmeztetette az olvasót, hogy ne zaklassa, majd kilépett; 20% csak figyelmeztetett, 27% pedig komolyan tekintette a kérdést.

Szükséges volna, hogy a könyvtárosoknak legyen egy nyílt fóruma, ahol megvitathatják ezeket a problémákat, valamint az azzal kapcsolatos nehézségeket, hogy felhasználóik reakcióit nem láthatják.

(Koltay Tibor)

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

195/2013

BIRCH, Katie J. – GOLDNER, Matt – PARSON, Kendra N.: Seven degrees of interlibrary lending In: Interlending & document supply. – 41. (2013) 1., p. 12-17.

Könyvtárközi kölcsönzés a digitális korszakban

Dokumentumszolgáltatás; Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus dokumentum; Felmérés; Könyvtárközi kölcsönzés

A szerzők egy konferencia-előadásuk megállapításait egészítik ki azoknak az interjúknak az eredményeivel, amelyeket a témakör hét ismerőjével készítettek az angol nyelvterület néhány országában. Az interjúk célja az volt, hogy feltárják az utóbbi 5 évben történt változásokat, a jelenlegi trendeket, valamint azt, hogy mi várható a jövőben.

Megállapításaik közül figyelemreméltó az e téren foglalkoztatottak létszámának stabil csökkenése (ennek a költségvetési megszorítások az okai, a távozó munkatársak helyére gyakran nem vesznek fel új dolgozókat), a könyvtárközi kérések számának a növekedése (részben mert a növekvő tandíjak miatt a tankönyveket is egyre több hallgató kölcsönzi, más könyvtárból is). A dokumentum-megosztást nehezíti a szerzői jogi és licenc problémák megoldatlansága, valamint az egyes rendszerek (pl. az *Ariel*, az *Odyssey* és az *Article Exchange*) közötti inkompatibilitás.

A licencszerződések szövegét az egyes könyvtárak különböző módon értelmezhetik, a túl sok korlátozó előírás megnehezíti a hozzáférést és forrásmegosztást. Jó lenne, ha a könyvtárak eleve úgy kötnének licencszerződéseket, hogy azok magukba foglalják a könyvtárközi kölcsönzés jogát. (A szerzők idézik egy ausztrál konzorcium példáját.)

A könyvtárközi kölcsönzések csökkenésének egyik lényeges oka, hogy mind több információforrás elérhető online, pl. nyílt hozzáférésű dokumentumként. Ilyen esetben a könyvtárközi kölcsönzésben dolgozók feladata, hogy megtanítsák az olvasókat a teljes szövegű dokumentumok felkutatásának és hasznosításának módjaira. (Ez azonban időigényes, és gyakran meghaladja az amúgy is zsugorodó könyvtárközi kölcsönző részlegek erejét.)

A hét könyvtárból öten használnak fizetős szolgáltatásokat (ezek legfőbb előnye a gyorsaság), míg mások csak legvégső esetben folyamodnak a kereskedelmi szolgáltatásokhoz.

Az utóbbi évek gazdasági visszaesése nagymértékben hatott a könyvtárakra. A dolgozói létszámon kívül csökken a vásárlás mértéke, megpróbálnak előnyösebb szerződéseket kötni a könyvtárellátó cégekkel, a kölcsönző könyvtárak emelték a könyvtárközi átkölcsönzések díját, és erősödtek a konzorcium-építő erőfeszítések (azzal, hogy a tagkönyvtárak közötti átkölcsönzés ingyenes).

A kollektív kezdeményezések közül az LVIS (Libraries Very Interested in Sharing) csoportról érdemes megemlékezni, amely az OCLC *WorldCat Resource Sharing* szolgáltatást használja, és 2011-ben több mint 2 700 könyvtár volt a tagja.

A tömeges digitalizálási projekteknek pozitív hatása van a könyvtárakra. A szükséges címetek Google-kereséssel, ill. olyan nyílt hozzáférésű webhelyeken való kereséssel oldják meg, mint a *HathiTrust* vagy a *DOAJ* (Directory of Open Access Journals). Mivel ezt az olvasók maguk is elvégezhetik, ez is csökkenti a könyvtárközi kérések számát, ugyanakkor a módszertani segítség növeli a munkaterheket.

A következő öt évben várható fejlemények közül a könyvtárosok megemlítik a szerzői jogi és licenclőírások remélhető könnyítését és liberalizálását, az e-dokumentumok terjedését, a nyomtatott kiadványok repozitóriumainak újrahasonosítását, az ún. *streaming média* (tömörített multimédiás információ internetes közvetítése) bevonását a könyvtárközi kölcsönzésbe (majd a használók általi közvetlen hozzáférésbe). Az e-könyvek használata attól függően alakul, hogy sikerül-e rendezni a jogi kérdéseket, illetve megoldani a különböző technológiák kompatibilitását. A sikeres forrásmegosztás három fő akadálya a jogi kérdések megoldatlansága, a költségvetési megszorítások, valamint a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés akadozása. Az e-folyóiratok cikkeinek hozzáféréseben és használatában az OCLC által létrehozott tudásbázis segíthet, amelynek révén a kölcsönzési kérésekbe közvetlenül bele lehet építeni a dokumentum linkjét. Az utóbbi két évben száznál is több könyvtár élt ezzel a lehetőséggel.

(Mándy Gábor)

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

196/2013

BUNIC, Sanja: Libraries and the homeless : experiences, challenges and opportunities – socio-economic background of homelessness in Croatia. – Bibliogr. In: Library review. – 62. (2013) 1/2., p. 34-42.

Könyvtárak és a hajléktalanok: a hajléktalanság társadalmi-gazdasági háttere Horvátországban

Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Rendezvény; Városi könyvtár

A hajléktalanok ügye csak az elmúlt néhány évben került az érdeklődés fókuszába Horvátországban. A hajléktalanná válás két fő okra vezethető vissza az országban, az egyik a rendszerváltáskor elveszített szociális biztonság, a

másik az 1991 és 1995 között lezajlott délszláv háború. Jelenleg 400 regisztrált fedél nélkül élő ember él Zágrábban, a valós számuk azonban becslések alapján ennek a tízszerese is lehet. A Zágrábi Városi Könyvtár ezért elhatározta, hogy lépéseket tesz a hajléktalanok társadalmi kirekesztettségének mérsékléséért, motiválja és segíti ezeket az embereket a munkaerőpiacra való visszatérésben. Három modellel kísérleteztek. Az első modellben a könyvtár nem rendszeresen kínál szolgáltatásokat a hajléktalanoknak, amelyeket azok alkalmasszerűen vesznek igénybe. A kísérleti projektet 2010. április 23-án indították az *Utcalámpa* című hajléktalan-magazin szerkesztőségével való együttműködésben. Az újságban hajléktalanok publikálnak, ők is terjesztik, amivel némi jövedelemre tehetnek szert. A könyvtár kínált információs műveltségi kurzust, kreatív workshopokat, amelyeket követően a hajléktalanok önkéntes munkát vállalhattak a könyvtárban. Tartottak speciális írószemináriumot, amely során a magazinba írhattak cikkeket. A modell alapja, hogy külső partnerekkel kell kapcsolatot teremteni, és megkeresni a módját a sikeres együttműködéseknek.

A második modellben a szolgáltatásokat a könyvtár kínálja, de azok a hajléktalanszállókban valósulnak meg. A programokon a hajléktalanok rendszeres megjelenését várják. A modell megvalósítására 15 ezer dollár pályázati támogatást kaptak. *Egy könyv a fedélért: könyvtári hálózat a hajléktalanok segítéséért* címmel 2011 novemberétől egy éven át tartott a projekt. Egy tanulmány szerint a hajléktalanszállókon élők nem férhetnek hozzá az internethez, és korábbi személyes kapcsolataikat is jellemzően elveszítik. Ezért a legnagyobb zágrábi hajléktalanszállónak 4 számítógépet és egy nyomtatót vásároltak. Ezek segítségével vehetnek részt a szálló lakói információtechnológiáról szóló kurzusokon. A könyvtárosoknak a helyszín, a hajléktalanoknak az oktatók voltak újak. A kölcsönös bizalom megteremtése nagy kihívásnak bizonyult. Végül hat fő vett rendszeresen részt az IT-kurzus alkalmain, és többen alkalmasszerűen. Párhuzamosan zajlott egy munkaerő-piaci beilleszkedést segítő program. Ezt egy pszicho-

lógus vezette volna, azonban az ő személyét elutasították a hajléktalanok, helyette egy a szállót jól ismerő önkéntes és egy hajléktalanból lett könyvtári önkéntes dolgozó vezette ezt a sorozatot. Végül a két programot összevonták. Ez a modell kívánja a legnagyobb anyagi erőfeszítést és jelenti a legjelentősebb kihívást.

A harmadik modellben a könyvtárban szerveznek programokat, amelyeken a hajléktalanok rendszeres részvételét várják. A másik két nagy zágrábi hajléktalanszálló jelezte, hogy ők sem szeretnék kimaradni a könyvtári workshopokból. Ennek érdekében 9 önkéntessel a központi könyvtár épületében tartottak munkakereséssel és IT-műveltséggel kapcsolatos tanfolyamokat. Ezeket csak a leginkább motivált emberek látogatták. A motiváltságukat csak növelte, ha feladatot és felelősséget kaptak, bővíthették személyes kapcsolati hálójukat. A könyvtár biztonságos, kellemes közeget nyújtott számukra.

Valamennyi modell jelentős kihívásokat tartogat a könyvtárosok számára. Nem szabad elfeledkezni azonban erről a rétegről, akikkel szemben a meglévő előítéleteket le kell küzdeni, hiszen a könyvtár alapvető küldetése a tudáshoz, kulturális értékekhez való egyenlő hozzáférés biztosítása.

(Tóth Máté)

197/2013

EIGENBRODT, Olaf: Von der lästigen Pflicht zum stimmigen Gesamtkonzept In: BuB. – 63. (2011) 1., p. 38-41.

Miért fontos az akadálymentesítés?

Enteriőr; Hátrányos helyzetű olvasó; Könyvtárépület; Könyvtárosi hivatás

A könyvtárak akadálymentesítésének kérdésében a könyvtárosok reakciói ambivalensek. Egyrészt a politikai korrektség és a szakmai etika feltétel nélkül támogatja, másrészt ebben az esetben is a deklaráció és a megvalósítás közötti út meglehetősen rögzös. Ezért aztán nem

meglepő, hogy ugyanazok, akik támogatásukról biztosítják az akadálymentesítést célzó intézkedéseket, magánbeszélgetésekben tehetetlenek és túlterheltnek tűnnek. A szerző érthetőnek találja ezeket a reakciókat figyelembe véve a téma komplexitását és a hiányzó anyagi támogatást. Az akadálymentesség eléréséért tett erőfeszítéseket a legjobb esetben is csak elismerik, ami ritkán kap publicitást, de többnyire köszönet nélkül maradnak, mivel a cél eléréséhez rendszerint nagy ellenállást kell legyőzniük. Ha már elfogadható megoldást sikerült találni, ezt gyakran kompromisszumként élik meg az érintettek, vagy azzal a megjegyzéssel, hogy teljesültek a törvényi előírások. Miért érdemes olyan feladattal foglalkozni, amely első pillantásra semmilyen sikerrel nem kecsegtet? A szerző a következő válaszokat kínálja:

- az akadálymentes könyvtár annak a jele, hogy komolyan veszik a könyvtárak nyitottságának elvét;
- a fogyatékkal élők számára a könyvtárak találkozóhelyek lehetnek, és közvetítőként működhetnek az egész társadalom vagy a szociális intézmények számára;
- a demográfiai változások egyre több speciális adaptációt igényelnek, az akadálymentesítés érdekében tett intézkedések ezért befektetést jelentenek a jövőbe.

(Autoref.)

198/2013

KELLEHER, Angie: Not just a place to sleep : homeless perspectives on libraries in central Michigan. – Bibliogr. In: Library review. – 62. (2013) 1/2., p. 19-33.

Nemcsak alvóhely: hogyan használják a könyvtárakat a hajléktalanok Michiganben?

Felmérés; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Könyvtárhasználat; Városi könyvtár

A tanulmány kvalitatív és kvantitatív módon elemzi, hogyan használják a hajléktalanok a

könyvtárakat az Egyesült Államokban. A könyvtáraknak, különösen a városokban, meglehetősen bonyolult a kapcsolata a hajléktalanokkal. A legtöbben azt feltételezik, hogy a hajléktalanok a könyvtárakat biztonságos helyként használják a zordabb időjárás kivédésére vagy egyszerűen alvásra. A cikk megpróbálja feltárni, milyen más módon vagy célból veszik igénybe a könyvtárakat a fedél nélkül élők, hogyan értékelik a könyvtárakat, és milyen speciális információs igényeik lehetnek.

Az adatgyűjtés elsődleges módszere az a felmérés volt, amelyet 2009-ben Michigan központi részén több mint 100 hajléktalannal folytattak, ezt egészítették ki hajléktalanokkal foglalkozó szervezetektől nyert információkkal.

Michiganban sok hajléktalan gyakran keresi fel a könyvtárakat. Többnyire magazinokat olvasnak és az internetet használják. A felmérésben részt vevők értékesnek találták a könyvtári szolgáltatásokat. A helyi szociális ügynökségek jelentik a legfontosabb információs forrást a hajléktalanok számára ezen a területen.

A kutatás során nehézséget jelentett a hajléktalanság megállapítása (hogyan kérdezzenek rá), de végül sikerült megfelelő nagyságú és jól működő válaszadói mintát kialakítani. A mentális betegséggel vagy komoly drogfüggőséggel küzdő hajléktalanok nem voltak túlsúlyban azokon a helyeken, ahol a felmérést végezték.

A könyvtári szakirodalomban a hajléktalanokkal foglalkozó cikkek többsége arra koncentrált, hogyan bánjanak a könyvtárosok ezekkel a „problémás” olvasókkal. Kevés információ áll rendelkezésre arról, hogy maguk a hajléktalanok hogyan látják a könyvtárakat. A tanulmány betekintést nyújt a hajléktalanok igényeiről és arról, hogyan elégíthetik ki ezeket a legjobban az amerikai könyvtárak. Áttekinti a hajléktalanok és a könyvtárak kérdésének nemzetközi szakirodalmát is.

(Autoref.)

199/2013

KERKMANN, Friederike – LEWANDOWSKI, Dirk: Accessibility of web search engines : towards a deeper understanding of barriers for people with disabilities. – Bibliogr. In: Library review. – 61. (2012) 8/9., p. 608-621.

A webes keresőgépek elérhetősége a fogyatékkal élők számára

Gépi információkeresési rendszer; Hátrányos helyzetű olvasó; Hozzáférhetőség; Számítógép-hálózat

A cikk azokat a szempontokat mutatja be, amelyeket figyelembe kell venni annak értékelésénél, mennyire hozzáférhetőek a webes keresőgépek a fogyatékkal élők számára. A szerzők a téma szakirodalmának áttekintése után elméleti kereteket vázolnak fel a webes keresőgépek elérhetőségének átfogó tanulmányozásához, figyelembe véve a fogyatékkal élőkre vonatkozó tanulmányok megállapításait és az integráció elvét.

A tanulmány szakirodalmi szemlén alapul és az ajánlott gyakorlati lépések összegzésén, elsősorban a W3C web-hozzáférhetőségi kezdeményezése (Web Accessibility Initiative=WAI) értékelési modellje alapján.

A hozzáférhetőség tanulmányozásának legátfogóbb módja a WAI módszere szerint három lépésből áll: előzetes áttekintés a hozzáférhetőség lehetséges problémáinak gyors feltárására; a megfelelőség értékelése, azaz annak megállapítása, hogy a honlap megfelel-e a hozzáférhetőségre vonatkozó ismert szabványoknak, és használói tesztelés fogyatékkal élők bevonásával a gyakorlati használat kipróbálására.

A tanulmány csak ötletgyűjteménynek tekinthető, amely leírja a „how-to-do” elméleti kereteit. A keresőgépek tényleges korlátairól és a fogyatékkal élők igényeinek kielégítésének kritériumairól egyelőre nincsenek következtetések és tapasztalatok; a modellt még nem tesztelték.

A cikk gyakorlati tudnivalókat nyújt olyan kutatóknak, akik hozzáférhetőségi vizsgálatot szeretnének végezni, főként a keresőgépekkel kapcsos-

latban, de eredményeit a keresőgép-fejlesztők is hasznosíthatják termékük elérhetőségének javítására. A keresőgépek hozzáférhetőségének kérdése nemcsak a speciális igényű használókat, hanem az időseket és az átmenetileg mozgásukban korlátozottakat is érinti.

(Autoref. alapján)

200/2013

ŠOŠIN, Sergej Vladimirovič: Elektronnye dokumenty i biblioteki v mestah lišeniâ svobody v Rossii : problema dostupnosti informacii In: Bibliotekovedenie. – (2012) 6., p. 39-42.

Elektronikus dokumentumok és könyvtárak a fogvatartottak számára Oroszországban: az információ elérhetőségének problémái

Börtönkönyvtár; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Hozzáférhetőség; Jogszabály -más területről; Számítógép-hálózat

Az oroszországi kultúra történetéhez szorosan kötődik az irodalom, a kiadói tevékenység és a felvilágosítás, mindebben a könyvtáraknak jelentős szerepük volt. Az ország lakosságának egy része fájdalmas körülmények között, szabadságvesztése idején találkozott a könyvtárakkal. Ezeknek a könyvtáraknak az olvasói között nem érdemes szociális különbséget tenni: a fogvatartottak és az alkalmazottak ugyanahhoz a kulturális réteghez tartoztak és tartoznak. Jelenleg Oroszországban mintegy 1 millió ember él a társadalomtól elkülönítetten. A letartóztatott szemében a könyv és a könyvtár a korábbi szabad élet egy szilánkjá, a figyelem elterelése a nehéz helyzetről, az alkotó önmegvalósítás eszköze. A statisztikai adatok szerint a letartóztatottak 80%-a használja a könyvtárat a vizsgálati fogságban, és 25–28%-a a telepeken. A bírói ítélet alapján szabadságukat veszítettéknek joguk van az oroszországi könyvtárakban található értékek elérésére.

Az IFLA vonatkozó irányelvei szerint művelődési és javító-nevelő célból a fogvatartottak

jogosultak az internet ellenőrzött használatára, hacsak az nem sérti a börtön biztonsági feltételeit. A fogvatartottak az interneten kapcsolatot tarthatnak családjukkal és másokkal, felhasználhatják a szabadulás utáni munka keresésére. A mai oroszországi munkanélküliségi helyzetben az ilyen információk akár saját vállalkozás beindítását is előkészíthetik. Az internetnek a könyvtárakban való használata ellen nehéz érveket találni, társadalmi jelentősége mindenképpen pozitív. Ha Oroszországban a hatályos törvényeket sikerül megfelelőképpen módosítani, a börtönkönyvtárakat számítógépes és telekommunikációs eszközökkel kell ellátni.

A börtönökben biztosítani kell, hogy az elítéltek hozzáférhessenek az információforrásokhoz és a zenei könyvtárakhoz. A nevelési folyamatban a zene minden körülmények között jótékony hatású. A világháló segítségével a világ nagy zenei könyvtárjai is elérhetővé válnak. A jogszabályokat ezért úgy kell módosítani, hogy a fogvatartottak az internetet zenei információk keresésére is használhassák.

A jelenlegi korlátozások Oroszországban nem teszik lehetővé az IFLA börtönkönyvtárakra vonatkozó irányelveinek megvalósítását. A jövőben ez valószínűleg változik, és a rabok felügyelet mellett önképzésre használhatják a világhálót. Azzal, hogy Oroszország tagja lett az Európa Tanácsnak, megnőtt az Emberi Jogok Európai Bíróságának hatása az ország törvényhozására. Az Európai Bíróság 2009. januári Oroszországot elítélő határozata elgondolkodtatta a tudományos szakembereket arról, hogy számos területen szükséges a jogszabályok módosítása vagy kiegészítése. A bírósági határozat több alkalommal megállapítja az Európai Emberi Jogi Konvenció megsértését, különös figyelmet fordítva a lakóhelyiségek megfelelő méretére és a higiéniai szabályok betartására. Az eltelt idő alatt azonban sem a jogszabályokban, sem a jogalkalmazási gyakorlatban lényeges változás nem történt. Az Európai Bíróság dokumentumaiban rögzített információkat nyomtatott formában el kell juttatni a börtönkönyvtárakba, ezt kérhetik az elítéltek családtagjai is. Különösen fontosak

a bíróság fiatalokúakra vonatkozó határozatai, mivel ők a felnőttekhez képest társadalmilag védtelenebbek, és jobban igénylik az őket érintő információkat.

Külön meg kell említeni a börtönökben szolgáló papokat, akik az istentiszteleteken és a fogvatartottakkal való kapcsolatokon túl könyvtárakat is létesítenek. Az állományok nagyrészt a világirodalmat tartalmazzák, de jelen van a vallásos irodalom is.

A helyzet javításának egyik útja a könyvtárközi és a nemzetközi kölcsönzés. Tekintettel arra, hogy a fogvatartottak között nagy számban vannak tbc-ben és más társadalmilag veszélyes betegségben szenvedők, a járványok elkerülése érdekében célszerű, hogy ők a könyvek elektronikus másolatát kapják kézbe.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

Lásd még 181, 210

Tájékoztatás, tájékoztatási rendszerek

Hálózatok, regionális rendszerek

201/2013

SOLODOVNIK, Iryna: Uno sguardo sul futuro semantico dell'universo bibliografico. – Bibliogr. a jegyzetekben In: AIB studi. – 52. (2012) 3., p. 325-343.

Res. angol nyelven

Pillantás a bibliográfiai univerzum szemantikai jövőjére

Adatszere; Gépi dokumentumleírás; Szabvány; Számítógép-hálózat

A szemantikus webet azért tervezték, hogy lehetővé tegye az informatikai programok számára, hogy meglévő, nagy adatgyűjteményeket szemantikai szempontból gazdagítsa, de azért is, hogy különböző használói közösségek könnyen és gyorsan kapcsolhassanak össze, oszthassanak meg és értelmezhessenek strukturált és félig strukturált információkat.

A *Linked Data* (LD) mozgalom a szemantikus web erőfeszítése arra, hogy jó gyakorlatokat fejlesszen ki strukturált adatoknak a weben való megjelenítésére és összekapcsolására. A kérdés az, hogy a könyvtárak hogyan tudnák gyümö-

csöztetni ezeket a lehetőségeket, és ugyanakkor megfelelni „a bibliográfiai univerzum szemantikus jövője” kihívásainak? Mi kellene ahhoz, hogy a *linked data* és az *open data* ne mulandó jelszó legyen, hanem helyet találjon a jövő elektronikus könyvtári infrastruktúrájában?

A jelenlegi helyzetben a bibliográfiai adatok nincsenek integrálva a webes forrásokkal; a könyvtári szabványok kizárólag a könyvtári közösség számára készültek; a bibliográfiai adatok legtöbbje természetes szöveges nyelven van kifejezve; a könyvtár és a szemantikus web közössége hasonló metaadatokat különböző terminológiával jelöl; a könyvtári technológiai változások az informatikai rendszerek főbb szállítóinak fejlesztéseitől függenek.

A *W3C Library Linked Data* munkacsoportja (LLDXG) a helyzet megváltoztatására négy javaslatot fogalmazott meg:

A könyvtárosok olyan adatsomagjaikat, mint pl. a teauruszok és más kontrollált szótárak, tegyék közzé LOD (*linked open data*) formában a szemantikus web nyelvezetét (pl. SKOS) használva.

A szabványosító szervezetek jobban vonják be a könyvtárakat a szemantikus web és az LD-kompatibilis bibliográfiai adatok szabványosítási munkáiba, terjesszék a *Library Linked Data* legjobb gyakorlatait, és hassanak az elektronikus

források és adatbázisok kereskedelmi forgalmazóira a szabványok használata érdekében.

Az elektronikus információs rendszerek fejlesztői tervezzenek olyan magas szintű szolgáltatásokat, amelyek a szemantikus web és az LD lehetőségein alapulnak.

A könyvtárak és levéltárak adategyütteseiket az LD *know how*-ja szerint tárolják, így biztosítva azok hosszú távú változatlan megőrzését.

(Mohor Jenő)

Lásd még 150, 199

Könyvtártudományi tájékoztatás

Lásd 218

Kutatás és termelés információellátása

202/2013

BOGDANOVA, I. F.: Ispol'zovanie tehnologij virtual'nyh čital'nyh zalov dlâ naučnyh issledovanij
In: Vestnik BAE. – (2012) 4., p. 54-55.

A „virtuális olvasóterem” technológia alkalmazása a tudományos kutatásokban

Elektronikus könyvtár; Használók képzése; Kutatás információellátása; Nemzeti könyvtár; Számítógéphálózat; Szolgáltatások

A tudományos tevékenységben az infokommunikációs technológia fontosságáról az internet-használat mértéke tanúskodik: információkeresésre, adatgyűjtésre és -elemzésre, tudományos kommunikációra, a kutatási eredmények publikálására és terjesztésére használják. Versenyképes tudományos és műszaki fejlesztések nélkülözhetik a tudományos információ elérésének megbízható eszközeit. A tudományos kutatók információellátásában fontos helyet kaptak

a különböző internetes könyvtári technológiák, köztük a virtuális olvasóteremek.

A virtuális olvasóterem a könyvtárak és a partnerintézmények együttműködésének online formája, amikor a partnerintézményben tartózkodó olvasó ugyanúgy dolgozik a könyvtár elektronikus forrásaival, mintha fizikailag a könyvtárban lenne. A FÁK-országokban a legismertebb az Oroszországi Állami Könyvtárban (RGB) 2003 óta működő *Disszertációk elektronikus könyvtára* (DEK) nevű olvasóterem. 2012 márciusától az RGB főigazgatója utasítása alapján a disszertációk és autöreferátumok teljes szövege kinyomtatható. A könyvtár katalógusa szabadon elérhető. Az olvasóterem használatáról az RGB szerződést kötött az ország legnagyobb felsőoktatási intézményeivel, regionális könyvtáraival és a FÁK-országok könyvtáraival. Ma Oroszország majdnem minden régiójában, 10 FÁK-országban és Iránban működnek az RGB olvasótermei. Jelenleg Oroszország minden szövetségi körzetében és 9 FÁK-országban az RGB-DEK több mint 250 virtuális olvasóterme működik, ebből 17 a Fehérorosz Köztársaságban.

A Fehéroroszországi Nemzeti Könyvtár (FNK) saját virtuális olvasóterme 2008-ban nyílt meg a nemzeti könyvtárban, és még ebben az évben az ország összes területi könyvtárában. A virtuális olvasóterem a könyvtár online szolgáltatásainak és a távoli felhasználók kiszolgálásának az alapja. A könyvtár elektronikus információs forrásai: teljes szövegű, referálós, bibliográfiai és faktográfiai adatbázisok. Az FNK virtuális olvasótermében lévő forrásokhoz a területi könyvtárak térítésmentesen férhetnek hozzá. Az FNK többi partnerének a szolgáltatás térítéses, kivéve az „FNK forrásai” és a Partnerintézmények forrásai” fejezeteket. Az FNK virtuális olvasótermének szolgáltatásait 46 intézmény veszi igénybe. A virtuális olvasóterem egyes források közös használatát is lehetővé teszik, mint az EBSCO, Integrum, IQ library stb., valamint az FNK saját adatbázisai. Csak a könyvtárban és szerződéses partnereinél lévő számítógépekről érhető el a „Gyártókapacitások a világon” adatbázis.

Az FNK virtuális olvasótermeihez több rendezvény is kapcsolódik:

- szemináriumok, tréningek a partnerintézmények dolgozói számára,
- a világ legjobb információs forrásainak bemutatása,
- konzultáció telefonon és e-mailben,
- a partnerintézmények operatív tájékoztatása az újdonságokról az olvasóterem „újdonság-szalagján” és e-mailben.

Az FNK tervei között szerepel virtuális olvasóterem nyitása a régiókban, a könyvtár munkatársainak továbbképzése a virtuális olvasótermekben végzendő munkákhoz, felhasználóképzés. A feladatok megoldására rendszeresen szerveznek szemináriumokat és tréningeket. 2009 áprilisában a tudományos akadémia tudományos szakemberképző intézetével együtt speciális szemináriumot tartottak arról, hogy a doktoranduszok tudományos kutatómunkájuk-

ban hogyan tudják hasznosítani az FNK elektronikus információs forrásait. A rendezvényen több külföldi adatbázis elérését is bemutatták. A tréning után az intézetben rendszeres foglalkozásokat tartottak a virtuális olvasóterem használatáról a mesterképzésben részt vevők, az aspiránsok és a tudományos fokozat elérésére pályázók körében a kandidátusi minimumhoz szükséges „Az információs technológia alapjai” tantárgy keretében.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 165

Közérdekű tájékoztatás

Lásd 164, 180

Vezetés, irányítás

Tervezés

203/2013

McINNES, Sally: Strategic plans and national libraries : planning within a changing context In: Alexandria. – 21. (2011) 3., p. 41-54.

Stratégiai tervek és nemzeti könyvtárak: tervezés változó körülmények között

Felmérés; Középtávú terv; Nemzeti könyvtár; Tervezés

A tanulmány a stratégiai tervezés, a nemzeti könyvtár és a változó körülmények közötti összefüggést elemzi oly módon, hogy felmérést készített tizennégy nemzeti könyvtárnak a stratégiai tervezés készítésében és használatában szerzett tapasztalatairól, majd rámutat azokra a kulcsfontosságú tényezőkre, melyek változó

körülmények között lehetővé teszik a fenntartható stratégiai tervezést. Olyan megközelítést javasol a stratégiai tervezéshez, mely „az öt P” modelljére épít, azaz a hatásra (impact), a részvételre (inclusiveness), a könyvtári munkafolyamatba való bekapcsolásra (integration), az innovációra és a képzeletre (imagination), és kifejti, hogyan illeszthető be ez a modell a szervezeti kultúrákba. A tanulmány végül arra a következtetésre jut, hogy a (1) a könyvtáraknak a digitális forradalom okozta problémái sokkal összetettebbek, mintsem hogy egyenként megbirkózhattának velük, tehát az együttműködés alapvető fontosságú; (2) elkötelezettségre van szükség az új technológiák, az információk prezentálásának módjai és az érdekeltek iránt; (3) az innovációt és a tanulást be kell illeszteni a szervezeti kultúrákba; (4) a szervezeteknek elkötelezett, meggyőződéses és kellően motivált vezetés kell. Ezekre azért van szükség, hogy a könyvtárak mindig könnyen alkalmazkodjanak,

és kezelni tudják a változásokat, illetve a változások közepette is biztosítani tudják létjogosultságukat és fontosságukat.

(Autoref.)

Lásd még 157, 174

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

204/2013

DE-JUANAS, Ángel: Construcción de un instrumento de verificación de la calidad de portales y redes de investigación de carácter científico en Internet. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 35. (2012) 4., p. 555-572.

Res. angol nyelven

Eszköz az interneten található tudományos jellegű portálok és kutatási hálózatok minőségének értékelésére

Hatékonyág; Honlap; Portál

A társadalom- és egészségtudomány területén található tudományos portálok és honlapok minőségének értékelésére alkalmazható eszközt fejlesztettek ki dokumentumok elemzése, szakértők által végzett mennyiségi és minőségi értékelések „nem experimentális vegyes tervezése” módszerével.

A *QuaSciWeb* elnevezésű értékelő táblázat 57 tulajdonságra kérdez rá, melyeket hat kategóriába soroltak: 1. Azonosítás (olyan szempontokkal, mint pl. az intézmény presztízse, ill. hogy megtalálható-e az intézmény története, etikai kódexe). 2. Felhasználói felület (többek között a GYIK, fórum, blog jelenléte, interaktív lehetőségek, a megtalált dokumentum megrendelésének lehetősége). 3. Tartalom (az információk mennyisége, megbízhatósága, nyelvhelyessége, naprakész volta stb.). 4. Navigáció és adatgyűjtés (kere-

sőrendszerek, mutatók, szemantikus navigáció, időigény, mobil alkalmazás lehetőségei stb.). 5. A felhasználó tapasztalatai (betűtípusok, tipográfia, multimédiás lehetőségek). 6. Láthatóság és elterjedtség (hozzáférhetőség fogyatékkal élők számára, többnyelvűség, elérhetőség más honlapokról, jelenlét adatbázisokban stb.).

Az eszköz három célra használható: a) a tudományos jellegű tartalmat szolgáltató portálok és honlapok minőségének értékelésére; b) a jobbításukhoz szükséges tartalmak meghatározására; c) a programozók és webtervezők munkájának konkrét iránymutatásokkal való segítésére.

(Mohor Jenő)

Lásd még 178, 190

Pénzügyi és gazdasági kérdések

205/2013

SUMMERFIELD HAMMERMAN, Susan: The basics of prospect research : increasing library funding opportunities In: College & research libraries news. – 73. (2012) 10., p. 610-613.

Az adományozók felkutatásának alapismeretei – a könyvtártámogatási lehetőségek bővítése

Adatvédelem; Felsőoktatási könyvtár; Gépi információkeresés; Public relations; Támogatás -pénzügyi-társadalmi

A felsőoktatási és tudományos könyvtárak számára létkérdés a költségvetési forrásokon felüli támogatások megszerzése. Ezek nagy része (az Egyesült Államokban 2010-ben 73%-a) nem intézményektől, hanem tehető magánszemelyektől származik, tehát a forráskeresés során célszerű főként őket megcélozni. A *prospect research*, a lehetséges gazdag adományozók felderítése és becserkészése külön szakmává nőtte ki magát, egy könyvtárban mégis kézenfekvő,

hogy az információkeresésben jártas könyvtárosok végezzék ezt a munkát.

A lehetséges adományozók életútjára és anyagi helyzetére vonatkozó információk egy részét könnyű az interneten megtalálni. Az ingatlan-vagyon, a politikai célra adott támogatások és más adományok szintén gond nélkül fellelhetők a nyilvános információforrásokban. A könyvtárosok áttekinthetik az intézmény már létező kapcsolatait is (beiratkozott használók, eddigi adományozók, önkéntesek, öregdiákok stb.) és használhatnak webes eszközöket, mint például a NOZA ingyenes webes szolgáltatásai (<https://www.nozasearch.com/fundraising-resources.asp>), vagy a LinkedIn internetes szakmai kapcsolatépítő oldal. Érdeemes felkutatniuk más könyvtárak linkgyűjteményeit is. Nagyon óvatosságnak kell lenni a sűrűn előforduló névazonosságok miatt, melyek tévútra terelhetik a kutatót.

Szorgalmas munkával felderíthető a gazdasági társaságok tulajdonosai által birtokolt részvény-vagyon nagysága, és kikövetkeztethető aktuális értéke a részvénytársaságok és a részvényárfolyamok változásainak figyelemmel kíséréseivel. A nem profitorientált intézmények felsővezetőinek jövedelme törvényi előírás alapján nyilvános, a vezetői testületek tagjai pedig gyakran adományozók is. Adományaiknak az adott szervezet éves jelentésében lehet utánanézni.

A kutatás során kézenfekvő a könyvtár által előfizetett adatbázisok használata. A családi alapítványok vagyonáról például az előfizetéses Foundation Directory segítségével lehet tájékozódni, mely az adó-visszatérítéshez szükséges bevallások alapján készül.

Igaz ugyan, hogy a legtöbb információforrás, melyből adatokat nyerhetünk a potenciális adományozókról, nyilvános, az így szerzett információkat mégis bizalmasként kell kezelni. A könyvtárnak rendelkeznie kell egy adatkezelési szabályzattal, melyet a kutatást végző munkatársnak meg kell ismernie és be kell tartania. Érdeemes az adományozó-kutatók szakmai szervezetének (APRA) honlapján közölt, etikai

szabályokat ismertető dokumentumait is megismerni.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 184, 190

Személyzet

206/2013

DETMERING, Robert – SPROLES, Claudene: Forget the desk job : current roles and responsibilities in entry-level reference job advertisements. – Bibliogr. jegyzetekben In: College & research libraries. – 73. (2012) 6., p. 543-555.

A pályakezdő tájékoztató könyvtárosokkal kapcsolatos elvárások

Felmérés; Munkabér; alkalmazás; Munkakör; Pályakezdő könyvtáros; Referenz

A szerzők a különböző weboldalakon feladott hirdetések tartalmi elemzésével veszik számba a pályakezdő felsőoktatási tájékoztató könyvtárosokkal szemben támasztott követelményeket, illetve hogy milyen jellegű feladatokat kell majd ellátniuk. Három fő kérdéskört vizsgálnak meg: melyek az elsődleges feladataik, milyen trendek tapasztalhatók e téren, és hogy milyen készségekkel kell rendelkezniük a jelölteknek. Ez az első olyan vizsgálat, amely kifejezetten a pályakezdő tájékoztató könyvtárosoknak szánt hirdetéseket elemzi. A napról napra változó online környezet miatt szükségessé vált egy saját hirdetési archívum létrehozása. A 2010. év folyamán olyan webhelyeket vizsgáltak át, mint az ALA JobLIST, a LISjobs, a LIBREF-L és az ILI-L. Pályakezdőknek szólónak értelmezték az olyan hirdetéseket, amelyek tartalmazták a pályakezdő kifejezést (entry-level), nem követeltek meg korábbi szakmai tapasztalatokat, illetve az állás betöltéséhez nem is lehetett korábban tapasztalatokat szerezni. Az állásnak teljes munkaidejűnek és állandó jellegűnek (nem időszakinak) kellett

lennie. A 2 éves előkészítő főiskolai (community college), illetve az Amerikán kívüli állásokat kizárták a vizsgálat köréből.

Azokat a hirdetéseket tekintették tájékoztató könyvtárosi jellegűnek, amelyek esetében az elsődleges feladatokat a tájékoztató szolgálatban kellett ellátni. Az olyan hirdetéseket nem vették figyelembe, amelyek csak kiegészítő jelleggel említették meg a tájékoztató pultnál végzendő feladatokat. Egy év alatt összesen 385 hirdetést tekintettek át, és közülük 192-re illettek a fenti kritériumok. Mivel a könyvtárak nem egyforma nyelvezetet használtak, egyes eseteket a helyszínen kellett tisztázni. A munkaköri feladatokat aszerint is osztályozták, hogy hagyományos referenz tevékenységről vagy újabban jelentkező feladatról van-e szó. A hagyományos tevékenységek közé sorolták a kifejezetten tájékoztató munkát, a digitális írástudatlanság leküzdésével kapcsolatos és egyéb oktatási tevékenységet, a tanszéki összekötő munkát, az állományépítésnek nyújtott segítséget, a helyi vezetői feladatok ellátását, a marketingtevékenységet, a számítógéppel összefüggő munkát, a tervezési és kivitelezési tevékenységet, az intézményvezetéssel, a programok kiértékelésével, a tudományos kommunikációban való részvétellel kapcsolatos tevékenységeket, továbbá a kutatómunkát.

Az összes hirdetésnek a fele vonatkozott tájékoztató állásokra. A hirdetések 70,8%-a hat vagy több tevékenységet sorolt fel (23 százalékuk kilencet vagy többet is), ez egybevág a szakirodalom azon megállapításával, hogy időről időre bővül a tájékoztató könyvtárosokkal kapcsolatos elvárások köre. Az álláshirdetések 96,8%-ában szerepeltek az oktatással kapcsolatos feladatok (sok esetben ez a munkaköri megnevezésekben is tükröződött, pl. oktatási és kutatási könyvtáros, „Instruction and Research Services Librarian”), 78,1%-ukban a tanszéki összekötői munka, 76%-ukban az állományépítés segítése. Az elvárások listájának további sorrendje: információtechnológia (55%), tervezés és kivitelezés (49%), marketing (43%),

szakmai tevékenység (42%), vezető szervekben való részvétel (39%).

A pályakezdő könyvtárostól elvárhatják, hogy oktasson, oktatási programokat tervezzen, kutatási asszisztensként, állományfelelősként, információs kurátorként, kommunikációs szakértőként, marketingszakemberként, projektmenedzserként is megállja a helyét, és adott esetben önálló tudományos munkát is kifejtjen (ez a hirdetések 7%-ában szerepelt). A sokoldalú elvárás a könyvtárosképzésben is érvényesíteni kell (például erősítve a marketinges és a vezetői felkészítést). Egy másik növekvő követelmény az információtechnológiai feladatok ellátása (elektronikus adatkezelés, adatkurátori munka, elektronikus publikálás stb.).

A jelen felmérés pillanatfelvételenként szolgált, de szükség lenne longitudinális vizsgálatokra is.

(Mándy Gábor)

Lásd még 194

Marketing, közönségkapcsolatok

207/2013

FOJTŰ, Andrea: BIBLIOWEB aneb Kudy vede cesta vitezství In: Čtenář. – 65. (2013) 1., p. 3-6.

BIBLIOWEB avagy Hová vezet a győzelem útja

Hatékonyág; Honlap; Információtechnológia

A Cseh Könyvtáros Egyesület 2002 óta évente versenyt hirdet a legjobb könyvtári honlap címért. A verseny célja a könyvtári weblapok minőségi fejlesztése. Az értékelési szempontok között az alábbiak szerepelnek:

1. Az oldal *tartalmi minősége* (tájékoztató jelleg, áttekinthetőség, megfelelő információ-tartalom), oldaltérkép megléte. Az online katalógus mellett bónuszt jelent az online előjegyzés lehetősége, a szolgáltatások leírása. Fontos a tájékoztató árlista, az elérhetőségek, a nyitvatartási idő nyitóoldalon való közl-

se. Itt kell szerepelniük az aktualitásoknak, híreknek, akcióknak is. Elvárás a fenntartóra való hivatkozás, nyilvános könyvtáraknál a közhasznú információk kínálata.

2. *Időszerűség.* Fontos információ az aktualitás, a honlap utolsó frissítési ideje. Ez jelzi a honlap aktivitását vagy passzivitását, az információk frissülését. Az ellenőrzést a „Link Checker” ingyenes, automatikus hitelesítő eszköz biztosíthatja, amely a WWW konzorcium honlapjáról letölthető (<http://validator.w3.org/checklink>).

3. *Dizájn* (grafikai elemek, navigáció stb.) Ez az elvárás nem elsősorban a weboldal színeire és betűtípusára vonatkozik, hanem arra, hogy áttekinthető hivatkozások mutassanak a nyitóoldalra, a képek mérete megfelelő legyen, az olvashatóság a kisebb képernyőkön, mobil eszközökön is jó legyen, a navigáció a weboldal olvasói számára megkönnyítse a tájékozódást.

4. *Kommunikáció a használóval* (nyelvi verziók, visszajelzési lehetőségek, felmérések, újdonságok)

Kisebb könyvtárak számára a nyelvi verzió nem feltétlenül az angolra való fordítást, hanem sokkal inkább a szolgált rétegeknek való megfelelést (kisebbségek nyelvére fordítást) jelenti. Fontosak a használókkal való kapcsolattartási formák, elégedettségi felmérések, a közvetlen kapcsolat lehetősége a könyvtárosokkal. Újdonság az online regisztráció vagy előzetes regisztráció lehetősége, amely a számla rendezésével, online fizetéssel is kombinálható. Ezek meghatározzák a könyvtárral való első találkozást.

5. *Web 2.0-s eszközök* (OPAC, RSS, blog, Facebook, wiki, képmegosztás stb.)

A web 2.0 jellemzői közé tartozik a használók aktív részvétele a tartalomszolgáltatásban, interaktív formák, vitafórumok, chat alkalmazása. A web élő organizmus, a használók alkotói és élvezői is a kommunikációnak, tartalmaknak, közösségi hálók és szociális profilok keletkeznek. A közösségi csatornák

többet ártnak, mint használnak, ha csak alkalmanként látogatják őket, a közösségi hálók rendszerességet, vitát, reakciókat igényelnek.

6. *Koncepció és elképzelések a web jövőjéről* (cca. 2500 karakterben)

A jövőkép megfogalmazása nemcsak a verseny miatt fontos, a könyvtárak értékelik a jelent (erősségek, gyengeségek), megfogalmazzák közép- és hosszú távú elképzeléseiket a webbel kapcsolatban. A koncepcióból ki kell derülnie, hogy a könyvtár számít a használóira, megújulásra törekszik.

7. *A weboldal elérése a fogyatékkal élők számára* (vakbarát felület)

A www konzorcium WCAG 2.0 előírásainak megfelelő szempontok figyelembevételével történik az értékelés. Ide tartozik az érzékelhetőség (érezhető formátumú közvetítés), az elsajátíthatóság (a használói felület valamennyi részének elsajátíthatósága), közérthetőség (az érzékelhető és elsajátítható információk közérthető közlésmódja), erőteljesség (az alkalmazott eszközök kivitelezésének megbízhatósága).

A versenyben a fenti szempontokat 0-10 pont között értékelik, kivéve a 2. szempontot, melyre max. 6 pont jár. Hangsúlyos a hátrányos helyzetű csoportok (nemcsak a fogyatékkal élők, hanem pl. az idősek) esetén a weboldal kezelhetősége. Az elmúlt évek tapasztalata az, hogy a könyvtárak nagyságuktól függetlenül egyre inkább megújítják a honlapjaikat, számos kistéleplési (3000 lakos alatti) könyvtár is bekapcsolódott a versenybe. A cseh könyvtárak versenyében különböző kategóriákban lehet helyezéseket elérni, az eredmények a könyvtáros egyesület honlapján megtekinthetőek.

A szlovák könyvtárakban is folyik hasonló verseny, TOPWebLib néven, amelyben az értékelési szempontok a következők: tartalom (aktualitás és olvasói vonzerő), navigáció és keresés (teljes szövegű és térképes), eredetiség, funkcionalitás, dizájn, szabványosság, a web 2.0 eszközei.

Mindkét verseny arra ösztönzi a cseh és szlovák könyvtárakat, hogy honlapjaikat folyamatosan fejlesszék, megújítsák.

(Prókai Margit)

Lásd még 174, 175, 205

Felhasználók és használat

Használat- és igényvizsgálat

208/2013

SMYTH, Sarah – CARLIN, Andrew P.: Use and perception of ebooks in the University of Ulster : a case study In: New review of academic librarianship. – 18. (2012) 2., p. 176-205.

Az e-könyvek használata és megítélése az Ulsteri Egyetemen: esettanulmány

Egyetemi hallgató; Elektronikus könyv; Felmérés; Gépi információkeresés; Használoi szokások

A könyvtárban több mint 190 ezer e-könyv cím érhető el. A (főként számítástechnikai könyvek elektronikus változatát nyújtó) *Safari* 546 címe közül nyomtatott változatban is elérhető 143 cím vizsgálata azt mutatta, hogy az e-könyveket átlagosan harmincszor gyakrabban kölcsönözték. Ezenkívül online kérdőív segítségével kérdezték meg 5524 hallgató véleményét. Mivel mindössze 1,97% válaszolt, csak esettanulmányként értelmezhető a zömében 18 és 24 év közötti, nappali tagozatos, az alapképzésben részt vevő nőnemű 109 hallgató véleménye. Többségük már korábban is használt e-könyvet. Ezek 76%-a tudott az egyetem e-könyv állományáról, amelyet 66% kutatási célból, 18% szórakozásra használt. A könyvek 65%-a tankönyv, 19%-a szépirodalom, 18%-a tudományos monográfia, 7%-a lexikon és szótár volt. A válaszadók 61%-a jellemzően

egy-egy fejezetet vagy cikket olvasott el. Hatvannyolc százalékuk PC-t vagy laptopot, 21% okostelefont, 9% e-könyv olvasót, 1% táblagépet használt az olvasásra. Általában a nyomtatott, néha az elektronikus változatot választanák 41,3%, amit a nem és a könyvtárlátogatás gyakorisága érdemben nem befolyásolt. Az e-könyveket másolatok készítésére 69,9% tekintette a legjobbnak, a nyomtatottakat az olvasás élvezete szempontjából 71,4%, a jó olvashatóság tekintetében 61,6% részesítette előnyben.

A válaszadók többsége a könyvtár és könyvtári weboldal rendszeres felhasználója volt, akik különböző szinten, de elégedettek voltak ezekkel. Az e-könyvek esetén az elégedettség csupán 56%-os volt, és a semleges válaszok aránya is magasabb (38%). Az e-könyveket 92% hasznosnak tartotta, 61% úgy látta, hogy ki fogják egészíteni a nyomtatott könyveket. Arra a kérdésre, hogy az e-könyvek segítik-e a hatékonyabb tanulást, 64% igenlő és 25% semleges válasz érkezett. A könyvtárnak az e-könyvek használatát és megismerését segítő munkáját 36% találta hatékonynak, míg a negatív megítélés aránya 41, a semlegesé 23% volt. A kívánt e-könyvek elérhetőségét 36% pozitívan, 43% negatívan ítélte meg. Az e-könyvek előnyös tulajdonságai között 30% a kényelmet, 20% a távoli elérhetőséget, másik 20% a többletérték rugalmasságát említi. Egyaránt 38% nevezi hátránynak az online szöveg nehéz olvashatóságát és fejezi ki, hogy a papírformát részesíti előnyben.

Az eredmények értékelése Roesnita és Zainab 2005-ben publikált modellje alapján történt. A hallgatók tudnak az e-könyvek létezéséről, és pozitívan állnak hozzájuk. Már korábban is használt e-könyvet 76,1%-uk, ami meghaladja a korábbi vizsgálatokban talált arányokat (bár itt és másutt is óvatossá kell lennünk a viszonylag kis minta miatt). A válaszadók egy része viszont nem teljes fogadja el az e-könyveket, ami a könyvtártól kapott ösztönzés gyengeségének is betudható.

A technológiai kompetenciák pozitív képet mutatnak, viszont a válaszadók 9%-a jelezte, hogy az e-könyvekkel való tanulástól elvonja a figyelmüket, hogy más médiumok is elérhetők. A 8 funkcionális tényező közül 6 megtalálható a válaszadók által megjelölt előnyök között, viszont jelentősek az olvasást nehezítő tényezők. A folyamatos hozzáférést pozitívan fogadták a válaszadók, viszont az e-könyvek egyetemi elérhetősége problematikus volt. A modell ellentmondása, hogy a válaszadók egy része – annak ellenére, hogy képes lenne rá – nem használja az e-könyveket. Egyértelművé vált, hogy az e-könyveket más célra használják, mint nyomtatott megfelelőiket.

(Koltay Tibor)

Lásd még 182, 193, 198, 215

Olvasás

209/2013

KRAUSS-LEICHERT, Uta – PAUL, Jana – PILZER, Harald: Welche Wirkungen haben Leseförderungsaktionen öffentlicher Bibliotheken : erste Ergebnisse der Studie „Leseförderung und Wirkungsforschung (LeWi)“ mit der Stadtbibliothek Bielefeld In: BuB. – 64. (2012) 11-12., p. 789-793.

Milyen hatásuk van a közkönyvtárak olvasásnépszerűsítő programjainak? Az „Olvasásfejlesztés és hatásvizsgálat” elnevezésű vizsgálat első tapasztalatai a Bielefeldi Városi Könyvtárban

latai a Bielefeldi Városi Könyvtárban

Általános iskolás; Felmérés; Ifjúság nevelése olvasásra; Olvasásvizsgálat; Rendezvény; Városi könyvtár

Az olvasási készség nagyon fontos kompetencia, ami megkönnyíti a médiatársadalomban való részvételt. Az olvasástanítás az iskolák egyik hagyományos feladata. Az iskolák azonban nem mindig képesek sikert elérni a gyermekek olvasási szocializációjában. Az olvasás népszerűsítése az ifjúsággal kapcsolatos közkönyvtári munka egyik kulcsfontosságú területe, ezt a fajta munkát azonban gyakran nem kíséri értékelés. Az „Olvasásfejlesztés és hatásvizsgálat” (LeWi) elnevezésű német kutatási terv annak tanulmányozását tűzte ki céljául, hogy a közkönyvtári programoknak mennyire van pozitív hatásuk az iskolásokra hosszú távon.

Egy longitudinális (2010–2013) tanulmány a Bielefeldi Városi Könyvtár egyik fiókkönyvtárának (Brackwede) olvasásfejlesztési programjait vizsgálta: a Vogelruth Általános Iskola 2. és 4. osztályos tanulóinak olvasási készségét tanulmányozták, azokat, akik részt vettek a könyvtár olvasásnépszerűsítő rendezvényein. A tanulmány nemcsak az olvasási készségeket, hanem az olvasási szokásokat és a motiváló tényezőket is elemezte.

Az intenzív programok két éve után megállapítható, hogy a rendszeres könyvtárlátogatásnak pozitív hatása van, de figyelembe kell venni, hogy jelentős anyagi és személyzeti ráfordítás szükséges a rendszeres programszervezéshez, és éppen ez a rendszeresség biztosítja az elfogadást, a családiasságot, amelynek révén az olvasás javulása és fenntarthatóság érhető el.

(Autoref.)

Olvasáskutatás

Lásd 209

Használók képzése

210/2013

BERNSMANN, Susanne – CROLL, Jutta: Lowering the threshold to libraries with social media : the approach of "Digital Literacy 2.0", a project funded in the EU Lifelong Learning Programme. – Bibliogr. In: Library review. – 62. (2013) 1/2., p. 53-58.

Közösségi médiával a küszöbfelelem ellen. Az EU által támogatott „Digitális írástudás 2.0” projekt

Használók képzése; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Információtechnológia

A digitális írástudás a közösségi összetartozás, az aktív állampolgárság és a személyiségben rejlő lehetőségek kiteljesítése szempontjából is kulcsfontosságú kompetencia. A Digitális írástudás 2.0 (DLit 2.0) projekt célja, hogy kifejlesszen és a gyakorlatban is bevezessen egy egész életen át tartó tanulásról szóló programot, amely infokommunikációs alapokon nyugszik, és elsősorban a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat érinti. Az alacsony iskolázottság szoros kapcsolatban áll a társadalmi kirekesztettséggel és a szegénységgel.

A közösségi média nem igényel komoly technikai előképzettséget, ezért ideális eszköz a számítógépek és az internet világával való megismerkedés elkezdéséhez. A megcélzott rétegeknek a tanulást olyan témákkal lehet vonzóvá tenni, amelyek egyrészt fontosak a mindennapi életben, másrészt csekély kezdeti elköteleződést igényelnek. A közösségi média segítségével nemcsak a tudás megszerzése, de a tartalmak előállítása iránt is nyitottá teszi az alacsonyan iskolázott embereket.

Belga, bolgár, francia, német és lengyel könyvtárak egyesült királyságbeli, németországi és portugáliai jóléti szervezetekkel való együttműködésben két lépcsőben dolgozták ki a programot, amely első lépésben az alacsony társadalmi helyzetűeket motiválja és készíti fel az önálló tanulásra. Második lépésben a társadalmilag hátrá-

nyos helyzetű személyeket a könyvtárba, illetve más – nem formális tanulásra alkalmas – helyszínekre hívják, hogy segítsék őket a közösségi életbe való bekapcsolódás folyamatában.

A tananyag kidolgozása jelentette a projekt lényegi részét, amellyel a könyvtári személyzet képes lesz a hátrányos helyzetűeket segíteni. Ez az alábbiakat tartalmazta:

- web 2.0-s alkalmazások és a közösségi média;
- módszerek, amelyekkel rá lehet venni ezen eszközök használatára a hátrányos helyzetű embereket;
- a hátrányos helyzetűeknek szánt IKT szolgáltatások hatékonyságának javítása.

Maga a tananyag a következő témákra tért ki: IKT alapok, web 2.0-s alkalmazások, a közösségi média biztonságos használata, e-állampolgárság, íráskészség fejlesztése. A több modulból álló tananyag tartalmaz egyszerű és rövid segédleteket is, amelyek révén a résztvevők képesek lesznek az elektronikus ügyfélszolgálatok használatára, adóbevallás készítésére, önéletrajz vagy bemutatkozó levél készítésére, rövid tartalmak közzétételére egy blog felületén.

A kísérleti projektet követően a tananyagot a többi európai országban is be akarják vezetni. Az eredményeket ezért nyilvánossá teszik, hogy bármelyik európai szervezet számára elérhető legyen. Az információs társadalomban lehetséges a kulturális vagy társadalmi helyzetük miatt marginális helyzetben lévők életminőségét javítani. A projekt ezt a lehetőséget szeretné minél többek számára eljuttatni.

(Tóth Máté)

211/2013

HOLCH ANDERSEN, Knud – KAARSTED, Thomas: Danish youth education en route to digital literacy In: Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 1., p. 20-21.

A dán közoktatás a digitális írástudás felé

Használói szokások; Használók képzése -iskolában; Információtechnológia; Iskolai könyvtár

A digitális írástudás szerepe egyre nő a dán gimnáziumokban és a többi oktatási intézményben. Az oktatás során képessé kell tenni a diákokat a releváns digitális platformok és média hatékony, kritikai, kreatív és innovatív használatára. Nem maradhat el a diákok felkészítése azoknak a problémáknak a kezelésére, melyek nemcsak felsőfokú tanulmányaik, hanem egész életük során – munkahelyükön és a demokratikus társadalmi folyamatok közepette – vár rájuk.

Dánia nagyon büszke világhírű IT infrastruktúrájára, de még messze van attól, hogy a tömegtelen információ kritikai és innovatív használatában is az élre törjön.

A digitális írástudás az információs írástudás folytatása, ami a gimnáziumi oktatás alapja Dániában. A digitális kezdeményezést a *Dán Elektronikus Tudományos Könyvtár* (Denmark's Electronic Research Library, DEEF) révén kell megerősíteni, mely három (a kulturális, az oktatási és a tudományos) minisztériumhoz is tartozik, és alapvető feladata a gimnáziumi oktatásban a tudáshoz való hozzáférésnek és az információ-kritikai készségek alkalmazásának a segítése. 2011 tavaszán ennek érdekében a DEEF konferenciát szervezett „*Digitális írástudás és felkészítés tudományos tevékenységre*” címmel, melyen termékeny párbeszéd folyt tudósok, oktatók és könyvtárosok között. Elhatározták, hogy folytatják az eszmecserét az *Agytröszt a gimnáziumi digitális írástudásra* keretei között. A tizennyolc tagú „agytröszt” a gimnáziumok, igazgatók, diákok, tudósok, könyvtárak és az üzleti szféra képviselőiből áll. Három megbeszélést tartottak 2012 áprilisa és szeptembere között. Első alkalommal került sor az érdekeltek bevonásával egy közös stratégia kialakítására, mely stratégia alulról építkezik: a gimnáziumok „végzik el a kezdőrúgást” a fejlesztésben, melynek holisztikusnak kell lennie, azaz a teljes iskolai kultúrát és annak valamennyi szereplőjét fel kell ölelnie. A digitális technológia önmagában nem változik, a megcélzott kompetencia-fejlesztés

jelent a meghatározó problémát: az oktatási programokba kell integrálni, és a mindennapi élet eszközeként kell funkcionálnia.

Több tanulmány is rámutat, hogy tévedés azt hinnünk, hogy a diákok bánni tudnak az IT-médiával és -platformokkal: célratorően kell kialakítani a kritikai, kreatív és szelektív kompetenciáikat, és gyakorolniuk kell a gimnázium minden osztályában. (Szükség van persze tanári továbbképzésekre is, és a szakdidaktika részévé kell tenni a kérdéskört.) A hagyományos gimnáziumi könyvtárakat és tanulási központokat át kell alakítani az iskola digitális forrásközpontjává, az ott dolgozó könyvtárosoknak pedig részt kell venniük a kompetencia-fejlesztésben.

Hosszú távú feladat lesz a stratégia célkitűzéseinek a megvalósítása. Az agytröszt hatni szeretne a köznevelésről folyó politikai vitára, és hangoztatni a digitális írástudás fontosságát.

(Murányi Lajos)

212/2013

KRATOCHVÍL, Jirí: Evaluation of e-learning course, Information Literacy, for medical students. – Bibliogr. In: The electronic library. – 31. (2013) 1., p. 764-776.

Orvostanhallgatóknak szánt online információs műveltségi kurzus értékelése

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Használók képzése -felsőoktatásban; Távoktatás

A cikk elsődrendű célja az, hogy leírja és értékelje azt az e-learning információs műveltségi (IM) kurzust, amelyet a brnói Masaryk Egyetem orvostudományi karának könyvtárosai szerveztek. A cikk a könyvtárosok kurzus alatt szerzett tapasztalatait elemzi. A felmérésben azok az orvostanhallgatók vettek részt, akik 2008 és 2010 ősze között vették fel ezt a kurzust. A diákokat arra kérték, hogy töltsék ki a Google Dokumentumokban szerkesztett kvantitatív kérdőívet, s benne az ötpontos Likert skálát, és válaszoljanak a nyitott és zárt kérdésekre. Az eredmények azt

mutatják, hogy az orvostanhallgatók elégedettek a kurzussal idő- és térbeli rugalmassága miatt, hiszen saját tempójukban tanulhattak az online interaktív oktatóanyag alapján. A diákoknak több mint a fele tartotta a tananyag fokozatos kiadását a folyamatos tanulás fő motiválójának. A legtöbb diák elégedett volt az oktatott témákkal, az adatbázisokban való keresés módszerével (*Web of Science, Scopus, orvostudományi adatbázisok*) az *EndNoteWeb* segítségével és az *ISO 690* hivatkozási stílussal. A legtöbb feladatot – mint az online adatbázisokban való a keresést, az *EndNoteWeb*bel végzett munkát vagy egy-egy folyóirat impakt faktorának a megkeresését – hasznosnak ítélték. Az eredmények nyomán több ponton módosítani kellett a kurzus tematikáját. A könyvtárosok úgy döntöttek, hogy olyan interaktív segédanyagot készítenek, amely elmagyarázza, miért fontosak a diákok jövőbeli

igényeivel kapcsolatos témák és a tudományos dolgozat írása, és törlik a könyvtári terminológiára és a katalógusokra vonatkozó részeket. Két új feladattal is bővült a tananyag 2011 tavaszán: a folyóiratok teljes szövegéhez való hozzáférés jogosultsága és plágiumra utaló jelek keresése egy rövid szövegben. Végül a könyvtárosok néhány nyomtatott anyagot is készítettek, ami jól jön a kurzushoz, és növeli a kurzus nyilvánosságát a tanárok körében, akik így a többi diáknak is ajánlhatják, hogy vegyék fel ők is. A cikk elsőnek számol be a cseh orvostanhallgatók számára távoktatási formában szervezett információs műveltségi kurzus tapasztalatairól. A tanulmány segíthet a hasonló oktatást tervezőknek alapkonceptiójuk kidolgozásában.

(Autoref.)

Lásd még 187, 202

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Digitalizálás

213/2013

GERTZ, Janet – GERTZ, Janet: Should you? May you? Can you? : factors in selecting rare books and special collections for digitization. – Bibliogr. In: Computers in libraries. – 33. (2013) 2., p. 7-11.

Kell-e, szabad-e és lehet-e digitalizálni? A kiválasztás szempontjai ritka könyvek és különgyűjtemények esetében

Digitalizálás; Gazdaságosság -könyvtárban; Munkaszervezés; Régi és ritka könyvek; Tervezés

A digitalizálás előkészítésének kulcsfontosságú lépése az alkalmas dokumentumok kiválasztá-

sa, és szintén lényeges a technológia hatékony használata és a használói igények kielégítése. A tartalmi értéken, fizikai jellemzőkön alapuló értékelési kritériumok segítenek megválaszolni a munkamenettel és a pénzügyekkel kapcsolatos kérdéseket: tudniillik, hogy kell-e, szabad-e és lehet-e az adott dokumentumokat digitalizálni, illetve mibe fog mindez kerülni.

A „kell-e digitalizálni” kérdés további kérdéseket vet fel, amelyeket sorban végig kell gondolni. Indokolja-e a gyűjtemény értéke, fontossága, a használói kereslet és a létrehozott pluszérték a digitalizálást? A digitalizálás és a digitalizált dokumentumok közreadása ugyanis a publikálás egy formája. A jelenlegi és a jövőbeni lehetséges használói kör meghatározza a megjelenítési formát, a navigációs eszközöket, a metaadatok körét, a magyarázó szöveget, a keresési lehető-

ségeket, a dokumentumok elhelyezését a weben stb. Mérlegelni kell, milyen előnyök járnak a digitalizálással (pl. féltett, sérülékeny dokumentumok válnak kutathatóvá) a technikai lehetőségek révén. Mindig „hasonlítani kell”: készített-e más digitális változatot az adott dokumentumról. Indokolt esetben persze az újabb digitalizálás is indokolt (jobb felbontás, színes változat).

A „szabad-e digitalizálni” kérdés a jogi megfontolásokkal kapcsolatos. A szerzői jogvédelem alá eső dokumentumoknál az engedély megszerzése időigényes és költséges lehet, továbbá nem mindig lehetséges. Sok esetben kell a jogi előírásokat értelmezni, illetve – ha az engedélyek nem állnak rendelkezésre, ami bizonyos kockázatot jelent – a méltányos felhasználás gyakorlatát alkalmazni. Már indulásnál el kell dönteni, hogy a digitalizálás célja csak az állományvédelem vagy a nyilvános közzététel is. Tekintettel kell lenni az adatvédelmi problémákra (a vallási, etnikai és közösségi érzékenységet beleértve).

A „lehet-e digitalizálni” kérdésre akkor igen a válasz, ha a technikai infrastruktúra és a szakértelem rendelkezésre áll a digitalizáláshoz és a későbbi szolgáltatáshoz. A digitalizálási projekt a következő lépésekből áll: előkészítés (a dokumentumok fizikai rendezésével egyetemben); javítások, konzerválás – ha szükséges; jó minőségű felvételek elkészítése; feldolgozás (katalógus- és metaadatok). Jelentős munkával jár a fájlok feltöltése a webhelyre, elérhetőségük biztosítása és kezelése. Ennek mozzanatai: használói interfész megtervezése, a weboldal menedzselése, fájlok megőrzése. A munkálatokban különböző szakterületek szakembereinek kell gördülékenyen együttműködniük. A produktum minőségét (és a szükséges technikai paramétereket) az határozza meg, hogy milyen célra történik a digitalizálás. Gondoskodni szükséges arról, hogy a digitalizálás során az eredeti dokumentum minél kevésbé sérüljön meg. Fontos szempont, hogy addig ne is gondoljunk a digitalizálásra, amíg a gyűjtemény nincs teljességgel rendezve és feltárva! Végezetül a digitális fájlok hosszú távú megőrzésére is gondolni kell, ami költségekkel jár.

Ami a költségeket illeti, célszerű a költség-hasonlítást elvégezni az egész munkafolyamatra és a bevont közreműködők mindegyikére nézve. A digitalizálás költsége – hasonlóan az autóvásárláshoz – rengeteg tényezőtől függ. A jó minőségű végeredményhez be kell fektetni (a felvételek elkészítése a költségek egyharmadát teszi ki, jelentős tételt képvisel a metaadatolás).

A digitalizálásnak akkor van leginkább értelme, ha az érintett dokumentumok máshol nem hozzáférhetők, jó metaadatokkal párosulnak, és a szerzői jogok nem jelentik az online közzététel akadályát. Fontos érv a digitalizálás mellett az értéknövelés. Egy-egy intézmény digitalizálási stratégiájának és a prioritásainak illeszkedniük kell hosszú távú terveikhez. A szóba jöhető digitalizálási projektek értékeléséhez, a jó döntésekhez hozzátartozik az előzetes alapos információgyűjtés a célok, a költségek és az előnyök tekintetében, természetesen az érintett szakterületek munkatársaival mindig szoros együttműködésben.

(Hegyközi Ilona)

214/2013

OEHLERTS, Beth: Digital preservation strategies at Colorado State University Libraries. – Bibliogr. In: Library management. – 34. (2013) 1/2., p. 83-95..

A digitális megőrzés stratégiái a Colorado Állami Egyetem könyvtáraiban

Digitalizálás; Egyetemi könyvtár; Esettanulmány; Munkafolyamat; Munkaszervezés

A tanulmány számba veszi a digitális tárolás és megőrzés azon gyakorlatát és folyamatait, melyeket sikeresen alkalmaztak egy felsőoktatási intézményben. Az esettanulmány bemutatja a tervezési szakaszt, és sorra veszi azokat az eljárásokat, melyeket a helyi digitális állomány meghatározásában, kiválasztásában, csomagolásában és tárolásában a hosszú távú megőrzés és a migráció érdekében végeztek. Eközben át-

tekintették a kérdés szakirodalmát, és kiindulópontként válogatott dokumentumokat kínálnak azoknak az intézményeknek, amelyek a digitális megőrzés eszközei és gyakorlata iránt érdeklődnek. A digitális megőrzés a digitális állomány-szervezés széles, fejlődő és fontos eleme, bár a könyvtárvezetés sokszor nem figyel rá, és a könyvtári műveletek során is alábecsülik a szerepét. Ha kevés anyagi forrás áll rendelkezésre, együttműködésben érdemes gondolkodni, ha a digitális megőrzés eszközeiről és folyamatairól van szó. Ami a Colorado Állami Egyetem könyvtáraiban (CSUL) sikeres, azt más is megtanulhatja. A hatékony tervezés és a jól felépített munkafolyamat birtokában az intézmény optimalizálhatja szűkös forrásait és munkatársainak munkaidejét. A szakirodalom zöme elméletekről, technológiákról, fogalmi modellekről és nagy léptékű együttműködésekről szól, és alig említi egy-egy felsőoktatási könyvtár szükségleteit, megoldásait, műveleteit és tapasztalatait. Ez a tanulmány azáltal gazdagítja a szakirodalmat, hogy gyakorlati tapasztalatokból kiindulva, vagyis a CSUL saját munkájára, a felmerülő igényekre és megoldásokra támaszkodva beszél a digitális megőrzésről.

(Autoref.)

Lásd még 162

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

215/2013

KUMBHAR, Rajendra: E-books : review of research and writing during 2010. – Bibliogr. In: The electronic library. – 30. (2012) 6., p. 777-795.

E-könyvek: a 2010. évi kutatások és a szakirodalom szemléje

Elektronikus könyv; Szolgáltatások használata

Az e-könyvekkel kapcsolatos cikkek többsége a téma egy-két aspektusával foglalkozik. Nincs jele annak, hogy a könyvek jövőjével kapcsolatos viták lezárultak volna. Előre látható azonban, hogy az e-könyvek fontos részei lesznek a könyvtárak gyűjteményeinek, viszont együtt fognak létezni a nyomtatott könyvekkel, ezért a könyvtáraknak ehhez a hibrid környezethez kell alkalmazkodniuk, amikor gyűjteményi politikájukat alakítják.

A 2003 és 2009 közötti időszakban jelentős növekedés következett be az e-könyveken olvasható kötelező és ajánlott irodalom olvasásában. A nyomtatott könyveknél olcsóbbnak bizonyultak, és sokan azért részesítik őket előnyben, mert 24 órán át elérhetőek, továbbá könnyen navigálhatók. Mindez lényegesebb, mint a hátrányaik.

Az e-könyvek ösztönözhetik azokat a gyerekeket, akik lusták könyvtárba vagy könyvesboltba menni. Az iskolai könyvtáraknak ki kellene ezt használniuk, valamint azt, hogy a technológiára alapozott tanulás fokozott mértékben érhető el, és épít a figyelemmegosztás (multitasking) vonzerejére.

Egyes írások szerzői úgy találják, hogy nyomtatott megfelelőikkel összevetve az e-könyveket többet használják, mások ellenkező tendenciát látnak. Az oktatók és a kutatók körében népszerűek, viszont lassabban terjednek, mint az elektronikus folyóiratok. Az általános használat és a szakterületek közötti különbségek megítélése nem következetes.

Annak, hogy az e-könyvek piaca bővül, számos jele van, a növekedés mértéke azonban országonként eltérő.

A szolgáltatók többféle szerepet tölthetnek be. Egy kiadó forgalmazhatja például más kiadók e-könyveit. A könyvtárak aggodalmukat fejezik ki a Google Books esetleges egyeduralma miatt. Az e-könyv kiadás és a szolgáltatók helyzete, stratégiái stb. országonként eltérőek, ezért a könyvtáraknak körültekintően kell eljárniuk, amikor kiadót vagy aggregátort választanak. A legcélszerűbb, ha először rövid távú együttmű-

kódésekbe kezdenek velük. Az e-könyvekkel kapcsolatos gondolkodást továbbra is a szerzői joggal és a digitális jogkezelő rendszerekkel (DRM) kapcsolatos kérdések uralják. A terjesztés és a licencek formái és az árazási módok is igen sokfélék. Minden terjesztési-beszerzési modellnek vannak előnyei és hátrányai. Az olvasóközpontú beszerzési mód több választási lehetőséget nyújt a felhasználóknak, és biztosítja, hogy a kiválasztott mű valóban használatba kerüljön. A konzorciumi modell a kiválasztás, a fizetés, a katalogizálás számos kérdését kezeli. A megtekintésenkénti fizetés (pay per view) modell alkalmas azoknak a könyvtáraknak, amelyeknek költségvetési megszorításokkal kell szembenéznük.

Az e-könyvek 75%-a továbbra is nyomtatott könyvek digitalizált változata. Tíz ország 18 könyvtárának kínálatával van jelen a piacon az Európai Unió e-könyvek igény szerint (EOD) programja.

Formátumukat tekintve az e-könyvek letölthetők hordozható olvasókészülékekre, lehetnek nyomtatott tankönyvek online változatai vagy a weben publikált művek. Katalogizálásuk eltér a hagyományos könyvektől.

A piacon sokféle e-könyv olvasó kapható, és ezek mindegyike egyedi vonásokkal rendelkezik. Ezenkívül a tartalom is meghatározza a készülék kiválasztását, miközben többségüket szépirodalom és tankönyvek olvasására használják.

A könyvtári e-könyveket propagálni kell. A számítástechnikát használni tudó felhasználók sem feltétlenül tudják kezelni az e-könyveket, ezért erre oktatni kell őket.

(Koltay Tibor)

216/2013

VASILEIOU, Magdalini – ROWLEY, Jennifer – HARTLEY, Richard: The e-book management framework : the management of e-books in academic libraries and its challenges. – Bibliogr. In: Library & information science research. – 34. (2012) 4., p. 282-291.

E-könyvek kezelése felsőoktatási könyvtárakban

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Felmérés; Használók képzése -felsőoktatásban; Marketing; Munkafolyamat

Hét egyetemi könyvtár munkatársaival készítettek félig strukturált, kártyajátékkal kiegészített interjúkat. Egy-egy kártya segítségével azonosították a résztvevők funkcióját (menedzser, szakreferens, metaadat-könyvtáros, e-források könyvtárosa). Az interjú további menetét ez határozta meg. A résztvevők kártyák rendezésével mutatták meg, milyen sorrendben kellene megvalósulniuk, és ténylegesen hogyan zajlanak az e-könyvekhez köthető folyamatok.

Az így létrejött modell olyan egyértelműnek tekinthető elemei mellett, mint a gyarapítási politika megléte, számos esetben találtak érdekes jellemzőket és problémákat. Egyik könyvtárnak sem volt az e-könyvek vásárlására elkülönített költségvetése. Az állomány bővítését a távoktatási, valamint a nagy hallgatói létszámú kurzusok hallgatói számára beszerzendő tankönyvek és a kötelező olvasmányok körében tervezték, amit a megfelelő választék hiánya, valamint a költségvetési megszorítások akadályoztak. A szakirodalommal egyező módon azt találták, hogy nem áll rendelkezésre megfelelő tájékoztató eszköz („Books in Print” és annak nemzeti változatai). A kiválasztás leggyakrabban említett szempontjai az üzleti modell, a licencek, az ár, a platform és interfész, a téma és az volt, hogy az illető mű szerepeljen a kötelező irodalmak jegyzékén. A konzorciumi licencvásárlásnak több előnyét is látták.

A MARC katalogizálás során nehézséget jelentett problémát az eISBN számok kezelése. Az e-könyvek hozzáférhetősége és használata számos problémát vetett fel a könyvtárosok és a felhasználók körében egyaránt. Egyik könyvtárnak sem volt az e-könyvek marketingjére vonatkozó stratégiája. Más kutatási eredményekkel egybehangzó módon az e-könyvek használatát a szállítók statisztikái alapján követték nyomon, azonban az értékelés többnyire nem volt rendszeres

és szabályozott. A résztvevők könyvtáraiban nincsenek irányelvek az e-könyvek asztására. Ennek egyik oka az lehet, hogy az e-könyveknek nincsen helyigényük, másrészt jelenleg ezeknek a gyűjteményeknek a bővítésére koncentrálnak. A megrendelések megújítása és lemondása számos nehézségbe ütközött.

(Koltay Tibor)

Lásd még 163, 208

Információ- és kommunikációs technológia

217/2013

BOB, Johnson – GUTMANN, Ted: iPhone, Android, or Kindle : the Emma S. Clark Memorial Library has an app for that and so can you. – Bibliogr. In: Computers in libraries. – 33. (2013) 1., p. 7-8., 30-32.

iPhone, android vagy Kindle alkalmazások a könyvtárban

Információtechnológia; Kommunikáció -használókkal; Szolgáltatások; Telefon

Manapság igen sokan rendelkeznek okostelefonnal. Az Emma S. Clark Emlékkönyvtár (Setauket, N.Y.) különböző alkalmazásokat fejlesztett ki iOS (Apple), Android (Google) és Amazon Kindle Fire készülékekre.

Az Emma Mobile-nak elnevezett alkalmazással a használók a következőket tudják elvégezni: 1. egy ISBN számot beszkenelve a könyvtári katalógusban a művet megkeresni, 2. előjegyzést tenni, 3. automatikusan bejelentkezni adatbázisokban való kereséshez és az olvasóval kapcsolatos tranzakciók megtekintéséhez, 4. értesítést kérni az előjegyzésekről, bírságokról, az olvasójegy érvényességének lejártáról, 5. keresni a katalógusban, 6. megtekinteni a könyvtári rendezvények hirdetésait, 7. útmutatást kapni a könyvtár használatához, 8. telefon-

beszélgetést lebonyolítani, 9. e-mailt küldeni a könyvtárnak.

Az alkalmazás kifejlesztése hatalmas vállalkozás volt, amelyet lépésenként valósítottak meg. A fő cél az volt, hogy a könyvtár szolgáltatásai a használók számára a „zsebükből” elérhetővé váljanak (a szolgáltatás szlogenje is így hangzott: „Könyvtár a zsebedben”), s eközben a könyvtárak a megszokotthoz képest más elményben részesüljenek.

A fejlesztők úgy döntöttek, hogy hatékonyabb lesz, ha munkaidőn kívül, és nem a könyvtárban, hanem lazább körülmények között találkoznak. A könyvtár külső programozót alkalmazott a Dynalib cégtől. A folyamatos tesztelést tíz kiválasztott munkatárs végezte, akik egyfajta tanácsadókként működtek, és a szolgáltatások körének kialakításához számos hasznos ötlettel szolgáltak. Minden észrevételüket, minden észlelt problémát megosztottak a többi értékelővel.

Amikor a szolgáltatást népszerűsíteni kezdték, vonzó grafikai megjelenítést alkalmaztak, és számos csatornán beharangozták. A népszerűsítő anyagokon QR kódot helyeztek el, hogy a használók azokat beszkenelve egyenesen eljuthassanak a készülüküknek megfelelő alkalmazások tárhelyéhez. Az első két hétben több mint 400 letöltésre került sor, túlnyomórészt Apple készülékeken. A következő lépésben az Amazon Kindle készülékeken tették elérhetővé a szolgáltatást, és hamarosan következnek a Barnes and Noble NOOK tabletei.

A használók körében az ISBN-nel való keresés és az értesítések váltak a legnépszerűbbekké. A könyvtár lehetőséget kapott arra is, hogy fontos üzeneteket sugározzon összes használója felé. Így például a Sandy hurrikán alkalmával a könyvtár igazgatója iPad-jével be tudott lépni a rendszerbe, és fontos információkat küldött a történésekről a könyvtár minden olvasójának. A szolgáltatás megvalósításához meglehetősen szűkös anyagiak álltak rendelkezésre. Alaposan kihasználták a könyvtár munkatársainak szakértelmét, tapasztalatait és kapcsolatrendszerét. Úgy döntöttek, hogy az alapvető funkciók gyors kifejlesztése után fokozatosan bővítik

az elérhető szolgáltatások körét. A használók is várják az új fejleményeket, az alkalmazások pedig fokozatosan frissülnek, mégpedig korszerű megoldásokkal.

Megállapították, hogy a könyvtár imázsának jót tett a mobil eszközök alkalmazása. Az olvasókkal személyesebben lehet kommunikálni, és az sem számít, hogy éppen hol tartózkodnak. A jövőben további fejlesztésekre készülnek.

(Hegyközi Ilona)

218/2013

FINLAY, Craig S. [et al.]: The structure of the biblioblogosphere : an examination of the linking practices of institutional and personal library blogs. – Bibliogr. In: Journal of web librarianship. – 7. (2013) 1., p. 20-36.

A könyvtári blogoszféra szerkezete: az intézményi és személyes blogok egymáshoz való kapcsolódásának vizsgálata

Elektronikus hirdetőtábla; Elektronikus publikáció; Kommunikáció; Könyvtártudományi tájékoztatás

A könyvtári blogoszféra a könyvtárak intézményi szinten publikált blogjaiból és a könyvtárosok személyes, szakmai kérdéseket tárgyaló blogjaiból áll. Ennek az új műfajnak 2004-es megjelenése óta számos kutató tanulmányozta már a blogolók e különleges csoportját és magát a blogolást. Kevesen vizsgálták azonban a blogok struktúráját és egymás közötti kapcsolatát a könyvtári blogoszférán belül. Ez a tanulmány 1604 könyvtári blog példáján keresztül mutat be kapcsolódási mintákat. Az eredmények azt tükrözik, hogy a könyvtári blogoszféra megfelel a helyi szinten sűrű, globálisan ritka bloghálózati struktúrának, amit korábbi, egyéb blogokat vizsgáló tanulmányok már feltártak. A mintán belül a blogok többsége nem kapcsolódott más, ott szereplő bloghoz. Azok, amelyek mégis, könyvtártípus, a blog témája vagy földrajzi közelség szerint csoportosíthatók. A kapcsolódó blogok mintegy egyharmada egyetlen,

masszív komponensen (azaz bloghálózati csoportban) található, míg a többi kettő vagy három csomópontból álló kisebb hálózaton van. A személyes könyvtári blogok, amelyeket egyének intézménytől függetlenül tesznek közzé, nagyobb valószínűséggel található meg egy sűrűbb hálózaton, mint az intézményi blogok. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a személyes-szakmai könyvtári blogolók aktívabbá teszik a könyvtári blogoszféra struktúráját, míg az intézményi blogok kevésbé kapcsolódnak egymáshoz.

(Autoref.)

219/2013

PETROVITSCH, Andreas – SENST, Erik – WOLF, Sabine: Nützliche Technologie mit Show-Charakter : Anwendungsbeispiele für interaktive Whiteboards in Bibliotheken In: BuB. – 63. (2011) 9., p. 645-647.

Hasznos technológia show-elemekkel. Példák az interaktív tábla könyvtári alkalmazására

Információtechnológia; Továbbképzés

Nincs szükség egérre, ujjunkat használhatjuk egy weblap megnyitására? Kézzel lehet keresőkifejezést beírni a katalógus keresőmezőjébe? Igazi tollal lehet szavakat aláhúzni a pdf fájlban? A résztvevők megjegyzéseit és kérdéseit közvetlenül a futó Powerpoint prezentációba be lehet írni? Túl szép, hogy igaz legyen! Vagy mégsem?

Mindez nem álom vagy könyvtári sci-fi, hanem egy jól bevált technológia lehetősége, mely már megtalálta a helyét a könyvtári gyakorlatban. Ezek az új alkalmazások az ún. interaktív tábla, egy multimédiás, interaktív képernyő révén váltak lehetővé, amely egyszerre virtuális tábla és számítógép. Eddig főként az iskolai oktatásban használták, de egyre népszerűbbek könyvtári környezetben is.

A cikk bemutatja ennek az új technológiának az előnyeit és különböző alkalmazásait. A technológia alapvető tulajdonságainak leírása után a szerző fő funkcióit mutatja be az oktatásban és

a továbbképzésben, valamint a közös ötletrohamok és projektfejlesztések során.

(Autoref.)

Lásd még 177, 207, 210

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Számítógépes könyvtári rendszerek

220/2013

FORSMAN, Daniel: Change as a service – challenges and effects of a new paradigm for library systems and content infrastructure. – Bibliogr. In: Library management. – 33. (2012) 8/9., p. 498-510.

A változás mint szolgáltatás – egy új paradigma kihívásai és hatásai a könyvtári rendszerekre és a tartalom-infrastruktúrára

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Esettanulmány; Integrált gépi rendszer; Munkaszervezés; Szolgáltatások használata

Míg tíz-tizenöt évvel ezelőtt a helyi integrált könyvtári rendszerek (ILS) és a közös katalógusok álltak a könyvtárosok figyelmének középpontjában, mára számos egyéb eszköz is képbe került az intézményi repozitóriumoktól kezdve az elektronikus források használatával kapcsolatos adminisztrációs feladatokat végző (ERM) és a használók virtuális hálózatát kezelő (VPN) rendszereken át a közös keresőmotorokon túl az interneten történő publikálást szolgáló tartalom-szolgáltató rendszerekig.

A használók elvárásai megnöttek, természetesen veszik a „házhöz jövő”, gyors, egyszerű és platformfüggetlen hozzáférést az információkhoz. Így mostanság könyvtáros berkekben olyan bűvös kifejezések dívnak, mint például a *szolgáltatásorientált architektúra* (SoA), az

alkalmazási program interfész (API), és olyan nehéz kérdésekre kell megtalálni a választ, hogy milyen tartalmakat vegyen meg a könyvtár, mit tároljon helyben, mit a szolgáltatónál vagy számítógépes felhőben, és a fejlesztésekbe egyedül, konzorciumban vagy üzleti szolgáltatókkal együttműködve vágjon-e bele. A svéd Chalmers Egyetem könyvtára behatóan vizsgálta az információforrások és a különböző könyvtári rendszerek szerepének alakulását a meghozandó döntések elősegítése érdekében.

Náluk az elektronikus információforrások 2000 óta teljesen a pálya szélére szorították a nyomtatottakat, áruk viszont ez idő alatt jelentősen megnöttek. Mivel az e-folyóiratok a tudományos kutatás számára nélkülözhetetlenek, stratégiai kérdés a beszerzésük. Az adatbázisokban megjelenő cikkek száma szinte exponenciálisan növekszik, és a szakirodalom ilyen fokú növekedése miatt lassan megoldhatatlanná válik a szakszerű áttekintésen alapuló, tervszerű állománygyarapítás. A hangsúlyt tehát át kell helyezni az olvasói kívánságon alapuló beszerzésekre.

Az egyéni keresőfelületek használata helyett a keresések zöme ma már a teljes szövegekben is kereső gateway site-ok (tárgyköri kapuszolgáltatások) segítségével zajlik, náluk például a Discovery szolgáltatással. A nyomtatott dokumentumok beszerzésének visszaesése miatt jelentősen csökkent a könyvkölcsönzés is. A könyvtárközi kölcsönzés ugyan virul, de mára már elsősorban cikkeket forgalmaz. A legégetőbb probléma a különböző rendszerek (egyesített katalógus, adatbázisok, repozitóriumok,

keresőeszközök, stb.) összehangolt alkalmazása. Az ezzel foglalkozó workshopon öt kitüntetett feladatterületet határoztak meg.

Összefoglalva: számos kérdésre kell még választ találni ahhoz, hogy közelíteni lehessen az ideális könyvtári rendszerhez, mely integrálja a nyomtatott és elektronikus tartalmakkal kapcsolatos munkafolyamatokat, kapcsolatban áll a globális,

központi tudásbázisokkal, szolgáltatás-orientált, ám viszonylag önálló és önellátó.

(Fazokas Eszter)

Elektronikus könyvtár

Lásd 176

Kapcsolódó területek

Kiadói tevékenység

Lásd 148, 176

Az ismertett cikkek forrásai

AIB studi (IT)	52. (2012) 3.
Alexandria (GB)	21. (2011) 3.; 23. (2012) 1.
Aslib proceedings (GB)	65. (2013) 2.
Bibliotekovedenie (RU)	(2012) 6.; (2013) 1.
BuB (DE)	63. (2011) 1., 9.; 64. (2012) 10., 11-12.; 65. (2013) 1.
Bulletin des bibliothèques de France (FR)	57. (2012) 6.; 58. (2013) 1.
College & research libraries (US)	73. (2012) 6.
College & research libraries news (US)	73. (2012) 10.
Computers in libraries (US)	33. (2013) 1., 2.
Čtenář (CZ)	65. (2013) 1., 2., 3.
The electronic library (I)	30. (2012) 6.; 31. (2013) 1.
IFLA journal (I)	39. (2013) 1.
Interlending & document supply (GB)	41. (2013) 1.
The international information & library review (I)	44. (2012) 4.
ITlib (SK)	15. (2012) 4.
The journal of academic librarianship (US)	39. (2013) 1.
Journal of access services (US)	9. (2012) 4.
Journal of documentation (GB)	69. (2013) 1., 2.
Journal of information science (GB)	39. (2013) 1.

Journal of librarianship and information science (GB)	45. (2013) 1.
Journal of library administration (US)	52. (2012) 5-8.
Journal of web librarianship (US)	7. (2013) 1.
LIBER quarterly (I)	22. (2012) 4.
Library hi tech (US)	31. (2013) 1.
Library & information science research (I)	34. (2012) 4.
Library management (GB)	33. (2012) 8/9.; 34. (2013) 1/2.
Library review (GB)	61. (2012) 8/9.; 62. (2013) 1/2.
Library trends (US)	61. (2012) 2.
Naučnye i tehničeskie biblioteki (RU)	(2013) 2.
New library world (GB)	114. (2013) 1/2.
New review of academic librarianship (GB)	18. (2012) 2.
Public library quarterly (US)	31. (2013) 1.
Revista española de documentación científica (ES)	35. (2012) 4.
Scandinavian library quarterly (Sx)	46. (2013) 1.
Vestnik BAE (Fx)	(2012) 3., 4.
Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie (DE)	60. (2013) 1.

Ingyenes informatikai képzés a faluházban

A pácini prof. Czinke Ferenc Faluházban ingyenes informatikai képzés indult, amelyet a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, valamint a cigándi Városi Könyvtár szervezésében valósítanak meg. A jelentkezők a szövegszerkesztést sajátíthatják el, kommunikációt tanulhatnak és megismerkedhetnek az internettel. A résztvevők 20 órában szerezhetik meg a számítógép használatának alapjait.

(Forrás: Google Értesítő, 2013. szept. 18.
http://onkormanyzat.mti.hu/hir/36980/ingyenes_informatikai_kepzes_a_faluhazban Cs. Cs híre alapján)

Jubilál a Ráday Könyvtár

Háromszáz évvel ezelőtt, 1713. október 1-jén született Ráday Gedeon, a nagy könyvgyűjtő és mecénás, akinek egykori magánkönyvtára – a Ráday Gyűjtemény féltett kincse – új elrendezésben lesz látható. Annak is most van a századik évfordulója, hogy a Ráday Könyvtár nyilvános könyvtárként folyamatosan fogadja olvasóit jelenlegi helyén (Budapest IX., Ráday utca 28.).

A neves születésnapot azzal ünnepli a könyvtár, hogy aki 2013. október 1-jén, kedden iratkozik be, annak egy évre szóló ingyenes olvasójegyet adnak.

(Forrás: Google Értesít, 2013. szept. 26. <http://www.parokia.hu/hir/mutat/4895/>)

Javulnak a könyvtári szolgáltatások Hajdú-Bihar megyében

Hajdú-Bihar megye 43 kistélepülése csatlakozott a debreceni Méliusz Juhász Péter Könyvtár szakmai vezetésével elindított, könyvtári szolgáltatások javítását célzó programhoz. A könyvtári hálózati rendszer lényege, hogy olyan dokumentumokat és tudástárakat tegyen hozzáférhetővé a legkisebb településeken, amelyek eddig csak a megyei könyvtárakban voltak elérhetők – ismertette a részleteket

Kovács Béla Lóránt, a Méliusz Könyvtár igazgatója a debreceni sajtótájékoztatón.

Kovács Béla Lóránt elmondta, az elektronikus adatbázisokhoz, a kultúrához, sőt, több helyen a szélessávú internethez való hozzáférés a kistélepüléseken lakók esélyegyenlőségét erősíti és az alaptörvényben rögzített jogok érvényesülését is előmozdítja.

Az országosan több ezer kistélepülést érintő rendszer keretében a legkisebb településeken a megyei könyvtárak égisze alatt válik lehetővé a könyvtári dokumentumok helyi felhasználása, elektronikus adatbázisokhoz való hozzáférés és egyéb szolgáltatások – például internet vagy fénymásolás – elérése.

A megyei könyvtár az önkormányzatokkal köt megállapodást, amelyek vállalják, hogy könyvtári dokumentumok tárolására alkalmas helyiséget biztosítanak annak minden szükséges tárgyi eszközével és állandó könyvtáros személyzettel.

(Forrás: Google Értesítő, 2013. szept. 23. <http://www.orientpress.hu/118916>)

Indul az OSZK-ban a KönyvTÁrlat harmadik évada

Az Országos Széchényi Könyvtár KönyvTÁrlat című nyitó programjában 2013. szeptember 26-án a Vígyszínház művészei részleteket mutattak be Molnár Ferenc darabjaiból Játékos hazugságok címmel, majd előadások következtek a Rohonci-kódex rejtélyeiről.

Láng Benedek tudománytörténész arra kereste a választ, tartozhat-e a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött Rohonci-kódex a történeti hamisítványok közé. Király Levente Zoltán teológus, programozó matematikus, kódfejtő a Rohonci-kódex megfejtésének módszeréről és első eredményeiről számolt be.

A kamarakiállításon a látogatók ezen a délutánon megtekinthették a Rohonci-kódexet és egyéb érdekességeket.

(Forrás: Google Értesítő, 2013. szept. 20.

http://www.hirado.hu/Hirek/2013/09/20/18/Indul_a_KonyvTArlat_harmadik_evada.aspx)

Weöres Sándor és Illés Árpád barátsága az OSZK kiállításán

2013. szeptember 17-e és november 17-e között látogatható az Országos Széchényi Könyvtár Weöres Sándor születésének 100. évfordulója alkalmából nyílt kiállítása, A teremtés dicsérete, amely Illés Árpád festőművész és Weöres Sándor író barátságát, termékeny alkotói kapcsolatát mutatja be.

A Corvina-terekben megtekinthető gyűjtemény Illés Árpád és Weöres Sándor munkáin keresztül idézi meg kettejük kapcsolatát.

A kiállításon csaknem ötven képzőművészeti alkotás és körülbelül kilencven kézirat látható.

A tárlat egyik legnagyobb kuriózuma az úgynevezett "kék könyv", amelyet eddig soha nem mutattak be a nagyközönség számára.

A Weöres Sándor születésének 100. évfordulója alkalmából összeállított rendezvénysorozat már nyáron elindult egy Weöres Sándor írásairól szóló beszélgetéssel, a szerdától látogatható kiállítás után az év végéig még három pódiumbeszélgetést is rendeznek az OSZK-ban.

(Forrás: Google Értesítő, 2013. szept. 17.

http://www.hirado.hu/Hirek/2013/09/17/14/Weores_Sandor_es_Illes_Arpád_baratsaga_az_OSZK.aspx)